

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Socialinės pedagogikos magistrantūros studijų programa

Irmina Beneševičiūtė

**NEĮGALIŲJŲ INTERESŲ ATSTOVAVIMO VEIKSMINGUMAS PER
NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ VEIKLAS**

Magistro darbas

Darbo vadovė -
Doc. habil. p. L. Radzevičienė

Turinys

Magistro darbo santrauka.....	3
Įvadas	5
1. Neįgaliųjų interesų atstovavimas bei nevyriausybinių organizacijų vaidmuo.....	8
1.1. NVO samprata ir vaidmuo visuomenėje.....	8
1.2. Interesų atstovavimo reikšmė neįgaliesiems.....	11
1.3. Socialinės integracijos plėtotė NVO.....	14
1.4. Socialinis kapitalas kaip pilietinio NVO aktyvumo dalis.....	16
1.5. Teorinis neįgaliųjų interesų atstovavimo modelio konstravimas.....	20
1.5.1. Interesų grupė – demokratinio teisingumo sklaida.....	20
2. Tyrimo metodologija ir struktūra.....	25
2.1. Tyrimo metodologinis pagrindimas.....	25
2.2. Tyrimo eiga ir tiriamieji.....	26
2.3. Neįgaliųjų interesų atstovavimo veiksmingumas per NVO veiklas tyrimas.....	27
Išvados	65
Rekomendacijos.....	66
Literatūra.	67
Summary	72
Priedai	74

MAGISTRO DARBO SANTRAUKA

Tyrimo aktualumą lemia tai, kad šiuo laikotarpiu žvelgiant socialinės integracijos kontekste didelis vaidmuo tenka NVO atstovaujant neįgaliųjų interesus. Todėl šis tyrimas atliktas siekiant išsiaiškinti neįgaliųjų interesų atstovavimo veiksmingumą per nevyriausybinių organizacijų veiklas, apklausiant ne tik organizacijos vadovus, pačius neįgaliuosius atskleidžiant jų patirtį atstovaujant interesus, bet ir valdžios atstovus.

Darbe atlikta teorinė socialinės integracijos sampratos bei socialinio dalyvavimo galimybės nevyriausybiniėje organizacijoje analizė. Tyrimo objektas: NVO atstovavimo neįgaliųjų interesams veiksmingumas.

Iškeltos dvi hipotezės

- Aktyviausi neįgaliųjų interesų atstovavimo srityje turi būti patys neįgalieji;
- Bendradarbiavimas atstovaujant neįgaliųjų interesus tarp neįgaliųjų, NVO vadovų ir valdžios atstovų nepakankamas;

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą susijusią su neįgaliųjų socialinio dalyvavimo ir jų interesų atstovavimo visuomenėje per NVO veiklas klausimais.
2. Remiantis mokslinės literatūros analize, parengti tyrimo instrumentą atskleidžiantį neįgaliųjų, NVO bei valdžios atstovų bendradarbiavimo veiksmingumą, atstovaujant jų interesus.
3. Nustatyti socialinio dalyvavimo galimybes bei priežastis trukdančias neįgaliesiems dalyvauti visuomenės gyvenime.
4. Atskleisti institucijų bendradarbiavimą, sprendžiant neįgaliųjų problemas.
5. Remiantis tyrimo duomenų rezultatais pateikti rekomendacijas NVO vadovams, neįgaliesiems bei valdžios atstovams.

Tyrimo metodas buvo atliekamas duomenų content analizės būdu. Tyrime dalyvavo penkiolika neįgaliųjų priklausančių NVO, apklausti devyni NVO vadovai bei apklausti keturi valdžios atstovai iš jų įstatymų leidybos ir vykdomosios valdžios atstovai.

Empirinėje dalyje nagrinėjami neįgaliesiems atsiveriančios galimybės NVO bei socialinio dalyvavimo efektyvumas, neįgaliųjų interesų atstovavimas per NVO veiklas.

Svarbiausios empirinio tyrimo *išvados*:

1. Remiantis tyrimo rezultatais, galima teigti, kad NVO aktyviai prisideda mažinant neįgaliųjų socialinę atskirtį, atstovaudama jų interesus. NVO efektyvumas skatina neįgaliųjų socialinį dalyvavimą. Dalyvavimas NVO įvairiose veiklose, tai kartu

pasirodymas visuomenėje. Pirmą hipotezę patvirtinimo dalinai, kad aktyviausi neįgaliųjų interesų atstovavimo srityje turi būti patys neįgalieji. Tokias galimybes atveria glaudus neįgaliųjų ryšys su NVO.

2. Priežastys trukdančios neįgaliesiems būti aktyviems yra neigiamos visuomenės nuostatos į neįgaliuosius, tai vėliau išryškina ir pačių neįgaliųjų pasyvumą bei neadekvatų savęs vertinimą.
3. Viena vertus, neįgalieji kuria socialinius tinklus NVO siekia plėsti veiklą, bet kita vertus, atsiremia į finansinę būklę, kuri išryškina kaip valdžios atstovų abejingumą atstovauti neįgaliųjų interesus. Atlikus tyrimą, galima teigti, kad patvirtino hipotezę, kad bendradarbiavimas atstovaujant neįgaliųjų interesus tarp neįgaliųjų, NVO vadovų ir valdžios atstovų nepakankamas.
4. Tyrimo metu surinktais duomenimis atskleidžiama, kad interesų atstovavimo konfliktų latentškumas tarp NVO vadovų bei neįgaliųjų baimė kurti socialinius tinklus prieš valdžios atstovus atstovaujant neįgaliųjų interesams atskleidžia pasyvumą bei neskatinami neįgalieji patiems priimti sprendimus siekiant dar didesnio neįgaliųjų iniciatyvumo.

Esminiai žodžiai: nevyriausybinių organizacijų, socialinė integracija, pilietinė visuomenė, neįgaliųjų socialinis dalyvavimas, interesų atstovavimas.

ĮVADAS

Šiandien humaniškumas visuomenėje traktuojamas, kaip vertybė, kuri formuoja žmonių tarpusavio santykius. Žmonės bendrauja su tais kuriuos pažįsta. Nevyriausybinių organizacijų padeda suformuoti pasitikėjimą vieni su kitais žmonių grupėje. Organizacijos skleidžia savo idėjas, kita vertus, atstovauja bei gina žmonių interesus.

Atkūrus valstybingumą bei sudarius demokratizacijos prielaidas, Lietuvoje prasidėjo įvairūs interesų proveržiai, susikūrė daug visuomeninių organizacijų, asociacijų, draugijų, kitaip tariant, kūrėsi daug įvairiems interesams atstovaujančios organizacijos (Lukošaitis, 2004). Nevyriausybinių organizacijų yra svarbi pilietinės visuomenės sudedamoji dalis bei garantija. Vieningai pripažįstant jų svarbą, nevyriausybiniomis organizacijomis domisi politikai, ekonomistai, sociologai, socialinio darbo ir kitų sričių tyrėjai. (Žalimienė, Rimšaitė, 2007). Anot Radzevičienės (2003) didžiulis vaidmuo tenka įvairiems visuomeniniams judėjimams, asociacijoms atkreipiant dėmesį į žmonių gyvenimo kokybę bei poreikius. (Radzevičienė., 2003, p.98). Nes žmonių sąmonė plėtojasi bendruomenėje sąveikaujant su kitais žmonėmis darant įtaką kiekvienam žmogui (Radzevičienė, 2006). Žmonės buriasi į grupes, organizuoja bendrą veiklą, bendrauja tarpusavyje. Santykiams būdinga, jog žmonės yra linkę burtis į sau artimas grupes, kad patenkintų bendravimo poreikius (Ruškus, 2002, Legauskas, 2004). Todėl žmonių organizacijos jungiasi pagal savo pomėgius, kuriuos atspindi žmonių poreikius bei padedama pasiekti norimus tikslus. Organizacijos šiandien reiškiasi ypač aktyviai (Škėma, 1996). Socialinis kapitalas apima socialinius santykius, kurie socialinei grupei priklauso individui atveriant kelią prie kitų grupės narių resursų bei grupės narių disponuojamais ištekliais kiekiu bei kokybe (Bagdanavičius, 2005). Bendra prasme socialinis tinklas sudaromas žmonių ar grupių tiesiogiai patys ar atstovaujantieji organizacijoms, kurie dėl savo tarpusavio ryšių vykdo vienas kito priklausančią bendrą veiklą (Jucevičienė, 2007, p. 186).

Kaip teigė Šimašius (2007), kad NVO pasireiškia politiniais - socialiniais vaidmenimis: individai išreiškia savo nuomonę bei kuria mechanizmus realizuojant pilietines teises, atstovaujama kuo įvairesniems interesams, požiūriams bei parodoma interesų, požiūrių reikšmė, leidžia neslėpti interesų pogrindyje, bet išreikšti teisės sistemoje sudarant tam stabilumą bei sąlygas. Pilietiškumas remiasi žiniomis, be kurio nėra kritinio mąstymo, tam padeda žingeidumas, savigarba, savo žmoniškosios, pilietinės vertės suvokimas, tai pagarba kitiems, bet ir kitaip mąstantiems, turinčius kitokius poreikius, tiksli informacija (Margauskaitė, 1999). Kaip teigė Ranonytė (2006), pilietiškumo dimensija atskleidžia pilietybės, kaip formalaus, vieno svarbiausių demokratijos elementų, kaip pilietinės visuomenės kūrimas. Pilietiškumas yra atviras kaitai, kuris atveria įvairias galimybes, nes jame dominuoja kompetencijos, motyvacija,

atsakomybė, įsitraukimas, tapatumas, kaip socialinio tapatumo egzistavimo pagrindas, praktinė veikla, aktyvumas bei vertybinės nuostatos.

Galutinis integracijos tikslas, galutiniu požiūriu pagrįstas demokratinės visuomenės principas, nes kiekvienas asmuo yra lygiavertis bei svarbus visuomenės narys. Tuo atspindima normalių žmonių bendrumo sąlyga bei tikslas priimti individų kitoniškumą kaip normalų reiškinį (Emanuelsson, 2003). Pasak Gudonio (1996), kad neįgaliųjų integracijos sėkmė priklauso nuo demokratijos lygio šalyse bei nuo materialinių atskiros šalies galimybių. Statistiškai Lietuvoje neįgaliųjų skaičius svyruoja apie 7,5 proc. (santykiškai yra nedidelis, pasaulio vidurkis yra apie 10 proc.) (Bagdonas, Lazutka, Vareikytė, Žalimienė, 2007). Lietuvoje neįgaliųjų interesų atstovavimą lemia reglamentuojantys įstatymai neįgaliųjų interesų atstovavimą visuomenėje, tai LR Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas 1991, Neįgaliųjų teisių konvencija 2006 ir kt. (žr. į 1 priedą).

Šiais klausimais domėjosi Ruškus, Daugėla (2006) ir kt., kurie palietė neįgaliųjų NVO interesų atstovavimą aukštosiose mokyklose. Tačiau tyrime atskleidžiančių, NVO interesų veiklas atstovaujant neįgaliųjų interesus nepakanka. Todėl šiuo tyrimu siekiama nustatyti neįgaliųjų interesų atstovavimo veiksmingumą per NVO veiklas.

Probleminiai tyrimo klausimai:

1. Kiek svarbus per NVO veiklas interesų atstovavimas patiems neįgaliesiems?
2. Kokios priežastys, kurios trukdo neįgaliesiems aktyviai dalyvauti NVO veikloje bei visuomenėje?
3. Kaip siekti neįgaliųjų NVO interesų atstovavimo? Kaip siekia NVO atkreipti valdžios dėmesį neįgaliųjų interesams tenkinti?
4. Kaip sprendžiami interesų atstovavimo konfliktai bei kuriama tarp NVO/ valdžios institucijų/neįgaliųjų partnerystė kaip įgalinimas atspindintis praktinėse organizacijų veiklose?

Tyrimo objektas: NVO atstovavimo neįgaliųjų interesams veiksmingumas;

Tyrimo hipotezės:

- Bendradarbiavimas atstovaujant neįgaliųjų interesus tarp neįgaliųjų, NVO vadovų ir valdžios atstovų nepakankamas;
- Aktyviausi neįgaliųjų interesų atstovavimo srityje turi būti patys neįgalieji.

Tyrimo tikslas: Ištirti NVO vadovų, neįgaliųjų bei valdžios atstovų bendradarbiavimo veiksmingumą;

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą susijusią su neįgaliųjų socialinio dalyvavimo ir jų interesų atstovavimo visuomenėje per NVO veiklas klausimus.
2. Remiantis mokslinės literatūros analize, parengti tyrimo instrumentą atskleidžiantį neįgaliųjų, NVO bei valdžios atstovų bendradarbiavimo veiksmingumą, atstovaujant jų interesus.
3. Nustatyti socialinio dalyvavimo galimybes bei priežastis trukdančias neįgaliesiems dalyvauti visuomenės gyvenime.
4. Atskleisti institucijų bendradarbiavimą, sprendžiant neįgaliųjų problemas.
5. Remiantis tyrimo duomenų rezultatais pateikti rekomendacijas NVO vadovams, neįgaliesiems bei valdžios atstovams.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė;
2. Duomenys buvo renkami pusiau struktūruotu interviu klausimynu apklausiant NVO vadovus bei NVO priklausančius narius ir įstatymų leidybos bei vykdomosios valdžios atstovus;
3. Kokybinio tyrimo duomenys apdoroti taikant content analizės metodą.

Tyrimo laikas ir imtis: tyrimas pradėtas 2007 m. spalio mėn., o išbaigtas 2008 kovo mėn. Atliekant tyrimą buvo apklaustos 9 NVO vadovai bei šių organizacijų 15 priklausančių neįgaliųjų (į kai kurias organizacijas buvo eita kelis kartus siekiant pasikalbėti su respondentais). Interviu trukmė svyravo su NVO vadovais nuo 25 min. iki 40 min., su neįgaliųjų NVO nariais trukmė svyravo nuo 30 min. iki 50 min. taip pat buvo praversti pokalbiai ir su valdžios atstovais, kurių interviu trukmė svyravo nuo 15 min. iki 20 min.

Magistro darbo struktūra. Šis magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas (79 šaltiniai), santrauka anglų kalba, 24 priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 51 lentelė. Darbo apimtis 73 psl.

1. NEĮGALIŲJŲ INTERESŲ ATSTOVAVIMAS BEI NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ VAIDMUO

1.1. NVO samprata ir vaidmuo visuomenėje

Lietuvoje nepriklausomybės atkūrimas lėmė pokyčius visose veiklos srityse tiek socialinėje, tiek politinėje ir kt. Demokratinės idėjos atveria galimybes piliečiams aktyviai dalyvauti visuomeninėje veikloje. Dalyvavimas veikloje yra pagrindinis demokratinės visuomenės bruožas, kaip svarbi apraiška – tai veikla nevyriausybinėse organizacijose (Butkuvienė, 2005). Anot Jonutytės (2007), kad atgimimo laikotarpis Lietuvoje paskatino aktyvesnį piliečių dalyvavimą valstybės kūrimo procese. Šis laikotarpis turėjo įtakos radikaliems socialinės politikos pokyčiams: buvusi centralizuota socialinė valstybės pagalba nebebuvo pajėgi užtikrinti daugumos visuomenės grupių socialinės apsaugos. Žlugus tradicinėms socialinėms struktūroms, atsiranda spragos organizuojant socialines paslaugas, todėl kuriasi nevyriausybinių organizacijos (NVO) kaip tarpinė grandis tarp valstybės ir žmonių, reikalingų neatidėliotinos pagalbos (Jonutytė, 2007, p. 107). Pasak Kuznecovienės (2003), kad žmonės dalyvauja normatyvinėse organizacijose, siekiant tikslų, kurie yra normaliai vertingi, suteikiant pasitenkinimą bei moraliai vertingi, nesiekiant materialinės naudos. Organizacijų spektras labai platus.

Nagrinėjant organizacijas sukelia daug įvairių įvardijimų, kurie kelia problemas. Organizacijos įvardijamos kaip ne pelno, pelno nesiekiančios, nevyriausybines, visuomenines, pilietines, savanoriškos, labdaringos, filantropinės, trečiojo sektoriaus terminais. Lietuvoje plintantis terminas yra nevyriausybine organizacija (NVO). Šis pavadinimas susiformavo verčiant iš anglų kalbos terminą non governmental organization (NGO). Viena vertus, angliško termino vertimą government kaip vyriausybė (ministrų kabinetas), o ne valstybinė valdžia apskritai, nors ši prasmė glūdi angliškoje terminijoje, kita vertus, sąvoka nevalstybinė organizacija asocijuojasi su antivalstybinės, antivuomeninės organizacijos sąvoka. NVO terminas plati sąvoka, todėl ji turi ir politologinius atspalvius (Šimašius, 2007). Terminui vieningesnį interpretavimą bei apibrėžtą prasmę suteikė Salomono, L. (1999) (cit. Šimašius, 2003) išskiriamais kriterijais NVO yra 1) institucionalizuotos; 2) privačios (instituciškai atskirtos nuo valdžios); 3) neskirstančios pelno (negali duoti nuosavybės gražos); 4) savivaldžios (remiasi savo vidaus procedūromis); 5) savanoriškos (neprivalomos).

Sinonimiškas terminas NVO vartojamas savanoriškos organizacijos savanoriškos organizacijos akcentuojamas kaip laisva iniciatyva (Šimašius, 2007). Siekiant padėti įsitraukti į bendruomenę sprendžiant socialines, psichologines, pedagogines problemas, formuojama politika glaudžiama bendradarbiavimui su NVO, taip skatinama savanoriška veikla. (Jonutytė,

2007). Labdaringos, filantropinės karitatyvinės organizacijos, tai labdarą teikiančios bei gelbstinčios vargšus. Visuomeninės organizacijos terminas reiškia bet kokius visuomenės darinius, kurie veikia savivaldos principu bei skatina piliečių aktyvumą, savarankiškumą, gina savo narių interesus. Pilietinės organizacijos, (angl. civic organisation) tai pakaitas savanoriškų organizacijų, viena vertus, pilietinės organizacijos sąvoka klaidinama dėl sąsajos su pilietybe, kita vertus, išigali vis labiau pilietinės visuomenės terminas, todėl pabrėžiama, kad pilietinė organizacija nebūtinai sudaroma su tam tikros valstybės piliečiais. Ne pelno organizacijos samprata (angl. non-profit organisation ar not-for-profit organisation) vartojama teisėje. Ši sąvoka atkreipia dėmesį, kad juridiniuose aktuose įtvirtinama dvejopai: a) uždrausti skirstyti pelną savo nariams bei naudojant jį kitaip nei siekiant organizacijos tikslų ir b) įtvirtinti organizaciją ne pelno organizacijos sąvoka (formalusis suvokimas). Ne pelno organizacijos suprantamos siaura prasme, kai reglamentuojančiuose aktuose įtvirtinamas statusas, plačia prasme, kai visos organizacijos neskirtos pelnui siekti bei neduoda kapitalo gražos jų savininkams (Šimašius, 2007). Kaip teigė Ilgius (1999a) nevyriausybinė organizacija yra laisva piliečių valia įkurta demokratinė organizacija, kuri tarnauja visuomenės bei jos grupių labui. (Ilgius, 1999, p.3). Demokratiškoje visuomenėje imamasi veiklos, nes tai yra, kur žmonės vienijasi bei geba bendromis jėgomis siekti tikslų nuveikiant didelius darbus, brandinant idėjas tik bendraujant su žmonėmis (Tocqueville, 1996). Svarbus dalykas žmonėms, kadangi vertinama kiek organizacijų praktika veikia pačius žmones, nes veikiant žmonėms plėtojamas sugebėjimas, kuris suteikiamas žmonėms galimybė aktyviai dalyvauti socialinėse, politinėse, ekonomikos srityse. Socialinė lygybė bei teisingumo siekimas įmanoma dalijant galią. Išrinkti atstovai (tokie kaip NVO vadovai) savanorių sektoriuose atstovaujantiais diskriminuojamiems žmonėms: neįgaliesiems, seniems žmonėms ir kt. padedama jiems plėtoti savo interesus bei pasirinkti veiklos rūšį (Sutton, 1999). Anot Jočienės, Vadapalo (2001), kad nevyriausybinės organizacijos veikiamos iš filantropijos paskatų, kurios savo veikla nesiekia pelno bei materialinės naudos, bet sudaro svarbų pilietinės visuomenės pagrindą skatindamos žmones veikti iš bendros idėjos, gerumo, pagarbos žmogui, todėl išsipareigojama siekti bendrų tikslų su kitais. Pasak Seligman (2004) pilietinė visuomenė remiasi individo idėja ir individų asociacijos, pasitikėjimu bei savitarpiškumo sąlygos, kurios išreiškiamos bendrais ir visuotiniais principais.

NVO yra ne pelno – tai yra, gaunamo pelno neskirsto tarp steigėjų, narių, bet panaudoja organizacijos tikslams siekti; jos savanoriškos, nes remiasi savanorišku darbu bei savanoriškai duodama parama bei tarnauja grupių interesams; NVO yra novatoriškos, kurios nustato naujus poreikius, ieškant gerų jų tenkinimo būdų. Viena vertus, nevyriausybinės organizacijos ne tik platina mokslo idėjas, technologines naujoves, bet kita vertus, įneša svarbų indėlį kovoje prieš

socialinę izoliaciją. NVO kovoja už žmogaus teises bei jo orumą socialiai jautrioms grupėms: neįgalieji, ligoniai ir kt.

Nevyriausybės organizacijos atlieka šias pagrindines funkcijas:

Paslaugų teikimas savo nariams, tai socialinė rūpyba, sveikatos apsauga, apmokymai, informacinės paslaugos, parama;

Aktyvus dalyvavimas visuomeniniuose reikaluose, interesų atstovavimas ginant idėjas grupės interesus, pakeičiant viešąją nuomonę bei politiką;

Savitarpio pagalba, pagalba sau formuoja grupių asmenis, kurie turi bendrus interesus, poreikius, suteikiant savitarpio pagalbą, bendradarbiavimo galimybes;

Ištekliai, koordinavimas, tai tarpininkaujančios organizacijos, kurios koordinuoja sektorių veiklas, teikiant informaciją ir kt. (Ilgius, 1999b).

Aktyviai veikiančių NVO veikla duoda gan gerų rezultatų, kuri yra labai reikšminga visuomenės plėtros raidoje. Pagrindiniai tikslai, kurių siekia NVO: išreikšti piliečių poreikius bei skatinti nuomonių įvairovę; veikti kaip politikai įtaką turinti jėga bei politinės socializacijos struktūra; pastebėti visuomenėje kylančias įtampas bei tarpininkauti tarp žmonių ir rinkos bei valstybės; nustatomi nauji visuomenės santykiai su valdžia bei kuriama pilietinė visuomenė atitinkanti teisinį reguliavimo sistemą; kurti naujas politines ir visuomenės informavimo galimybes; prisidėti stebėjimu bei atstovavimo procesu bei ugdyti naujus lyderius (Ilgius, 1999a).

Visuomenėje palengva formuojasi pilietiškumo raiška, kuriai būdinga: žodžio laisvė, propaguojamos svarbios nuostatos, gauti paramą veiklai, bendradarbiauti su valdžios bei verslo sektoriais bei juos kritikuoti, nes tai perimta iš Vakarų valstybių. Viena vertus, mūsų pačių reikalas gebėti naudotis šiomis sąlygomis. Kita vertus, NVO padėtis priklauso nuo jų kuruojančių valdžios institucijų politikos, pvz., jaunimo politikos, neįgaliųjų integracijos srityse nevyriausybės organizacijos laikomos svarbiomis partnerėmis, tačiau nevyriausybės organizacijos mandagiai pakenčiamos jas finansuojant, tačiau rimtai jų nepripažįstant jų vaidmens modernizuojant valstybės valdymą. Sėkmingai veikiančiai nevyriausybinei organizacijai reikalingi trys raidos dalykai: aiškios valdžios institucijų nuostatos siekiant NVO vaidmens stiprinimo; NVO patikimumo didinimo, t.y. pastangos veikiant pagal deklaruojamą misiją išpareigojant bendradarbiauti, kurti savireguliacijos mechanizmus bei pačioms prisižiūrėti NVO etiką; ieškant lyderių bei tikinčių organizacijos misija (Kučikas, 2006).

Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo, tai tarpininkas, moderatorius tarp valdžios atstovų bei NVO siekiant visuomenei naudingų tikslų, nes piliečiai suinteresuoti bendradarbiavimui, užtikrinant visuomenės kontrolę, atsakomybės bei resursų pasidalinimą bei sprendžiant viešuosius reikalus, kuri padeda valdžios institucijoms atlaikyti interesų grupių

spaudimą (Kučikas, 2006). Stumbraitė (2006) išskiria keturis, kurie išryškina NVO specifiką, NVO veiklos dimensijų modelius:

- *Struktūros* dimensija, tai stipri NVO politikos formavimas bei įgyvendinimas dalyvių socialine, organizacine prasme. NVO parodomas poreikis dalyvauti veikloje bei perimti kai kurias valstybės administracines funkcijas, kita vertus, NVO veiklos plėtojimą stabdo finansinės problemos;
- *Erdvės* dimensija, tai politinis, teisinis, sociokultūrinis įvertinimas, kuris nurodomas NVO veiklos plėtros sąlygomis. Piliečių dalyvavimas yra veiksmingas, kai garantuojama jų teisės į: informaciją, žodžio laisvę, burtis į draugijas ir t.t. NVO turi galimybes dalyvauti, nes jai įtakos turi valstybės vykdoma politika nustatant tam tikras NVO privilegijas, kurioje veikia ne pelno organizacijos;
- *Įtakos* dimensija, tai NVO su ryšiai su kitais socialiniais veikėjais. Išskiriama NVO bei savivaldybių kooperacijos formos: a) kai bendruomenės dirba su vietos politikais bei b) savivaldybių fondais. Veiksmingumas priklauso NVO ir valdžios institucijos sąveikos kaip bendradarbiaujama tarpusavyje, todėl efektyviai įtraukiama NVO į valstybės (savivaldybių) valdymą;
- *Vertybių* dimensija, tai NVO vertybinių nuostatų aspektas bei prisidedama prie aktyvaus piliečių skatinimo dalyvavimo. Tuo stengiamasi didinti visuomenės sąmoningumą bei neabejingumą svarbioms problemoms. NVO atlieka bei kuri gali sėkmingai spręsti neįgaliųjų gyvenimo problemas.

Pasak Jucevičienės (1996), organizacijos daugiau egzistuoja tam, kad tarnautų žmogui, o ne žmogus organizacijai. Elgsenos prasme ji reiškiasi, kad kiekvienas žmogus efektyviai gali veikti jam tinkančioje organizacijoje (Jucevičienė, 1996. p 7).

1.2. Interesų atstovavimo reikšmė neįgaliesiems

Kiekvienoje demokratinėje valstybėje svarbia problema tampa interesų grupės santykiai su valdžia (valstybe), nes grupės interesus atstovauja organizacijos, kadangi jos bando rasti priėjimus diegiant savo pozicijas bei darant įtaką sprendimams (Kaminskas, 2001). Pilietinė visuomenė apibūdinama intelektualių bei aktyvių narių visuomenė, nes aktyvumas yra būtinas leidžiantis pasiekti norimus tikslus. Todėl interesų grupės aktyviai dalyvauja veikloje, siekiant daryti įtaką valdžios institucijoms, nes interesų grupei galimybė išsakyti savo poziciją (Mesonis, 2003). Pilietinės visuomenės vaidmuo užtikrina demokratinės valstybės santvarką sudarant įvairias piliečių asociacijas, nes šia prielaida remiamasi NVO, kurios pagrindžia savo vaidmenį bei sukonstruoja savo tapatumą. Kita vertus, asociacijas sieja skirtingi interesai, ieškoma

kompromiso paieškos, nes ignoruojami galių santykiai, kurie lemia nevienodą resursų pasiskirstymą tarp skirtingų interesų grupių (Poviliūnas, 2001). Schmitter nuomone (cit. Lukošaičio, 2004) interesų atstovavimo modelis lemia jų identifikavimą bei išreiškimą. Jis išskyrė tris interesų atstovavimo režimus (tipus): spaudimo režimas, kai interesų grupė daro spaudimą įstatymų leidimui; atstovavimo režimas, kur visuomeniniai judėjimai, interesų grupės konkuruojama tarpusavyje dėl įtakos priimant sprendimus; susitarimo režimas, tai susitariant tarpusavyje pasidalijant atsakomybę priimant sprendimus (Lukošaitis, 2004).

Pasak Guščinskienės (2002) „nevyriausybių organizacijų vaidmuo didėja, nes jos puikiai geba tarpininkauti tarp individo ir valdžios bei atstovauti narių interesams bei prisideda prie visuomenės vertybių išsaugojimo“ (Guščinskienė, 2002, p.37). Kita vertus, NVO linkusios teikti socialines paslaugas negu suteikti galių žmonėms patiems susikurti sąlygas bei pakeisti savo padėtį, nes kuo daugiau paslaugų teikiama grupėms, tuo mažiau atstovaujama interesams (Zaleskienė, 1998). Visose pilietinės visuomenės piliečiai turi teisę ginti savo interesus, nes tai suteikiama demokratijos. Reikalaujama piliečių aktyvumo, kuris kyla iš piliečių interesų bei galimybių savarankiškai daryti sprendimus, bet ne visi interesus sugeba sutartinai ginti. Kita vertus, veikimo galia garantuojama demokratijos institucijos: įstatymai, dalyvavimas organizacijose ir kt. Pažeidžiant piliečių interesus pajaučiama savo vertė, kuri tarsi energija priverčiama piliečius veikti. Demokratija - išsikovojimas interesų bei susiderinimas, susitarimas. Piliečiai be organizacijos kaip intertiška masė, todėl jos kuriamos laisvu susitarimu koordinuojami veiksmai, o organizacija, kuri suvienija žmonių jėgas (Stoškus, 1999). Demokratija neįsivaizduojama be veiksmingo bei aktyvaus piliečių dalyvavimo, nes tai priedermė ne tik siekti, bet ir dalyvauti. Pačiu dalyvavimu daromas poveikis, kuris grindžiamas apsvaistymais, žiniomis, refleksijomis. Asmenų pilietinis ketinimas siekia bendro labo, ginant žmonių teises, nes įgyjamas supratimas, žinios sprendžiant problemas. Tai patvirtinama, kad veiksmingas dalyvavimas Konstitucinės demokratijos sąlygomis, kaip vertybių, požiūrių, nuostatų puoselėjimo paskirtis (Poviliūnas, 1995). Praeityje susiformavę elgsenos įpročiai nebetinka šiandienos gyvenime. Todėl pragmatizmo teorija skatina ieškoti procesų, kurie padeda įgyvendinti užsibrėžtus tikslus. Pragmatizmas siekia keisti senus mąstymo būdus bei keisti nuostatas į gyvenimą. Pragmatizmo filosofijai svarbu žmogiškasis patyrimas, humanizmas bei žmonių tarpusavio santykiai. Pragmatizmo idėjos buvo plėtojamos: *Becon*. Autorių domino, kaip žmogus mąsto. Pragmatizmo idėjas prioritetu laikė žmogiškąjį kasdienio gyvenimo patyrimą mokslo pagrindu laikydamas indukcijos metodu. Mokslą siejo su materialiniais dalykais. Į šią sferą įtraukė ekonomikos, psichologijos problemas. Pragmatizmu siekė neužsisiklęsti, bet siekiant supratimo žmonių problemoms spręsti, garantuojant geresnį gyvenimą. *Locke* 'as akcentavo, kad kuo daugiau žmogus patiria, tuo daugiau jo prote atsiranda idėjų bei jo derinių. Žmogaus protas

lyginamas su kompiuteriu kol jame nėra programos, tol iš jo nieko neišgaunama. Todėl privalu kurti palankias sąlygas siekiant reikšmingas aplinkas, kad žmogus būtų toks koks yra. Individų sugebėjimai, kurie padaro juos laisvus. *Rousseau* akcentavo, kad visi individai geri, tačiau civilizacijos pagadinti iškreipiant natūralų gyvenimą. Daugiausia plėtojo bei populiarino pragmatizmo filosofiją Johnas Dewey. Šį filosofą domino besivystanti bei tobulėjanti gyvenimo patirtis. Kaip ir pats patyrimas nėra izoliuotas įvykis. Todėl socialiniu veiksmu domimasi žmogaus problemomis kintančiame pasaulyje. Tad ieškoma kas tikra bei siekiama teisingumo. Pačios idėjos laikomos instrumentais, kurios sprendžia žmonių problemas. Tai padeda susidoroti su aplinka iškylančiomis problemomis. Būtent subjektyvime (arba individualybėje) bei objektyvime (ar socialinėje aplinkoje) atskleidžiamas patyrimas. Sąveikos santykis, anot Dewey, yra tarp subjekto ir objekto, individo bei visuomenės. Neatsiejami tarpusavio dalykai, tai yra individualumas bei socialumas, nes to pasiekama demokratiškai gyvenant. Pragmatikams rūpi kaip spręsti problemas gyvenimiškose situacijose, nes motyvas kaip interesas laikomas motyvacijos pagrindu. Interesai bei poreikiai nėra užgaidos, bet naujos visumos siekimas. Todėl problemų sprendimas priklauso nuo interesų bei poreikių. Interesai reiškia subjektyvius norus bei objektyvius reikalavimus, kurie turi būti integruojami (cit. Ozmon, Craver, 1996).

Kiekvienos grupės narys renkasi ar jam dalyvauti veikloje, ar nedalyvauti. Visiems būna gerai jei visi dalyvauja, bet ir kiekvienam būna gerai jei nedalyvauja. Individai žino ko nori, todėl daro sprendimus. Yra gerai, kai visi kooperuojasi. Pvz., kalinių dilemoje. Vienas iš jų nedalyvauja, bet gauna naudos, negu dalyvaujantysis. Problemos atsiranda dėl kolektyvinės veiklos, kai sunku žmones priversti kooperuotis dėl jų naudos. Todėl ši problema sprendžiama visiems naudingu bendradarbiavimu su skirtingais individų interesais (Elster, 2000). Individas prisideda prie bendro kooperavimosi pagal vyraujančią pobūdį: kooperuojamasi savaimė siekiant tikslų; taip pat kooperuojamasi žinant bei numatant visuomenėje svarbius tikslus (Durkheim, 2001). Anot Stumbraitės (2006), dalyvavimas NVO veikloje yra svarbi prielaida visuomenės formavimuisi, kadangi modernios demokratijos plėtotė priklauso ne vien nuo valstybės struktūrų, bet ir nuo piliečių dalyvavimo (Stumbraitė, 2006, p. 157). Individai buriasi į grupes, nes tai išjudina permainų procesai, kadangi pradedama objektyvuoti marginalinė grupė individų, kuriems sunku socializuotis (Luckmann, Berger, 1999). Marginalumas suprantamas kaip asmenybės vertybių orientacija bei elgsenos motyvų neapibrėžtumas, kuri sukelia įprasto tradicinės kultūros nnykimas. Šioms asmenybėms būdinga negebėjimas pritapti prie naujovių, toks blaškymasis tarp tradicionalumo (konservatyvumo) bei modernumo (socialinių naujovių), tarp tradicinio bendruomeniškumo bei egocentristinio individualumo (Bagdanavičius, Grigas, Senkus, 2006). Marginalumas ryškėja šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje, nes siejasi ne tik suprasta materialine būkle, bet ir socialinėmis problemomis, tai yra, atotrūkis nuo vidurinės

klasės. Tokia padėtis sukelia nevilgtį bei vaizdinius. Mariginalumas pateikiamas tokiu bruožu kaip siejamas su etikete (Vosyliūtė, 2002). Tokiu būdu socialinė struktūra bei visuomenės vertės yra svarbios kultūrinių negalės vaizdų formavime. Hierarchinė struktūra grindžiama, kad negalės žmonės negali konkuruoti lygiomis teisėmis visuomenėje su visai kitais. Visuomenės, kurios religingos negalę gali interpretuoti kaip bausmę ar kaip Dievo pasirinkimo ženklą. Šitie faktoriai formuoja socialiniu požiūris į neįgalumą (Oliver, Sapey, 2006).

1.3. Socialinės integracijos plėtotė NVO

Neįgalieji yra visuomenės dalis, kurie traktuojami kaip negalintys prisitaikyti prie visuomenės sąlygų, normų, dažnai neįgalieji yra stigmatizuojami, nes tai pagrindinis rodiklis, kuris parodo santykį tarp neįgaliųjų bei visuomenės. Dėl negalios mažėja savo vertės suvokimas, neprisitaikoma prie socialinės aplinkos dėl etikečių klijavimo. Neįgalieji sudaro kaip mažumos organizaciją tarp valdžios ir visuomenės struktūros. Todėl integracija tampa būtinu procesu (Pivorienė, 2003). Integracijoje dalyvauja dvi pusės dominuojanti dauguma bei siekianti mažuma. Priešingose grupėse vertybių toleravimas, pozityvūs santykiai tarp grupių yra sąlygos, kurios siekia tikslų. Visuomenei tenka priimti neįgalius, nes jai reikia žmogiškųjų išteklių. Neįgalieji kuria savo organizacijas (tokias kaip NVO), nes siekiama atstatant pažeistus vaidmenis bei patenkinant socialinio bendravimo poreikius. Kitaip tariant, neįgaliųjų sukurta subkultūra (Pivorienė, 1998).

Radzevičienė (2003) apibūdina integraciją, kad šiandieninis požiūris į skirtingo amžiaus neįgaliosius bei vaikus, turinčius specialiųjų poreikių, kinta. Akcentuojama neįgaliųjų interesų, poreikių, motyvų, vertybių, o kartu ir jų gyvenimo kokybės svarba. Šie žmonės gyvena ne šalia, bet kartu, jie ne globotiniai, o partneriai, kad bendražmogiški poreikiai yra tie patys visiems. Sėkmingai prasidėjęs integracijos procesai plėtojami ir toliau, vadinasi, reikia suprasti specialiųjų poreikių asmenis bei veikti kartu (Radzevičienė, 2003 p. 9-11). Mokslininkai teoretikai bei praktikai pateikia įvairias integracijos sampratas bei sąvokas (žr. 1 lentelę).

1 lentelė.

Mokslinės integracijos sampratos apibrėžimai

Integracijos apibūdinimas	Autorius
Integracija – prasminga visumos tvarka visiems institucijų procesų dalyviams bei įprasminama subjektyvi individo gyvenimo visuma.	Berger, Luckmann, 1999
Integracija – tai sėkminga socializacija, kuri lemia žmogaus dalyvavimą visuomeniniame gyvenime, sudarant sąlygas, kad žmogus jaustųsi pilnavertis kasdienėje veikloje.	Balčiūnaitė, 2003
Integracija – kritiškumo pagrindas teikiant galimybes daromas poveikis grupės tikslams, normoms, nuostatom.	Leliūgienė, I. 2003
Integracija akcentuojama mažumos perspektyva žmonėms	

įsisąmoninant bei institucionalizuojant savo identitetą visi su kitais, nes jaučiamasi ne izoliacijoje.	Pivorienė, J. 2003
Integracija – tai mąstymo bei vertinimo būdas, jungiant socialinę sąveiką ir socialines struktūras grindžiamomis teorijomis ir praktinėmis idėjomis.	Ruškus, J. 2002
Integracija - kurių nors dalių sujungimas į visumą, įsiliejimas į visuomenę.	Gudonis, V. 1990
Integracija - atskirų dalių sujungimas į vieną sistemą, tarp dalių bei jų funkcijų esantys santykiai suprantami kaip koordinuoti bei reguliuojami visos sistemos interesų požiūriu; tai sutelkimas bendriems tikslams atlikti	Bagdavičius, 2005

Integracija atsiliepia į iššūkį priimti tai, kas normaliai egzistuoja bendruomenėje, tai tikslai vengiant segregacijos grupės nariams. Tai priklauso nuo kiekvieno asmens atsakomybės už visus grupės narius, tai yra kolektyvinės kompetencijos (Emanuelsson, 2003). Socialinė integracija taip pat atspindi tam tikrus minusus, kuriuos kritikavo Ruškus, Mažeikis, (2007). Socialinė integracija kritikuojama, kad mažai pakeičia neįgaliųjų būtį visuomenėje, ji tik iš dalies prisideda prie neįgaliųjų socialinių vaidmenų valorizacijos, kaip prie neįgaliųjų privalumų bei galimybių plėtotės bei aktyvaus neįgaliųjų dalyvavimo bendruomenėse. Socialinė integracija tampa ideologiniu orientyru socialinės praktikos, o ne pokyčių metodologija. Bet vis dėlto spekuliuojama socialinės integracijos sąvoka, o tai glūdi klinikinis-korekcinis neįgalumo vertinimas bei neįgaliųjų socialinio dalyvavimo nuvertinimas, atskirtis nuo atlikti reikšmingą įnašą į bendruomenės gyvenimą (Ruškus, Mažeikis, 2007). Integracija subjektyvaus įtikimumo klausimas, tai kuri siejama individo dalyvavimu bei įprasminama individo nuoseklūs perėjimai. Integracija vyksta prieštaringų prasmų, kurios kyla kasdienės patirties tikrovės pagrindu. Kadangi socialinė tikrovė apibrėžiama objektyviai per socialinius procesus, nes legitimuoja individai, užimantys konkrečias socialines vietas bei turintys konkrečius socialinius interesus (Berger P.L., Luckmann T., 1999).

Socialinio dalyvavimo idėją Ebersoldas (cit. Ruškus, Mažeikis, 2007, p. 180-181) išskyrė keletą socialinio dalyvavimo plėtotės krypčių:

Kurti ryšius siekiant didesnės kooperacijos. Pagalba neįgaliesiems yra ta, kad keičiama aplinka kuriant tarpasmeninius ir tarpinstitucinius ryšius, būtinybė sėkmingam individualaus plano vykdymui. Ryšiais sudaromos prielaidos suskurti individo dalyvavimą bei įsitraukimą į visuomenės gyvenimą sąlygas išvengiant neįgaliųjų diskriminacijos bei marginalizavimo. Taip suaktyvinami neįgalieji bei jų artimieji, visapusiškai paruošiami neįgalieji įsilieti į bendruomenes, organizacijas, pažįstant visų dalyvių poreikius, lūkesčius, plėtojama parama bei neįgaliesiems ir poveikis aplinkai strategijos. Susiejant į veiklą skirtingus veiklos dalyvius, pasirenkamas kompetencijų aplanko, biografinės egzistencijos refleksija, problemų sprendimas, stebėjimo metodas. Taip sutelkiami skirtingi resursai pasidalijant vaidmenimis, nubrėžiant tikslus bei priemones, leidžiant išvengti siaurų (tik įstaigos, o ne neįgalaus) interesų

įgyvendinimo siekimo. Todėl neįgaliam pagalbos akcentas perkeliams į individo aplinką, nes neįgalus yra jos dalis. Neįgaliojo integracija tampa bendruomeniniu bei kolektyviniu darbu.

Įgalinti asmenį siekiant jo išitraukimo į visuomenės gyvenimą. Pagrindinis bendruomenės veiklos užduotis yra įgalinti asmenį padedant jam išreikšti jo stiprybes bei suspenduoti silpnybes. Socialinis dalyvavimas įmanomas tada, kai padedant neįgaliam plėtoti savo veiksmų kompetencijas, tokiomis galiomis, kaip būti partneriais bei padedant rasti jiems resursų, kurie leidžia plėtoti savo potencines galimybes, jas įgyvendinant socialinio dalyvavimo situacijose. Įgalinant asmenį būtinas jo pripažinimas, kaip lygiaverčio partnerio sprendžiant paties problemas. Neįgaliųjų įgalinimas reiškiamas jo resursų bei galių plėtotę, profesinės integracijos siekius, etninių principų, pripažįstant neįgaliųjų kaip turinį savo paties poreikių *ekspertizės gebėjimų* lygiaverčiu partneriu sprendžiant problemas. O tradicinis neįgaliųjų vertinimas, pripažįstama tik specialistų nuomonė, grindžiant objektyviu standartizuotu įrankiu. Tačiau neįgalieji gali bei turi reikšti nuomones apie savo poreikius, išreikšiant savo interesus, lūkesčius, nes jie pripažįstami, kaip validūs, ekspertiški, būtini atsižvelgti.

1.4. Socialinis kapitalas kaip pilietinio NVO aktyvumo dalis

Pilietinė visuomenė apibrėžiama kaip tvirti elgesio modeliai, tarp kurių lemiamas vaidmuo tenka tarpusavio pagarba bei pasitikėjimas, solidarumas bei atsakomybės jausmas, nes pilietinėje visuomenėje akcentuojamas piliečių subjektiškumas, kuris išreiškiamas piliečių savanorišku susitarimu bei saviraidos siekiu (Šiliauskas, 2005). Matonytė (2003) pilietinės visuomenės sampratą pateikia išskirdama tokius aspektus: a) pilietinė visuomenė yra tose visuomenėse, kur yra valstybės nekontroliuojamų savanoriškų organizacijų; b) pilietinė visuomenė yra tose visuomenėse, kuriose kaip visuma gali susiorganizuoti bei koordinuoti savo veiklą, vystyti nuo valstybės nepriklausomas iniciatyvas; c) pilietinė visuomenė yra ten, kur piliečių organizacijose gali reikšmingai daryti įtaką politikai, jos modalumams bei kryptims (Matonytė, 2003, p. 147). Pilietiškumas yra realus socialinis vaidmuo. Pilietinė visuomenė yra visada moderni, nes suteikiamos visiems teisės. Todėl esama daugybe ryšių tarp visuomenės teikiamų gyvenimo šansų bei pilietinės visuomenės. Pilietiškumo principas, tai kaip varomoji jėga, kurioje tampama kuriamieji politiniai dariniai, kurio elementas yra pilietinės teisės bei pilietinis dalyvavimas. Pilietiškumas apibrėžiamas kaip teisės bei pareigos, kurios siejamos su priklausymu socialiniam vienietui. Tuo paveikiama žmonių tapatybė, nes tai apibrėžia jų priklausomybę. Kita vertus, pilietinės teisės mažinamos ne tik valdžios, bet ir ekonominio silpnumo. Skirtumas tas, ar žmogus gali ginti savo interesus, ar ne (Dahrendorf, 1996). Pilietinėje visuomenėje priskiriama subsidiarumo principas, kuris reiškia, kad visuomenės

kiekvienas segmentas yra ne tik pajėgus atlikti funkcijas, bet reikalauti visų visuomenės segmentų paramos, kuri reiškia tarpusavio priklausomybę. Šis principas nurodo kaip paramos savipakankamumo seką: individas, šeima, bendruomenė, korporacija, valstybė. Todėl pilietinės visuomenės organizacijos turi veikti erdvėje tarp valstybės ir individo, bet deja to stokojama bei siejama su nepasitikėjimo mastu, tai yra socialinio kapitalo stoka (Laurėnas, 2006).

Pilietinę visuomenę charakterizuoja socialinis kapitalas. Studijuojant socialinį kapitalą apibrėžiamas tam tikras tinklas bei bendruomenės, kuriose gyvename, nes socialiniu kapitalu nustatomos galimybės bendrauti su kitais, individų savybėmis, kurios ir sudaro socialinį tinklą (Offer, Schneider, 2007). Pilietinės visuomenės dalis siejama su koncepcija socialinio kapitalo samprata. Šį terminą vartoja Putnam; Coleman, Bourdieu mokslininkai.

Putnam socialinio kapitalo teorijoje (cit. Matonytė, 2004) kalbama apie kolektyvinius santykius – bendruomeniškumą, nes tai teikia naudą individams, bendruomenėms, kadangi ryšiai kyla iš abipusiškumo (angl. reciprocity) (Matonytė, 2004). Bendradarbiaujant bendruomenėje yra socialinio kapitalo savitarpiškumo normos bei pilietinio angažuotumo tinklų forma. Koordinuoti veiksmus padidinama visuomenės produktyvumas, kuris leidžia pasiekti tam tikrus tikslus. Socialinis kapitalas išreiškiamas tokiomis ypatybėmis (pagrindiniais elementais) socialinėse organizacijose: pasitikėjimas, normos, tinklai (Putnam, 2001).

Pasitikėjimas. Pasitikėjimas plinta kai aš pasitikiu tavimi, jie pasitiki manimi. Remiamasi sukurtu socialiniu kapitalu sprendžiant dideles problemas, nes pasitikėjimas esminis komponentas, bendradarbiavimo variklis. Kuo didesnis pasitikėjimas bendruomenėje, tuo didesnė tikimybė bendradarbiauti. Pasitikėjimas yra tikėjimas, kuriuo remiamasi pažintimi su individu (Putnam, 2001) Pasitikėjimas, pasak A. Hirschman'o moraliniai resursai, tai yra resursai, kurių kiekis nemažėja, o didėja juos naudojant. (cit. Putnam, 2001). Pilietinė visuomenė yra nepakankama, kai ji susiduriama su konfliktais bei problemomis. Problemos yra kolektyvinio solidarumo bei individualizmo, kurios vyrauja nuo pasitikėjimo: institucijomis bei tarpasmeniniu pasitikėjimu. Pasitikėjimas yra esminis žmoniškųjų santykių komponentas. Pripažįstant pasitikėjimo poreikį lemiamas esminiu socialinės sąveikos neapibrėžtumu tarp socialinių veikėjų, tikslų, todėl kuriama socialinė tvarka, kuri remiasi savitarpio pasitikėjimo santykiais tarp socialinių veikėjų plėtote. Pasitikėjimo pagrindas yra svarbus, nes pabrėžiamas konsensusas, pragmatizmo ideologija, problemų sprendimas, nes tai tarpusavyje susiję tinklai (Seligman, 2004).

Normos. Normos palengvina bendradarbiavimą, nes svarbu yra savitarpiškumas. Savitarpiškumo norma produktyvus socialinio kapitalo komponentas. Savitarpiškumo svarbi savybė, kur asociacijos, draugijos sprendžia problemas, kaip tarpusavio pagalbos bendrija. Individualiam veiksmui būdinga altruizmas (Putnam, 2001). Altruizmu atspindima žmonių

siekiais vystomais tarpusavio santykiai bei palaikymu, tai nusakomas bendražmogiškas pobūdis. (Leliūgienė, 2003). Veiksmi, kurie kiekvienu trumpalaikiu požiūriu yra altruistiškas suteikiama nauda altruisto sąskaita, tačiau yra naudinga kiekvienam dalyvaujančiam (Putnam, 2001).

Tinklai. Pilietinio angažuotumo tinklai: asociacijos, klubai, tai svarbiausia socialinio kapitalo forma. Tankūs tinklai bendruomenėje, tai kad piliečiai sugeba bendradarbiauti bendros naudos labui. Pilietinio angažuotumo tinklų poveikis tas, kad: didinamas tarpusavio susietumas; plėtojamos stiprios elgesio normos bei perduodami vieni kitų lūkesčiai, kuriuos lemia nuomonės bei laikomasi pažadų ir pripažįstant bendruomenę gerbiančia elgesio normas; lengvina komunikaciją bei gerinama informacija apie individus, perduodant bei išgryninant nuomonę apie žmogų. Pilietinės bendruomenės piliečiai sėkmingas bendradarbiavimas – horizontalūs tinklai, vertikalūs tinklai nepalaiko socialinio pasitikėjimo bei bendradarbiavimo (Putnam, 2001). Vertikalios struktūros grindžiama prievarta bei socialine kontrole Šie tinklai susiklosto įvairiose organizacijose bei jų viduje ir neįtvirtinamas socialinis apsitikėjimas bei bendradarbiavimas (pvz., politinės partijos, profesinės sąjungos ir t.t.). Horizontalūs tinklai, tai socialinio kapitalo forma intensyvaus bendradarbiavimo pagrindas pasitikėjimo būdas, sėkmingai dirba institucijos. (pvz., grupės pagal interesus, religinės grupės, asociacijos). Todėl horizontaliais santykiais grindžiamas aktyvus piliečių dalyvavimas, nes grindžiama pasitikėjimu bei sėkmingai dirba institucijos. Pilietinės visuomenės požymis yra tas, kad aktyvus piliečių dalyvavimas domimasi bei sprendžiamos problemos. Svarbu tai, kaip piliečiai geba išvelgti į savo interesus atsižvelgiant į visuomenės poreikius. Kita vertus, doros požymiu ryžtas siekiant bendro labo atsisakant individualių interesų (Deveikis, Poviliūnas, 1998). Todėl lygiomis teisėmis, pareigomis užtikrinama piliečiams kaip pilietinės visuomenės bruožas, kad visuomenėje dominuotų horizontalūs tarpusavio pasitikėjimas bei kooperavimosi ryšiai priešingai vertikaliam valdžios ryšiams (Putnam, 2001).

Coleman (2005) apibūdina socialinį kapitalą būdingu santykiu tarp žmonių aspektu, nes tai sudaroma socialinė organizacija, kuri padeda pasiekti tikslus, kurių nepasiekiam be jo. Grupė, kurios narių demonstruojamas patikimumas pasiekama daugiau, negu kai trūksta patikimumo. Socialinio kapitalo forma vertinga tuom, kad palengvinami tam tikri veiksmi. Socialinio kapitalo samprata svarbi, nes socialinės struktūros aspektai įvardijami kaip funkcija, nes veikėjai turi kaip išteklius kurie naudojami interesams įgyvendinti.

Coleman (2005) tapatinamos trys socialinio kapitalo formos: *įsipareigojimas bei lūkesčiai*. Šią formą lemia du elementai, tai socialinės aplinkos lygmuo ir tikras įsipareigojimų mastas. Socialinės aplinkos patikimumas parodo asociacijos, grupės, kad kiekvienas žmogus įneša savo indėlį, o tai yra svarbi pagalba socialiniam kapitalui. Didelis patikimumas lengvina valdžios atstovų darbą, nes įgaunama didelė galia, nes socialinio kapitalo forma išreiškiama

tarpusavio pasitikėjimo svarba, kadangi pasikliaujama kitu, atskleidžiamos vidinės abejonės iškeliant jautrias problemas. Įsipareigojimas mastu, tai kylantis žmonių pagalbos poreikis bei tokie pagalbos šaltiniai kaip valstybinės rūpybos paslaugos, nes įsipareigojimų tankumas reiškiamas bendru ištekliu naudingumu, todėl individai turi daug socialinio kapitalo. Naudinga ne tik įstatymų leidimui, bet ir keliamas veiksmingumo lygis; *informacinis potencialas*. Ši socialinio kapitalo forma svarbi tuo, kad jai būdinga socialiniams santykiams informacija. Informacija suteikiama pagrindas veiksmui; *normomis bei sankcijomis*. Suinteresuotumas sudaromas pagrindas normoms, nes normos yra žmonių išorinis poveikis. Normos yra galingos, bet pasižymi trapumu socialinio kapitalo formoje. Perspektyviosios normos kai atsisakoma savanaudiškų interesų kolektyvinio intereso labui. Taip stiprinama socialinė parama, nes kuriama, skatinama nariams elgtis pasiaukojančiai, tai skatina dirbti bendro gėrio labui. Bendruomenėse ribojama žmonių veikla, normos sumažina novatoriškumą. Socialiniai santykiai silpsta, jeigu nepalaikomi lūkesčiai, įsipareigojimai.

Coleman (2005) pažymi, kad socialinio kapitalo individų ištekliams yra svarbu bei galimas poveikis jų galimybėms veikti, nes juntama gyvenimo kokybė.

Bourdieu (2003) socialinį kapitalą apibrėžia kaip faktinius bei virtualius išteklius, kurie atitenka individams ar grupei, priklausantiems institucionalizuotam tarpusavio pažinimui bei pripažinimui santykių tinklui.

Socialinės struktūros transformuojasi pasireikšdamos materialiais ištekliais bei pasisavinant vertybes ir išreiškiant simboliškai modeliuojant socialinę praktinę veiklą. Strategija generuojant principus, kurie įgalina veikti nuolat kintančiomis aplinkybėmis. Strategija – tikslų siekimas idėjomis, nes interesai atitinka bei sužadina veiksmą organizuoti bei sąmoningai elgtis suvokiant tikslus, taigi interesai suprantami kaip rūpinimasis siekiant materialinės naudos, kita vertus, nepalankiai vertinama. Nors interesas tapatinamas su ekonominiu kapitalu, nes perkeliama materialistiniu būdu į kultūros sferą, nes kultūrinis kapitalas apibrėžiamas kaip informacinis, kuris yra objektyvuotas bei institucionalizuotas. Specifiniai interesai reiškia dalyvavimą ir nuo kiekvieno dalyvio ši pozicija vedama trajektorijos. Interesas sąvoka imponuojama kaip priemonė, principas. Interesai tai ne tik suinteresuotumui, nesavanaudiškumui, bet indiferentiškumui, o tai reiškia, kad niekas nejaudina. Juk ir pats indiferentiškumas – aksiologinė būseną, pažinimo, pirmenybės neteikimo būseną, o suinteresuotumas reiškia kaip socialiai verta pastangų (Bourdieu, Wacquant, 2003).

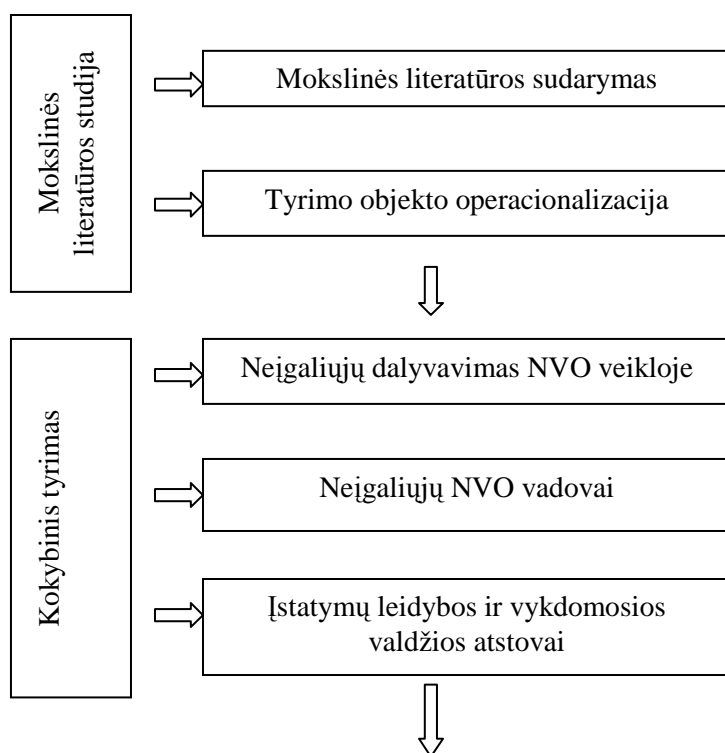
Kaip teigė Erin, Curran (2007), kad socialinis kapitalas yra kaip konstrukcija, kurią sudaro geresnė jėgos potencialiam progresui grupėms per asmenis, nes socialinio kapitalo poveikiai yra ekonominiai, kultūriniai, mokomieji, socialiniai bei politiniai. Socialinis kapitalas yra kaip tikėjimo sistema grupės viduje bei bendros laikytinos normos, kaip viena iš savybių ar

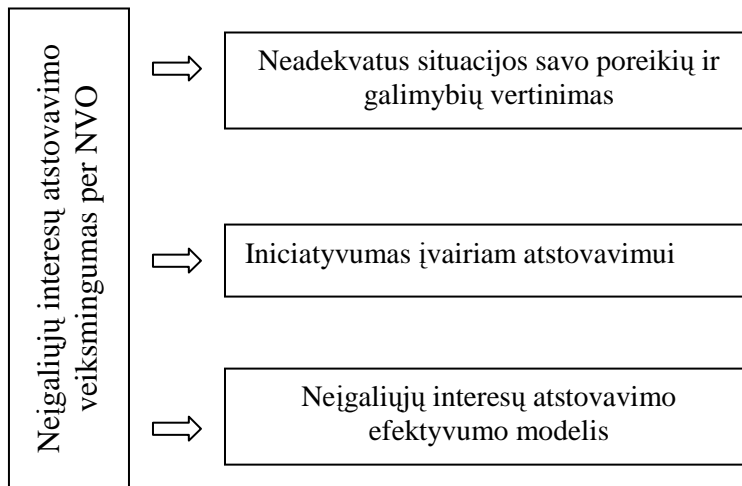
tai būtų šeima, mokykla, ar kita organizacija, ar bendruomenė ne tik tarp narių, bet ir formuojant tą sistemą (Erin, Curran, 2007, p. 59-73). Socialinio kapitalo esmė - gerovės didėjimu dėl kooperacijos, solidarumu, pasitikėjimu, didesniu socialinių grupių aktyvumas. Socialinio kapitalo kaupimas sąlygojamas socialinės įvairovės, komunikacinių gebėjimų bei atitinkant kalbinės, psichologinės, profesines kompetencijas. Kaupimu socialinis kapitalas inspiruojamas nelobalių bendruomenės interesams narių galimas išstūmimas iš bendruomenės ir galimu pritraukimu į ją. Gausūs žmogiškieji išteklių kaip intensyvus socialinio kapitalo mechanizmas. Pasireiškiantis lobistine veikla tokiose lygmenyse kaip miesto, valstybės valdymas sprendžiant išdarbinimo, susisiekiimo ir kt. problemas. Organizuojant tokias veiklas asmenys turi tinkamai atstovauti, išmanantys valdymą, tinkamai naudojami demokratiniais principais, pilietinėmis teisėmis. Gerovė sunaikinama nesant socialiniam kapitalui. Pragmatizmu implikuojamas žmogiškųjų išteklių gausinimas nuo vartotojiškos visuomenės plėtros (Mažeikis, 2005). Tai atspindimas platesnis įsipareigojimas gerovės strategijai tarp konstruojančio socialinio kapitalo bei įgalinimo, todėl pats principas remiasi iniciatyva, kuri susijusi su dalyvavimu bei partneryste sprendimų priėmimuose. Šie principai renkami kokybiniais duomenimis (Bagley, Ackerley, 2006).

1.5. Teorinis neįgaliųjų interesų atstovavimo modelio konstravimas

1.5.1. Interesų grupė – demokratinio teisingumo sklaida

Remiantis mokslinės literatūros analize sudaryti tyrimo blokai (žr. į 1 pav.)

1 pav. NVO interesų atstovavimo veiksmingumas per NVO veiklas: tyrimo dizainas

Tyrimo teorinis – hipotetinis modelis buvo sudarytas remiantis šiais mokslininkais bei remtasi sudarant interviu klausimyną:

Neįgaliųjų gebėjimas kooperuotis: Kooperuotoje aplinkoje svarbiu tikslu tampa nuolatinis, nesibaigiantis, paniręs į įvairiausių procesus interesų ugdymas, derinimas, jų kaita, projektavimas, kurie reikalauja ir veiksmo gebėjimų, ir atvirumo konfliktinėms, konkurencinėms aplinkybėms (Ruškus, Mažeikis, 2007, p.170). Narių dalyvavimas grindžiamas tokiais asmeniniais tikslais: noras bendrauti, daryti įtaką, gauti informacijos, subendrinti išteklius ir jais dalintis, užsiimti dalykine veikla bei spręsti problemas. Formalūs tikslai daugiau nukreipiami į dalykinės veiklos pobūdį. Todėl tokie tikslai akcentuojami veiklos problemos sprendimu grindžiama bendros veiklos bei bendru žinojimo formavimu (Jucevičienė, 2007). Kaip teigė Robbins (2006), kad organizacijos tikslai tampa vienu iš svarbiausių motyvacijos šaltinių, siekiant geresnių darbo rezultatų, tad konkretūs tikslai savaime veikia kaip vidinis stimulas.

NVO veiklos efektyvumas skatinant neįgaliųjų socialinį dalyvavimą: Žmonių bendravimas turi neįkainojamą vertę, kadangi kontaktų dėka žmonės gali giliau pažinti bei vertinti kito žmogaus individualybę, žmogiškąsias savybes, nekreipiant dėmesio į išorę bei išankstines nuostatas, išmokstant gerbti save bei kitus. Individai įgyja teigiamą jausmą veikloje atitolinant nuo negalios tuo pačiu identiškumas susijęs su priklausomybe, praktikuojant abipusę pagarbą (Leliūgienė, Baršauskienė, 2001). Kaip teigė Ruškus, Mažeikis (2007), kad socialinio dalyvavimo efektyvumas tiesiogiai priklauso nuo jo tikslingumo, svarbu parodyti, kokiose socialinės, politinės, ekonominės, kultūrinės erdvės: darbas savivaldybių ir seniūnijų skyriuose ir kultūrinių organizacijų erdvės: kiek neįgalieji yra įsitraukę į galerijų, kultūros centrų, sporto centrų veiklą (Ruškus, Mažeikis, 2007, p. 135). Būti visuomenėje - tai būti socialiniame židinyje. Tad (neįgaliųjų) ignoravimas mūsų visuomenės sukelia tokius padarinius, kad žmogus laikomas

ligonių“. Šis atvejis parodo, kas socialinės normos ignoruoja individą, kaip jam klijuojama etiketė. Viena vertus, visuomenė, kaip objektyvus bei išorinis reiškinys, kita vertus, ji pajėgi mus izoliuoti nuo draugų, pasmerkti pajuokai bei nukrypimus nuo normų. Individai susiduria visuomenėje su skirtingais lūkesčiais gyvenimo srityse. Todėl reakciją į lūkesčius apibrėžiamas vaidmuo. Vaidmuo apimantys tam tikrą veiklą bei nuostatas. Visuomenėje vaidmuo siejamas su tam tikru identitetu, kuris ne duodas, o įgyjamas socialinio pripažinimo veiksmais. Todėl tampama tokiais, kokiais visuomenė mus laiko (Berger, 1995).

Neįgaliųjų interesų atstovavimas kaip pilietinių iniciatyvų skatinimas: Nūdienos atstovaujamoji demokratija įvardija kaip piliečių dalyvavimą siekiant paprasto žmogaus tiesioginio dalyvavimo. Piliečių dalyvavimas viešojoje politikoje suprantamas kaip neprivilegiuotas piliečių dalyvavimas darant įtaką jų gyvenimo lygiui, poveikį jos veiklos turiniui. Toks dalyvavimas skiriasi nuo netiesioginio dalyvavimo formų, kaip narystė interesų grupėje, dalyvavimas nevyriausybiniuose organizacijose, kurios egzistuoja šalia formalių politikos formavimo institucijų. Tai lemia piliečių teisę naudotis lygiomis galimybėmis santykiuose su administracinės valdžios struktūromis, galimybė užtikrinant mažumos interesų gynimą, piliečių poreikius, lūkesčius, reikalavimus (Bučinskas, Raipa, 2001. p. 2-3).

NVO veiklos prasingumas, atstovaujant neįgaliųjų interesus: Tam tikroje situacijoje yra tam tikras atstovavimo būdas. Pūras D. (2003) išskiria tokius pagrindinius atstovavimo būdus: specialus atstovavimas ištikus krizei, nes įgaliojus asmenį veikia neįgalaus naudai, jam esant sudėtingoje situacijoje; atstovavimas valstybės institucijose, kai neįgaliam žmogui atstovauja asmuo gindamas neįgaliojo teises institucijose; grupinis atstovavimas, nes bendrai aptariamos neįgaliųjų problemos; atstovavimas to pačios bei padėties žmonėms, kai neįgalus žmogus atstovauja kitam tokiam žmogui, jeigu šiam dėl negalės pobūdžio sunku išdėstyti savo požiūrį; atstovavimas sau pačiam, nes neįgalus atstovauja, išsako bei kalba savo naudai, ko tikisi iš kitų tam tikrose situacijose. Pūro nuomone, kiekvienam žmogui prireikia paramos. Viena vertus, apibrėžiama teisingumo pagalbos situacijos, kita vertus, psichologų, socialinių darbuotojų pagalba, nes atstovavimo mastas priklauso ne tik nuo aplinkybių, bet ir nuo neįgalaus žmogaus.

Pagalbos, atstovaujant neįgaliųjų interesus, prieinamumas: Leliūgienė (2003) išskiria tris socialinės pagalbos metodus neįgaliesiems: tai individuali pagalba neįgaliesiems, kai nukreipiama individo aukštiesiems siekiams ir pozityviems socialiniams santykiams; grupinės socialinės pagalbos vaidmuo siejama su panašiomis problemomis bei poreikiais, kurie reikalauja plačios koordinacijos sprendžiant neįgaliojo problemas; visuomeninė socialinė pagalba, kai bendruomenė susijungdama bendram individo labui siekia identifikuoti neįgalaus poreikius socialinės gerovės normalizavimui, nes tai pagerina bei įtraukia žmones problemų išėties ieškojimu (Leliūgienė, 2003, p.336). Atstovavimu parodoma, kad individas, grupė kokiais nors

būdais išreiškiama kitų žmonių grupės lūkesčiai, tai veikia kitų labui. Atstovavimu suteikiama lyderiams teisė kelti savarankiškai aktualias problemas, tuo pačiu atstovui yra įsipareigojimai, kurie išreiškia atstovaujamos grupės identitetą bei interesus (Kraujutaitytė, 2002). Sprendimų priėmimas, tai gebėjimas ginti savo nuomonę bei atstovauti savo interesams, galimybėms, buriant interesų grupes, nes mokomasi būti lyderiu (Ruškus, Mažeikis, 2007).

NVO bendradarbiavimas su valdžios institucijomis: Valdžios bei NVO santykis pabrėžiamas, kad skatinama kokia nors veikla biudžeto lėšomis. Bet kita vertus, ar pripažįstama, kad NVO ir kitų tikslų įvairovė nedviprasmiškai atspindi žmonių poreikių spektrą? Valdžios ir nevyriausybinių sektoriaus santykiai plėtojasi, bet jų ryšiai yra gan paradoksaliūs. Nors valdžios sektorius pripažįsta NVO bei jos reikšmę, bet dažnai, NVO papildo viešojo sektoriaus funkcijas. NVO ir valdžios sektoriaus santykio bendradarbiavimo nevertinama vienareikšmiškai. Jis nuolat kintantis bei priklausantis nuo įvairių vidaus ir išorės sąlygų. Demokratinėse valstybėse ir nevyriausybiniams, ir valdžios sektorius savo funkcijas supranta kaip papildančias nepakankamą kitų sektorių veiklą. NVO, kurios skelbiasi esančios nevalstybinėmis, didele dalimi priklauso nuo valdžios finansavimo (Žalimienė, Rimšaitė, 2007). Valdžios parama vienai bei kitai iniciatyvai ir institucijai – itin dažnas reiškinys. Valstybė ar savivaldybė NVO remia finansiškai, dalyvaujant steigiant jas bei suteikia patalpas joms. Valdiškas lėšų paskirstymas nevyriausybiniams sektoriui mažinama organizacijų tikslų įvairovę, kadangi pinigus skirstant priklauso nuo valdininkų asmeninių vertybių, ką valdžia nutaria paremti. Išteklių panaudojimas, bet NVO atvejais lėšos suteikiamos pagal ne pagal programinio finansavimo principus, o tiesiog kaip institucinė parama „NVO projektams“. Nors NVO traktuojamos kaip valdžios partneris, padedant vykdyti valdžios funkcijas, nes NVO misija patvirtina savo dalyvavimu, kad suinteresuotos pritraukti valdžią į savo dalyvių gretas (Šimašius, 2004). Šiandien socialinis teisingumas turi iš naujo apimti svarstomas neįgaliųjų problemas. Neįgaliųjų problemų iššūkiai yra projektai, kurie yra kaip gerovės reforma (Kagendo, 2001). Projekto idėjos numatomos, kad sutelkiamos kompetencijos uždaviniams spręsti, tokiais veiksmais pasiekama individų įgalinimas ir skirtingų diskursų lygybė bei dialogas. Socialinio dalyvavimo projekto dalyviai privalo išsiaiškinti bei susitarti dėl veiklos prasmės, tai apibrėžiama kaip iššūkis dalyvių santykiams. Veikimas kartu bei siekimas pokyčių, apibrėžiant kolektyvinio intereso, kuri leistų kolektyvinei iniciatyvai (Ruškus, Mažeikis, 2007).

Interesų atstovavimo konfliktai: Tyrimais konstatuojama, kad šiandien situacinės problemos yra ne atskirų koncentrų, neįgaliųjų, administracijos, iniciatyvos ar jų stoka, bet abiejų koncentrų kooperacija. Matoma, kad kooperacija, neįgaliųjų, administracijos dialogas apibūdinamas kaip „autistinis“, nėra legitimizuoto interesų konflikto. Interesų konfliktas kol kas yra labiau latentinis, neišreikštas, neinstitucionalizuotas. Todėl problema traktuojama kaip esminę interesų

derinimo bei kooperacijos, kaip būtinybę išėiti iš imitacinės, iliuzinės, mažai pragmatinės, nesuderintų iniciatyvumo, aktyvumo (Ruškus, Daugėla ir kt., 2006).

Partnerytės kūrimas kaip pasitikėjimo NVO raiška: Kaip teigė Jonutytė (2007), kad šiandieninė savanoriškų organizacijų misija tapo dar aktualesnė, jų indėlis visuomenės plėtros bei gerovės kūrimo procesuose tebėra svarbus, ypač Europos integracijos procese, ugdant europiečių pilietiškumo jausmą (Jonutytė, 2007, p. 99). Seddon, Billett, Clemans, (2004) išskiria socialinės partnerystės tipus: a) *bendruomeniškumo partnerystė*, kuri sudaro lokalizuotus tinklus, įkurtus kažkokiose vietos bendruomenės grupėse bei valdžioje, nes dirbama ties įvairia vietos bendruomene. Dažnai partnerystė sutelkiama regionų mastu svarstant bendruomenės problemas bei poreikius; b) *priimta socialinė partnerystė*, kuri yra konstruojama rėmėjų, kurie yra išoriniais bendruomenės tikslais suprantami tam tikri tikslai per tiesioginį ar netiesioginį finansavimą. Šita priimta partnerystė dažnai vienijasi palaikydama vietinio priėmimo nutarimo, bendruomenės galimybes; c) *nukreipta socialinė partnerystė*, kuri yra sudaryta ir remiama vyriausybės, kad pasiektų specifinius politikos tikslus, atnešdama kartu bendruomenei formuodama tiesiogiai jų veiklą.

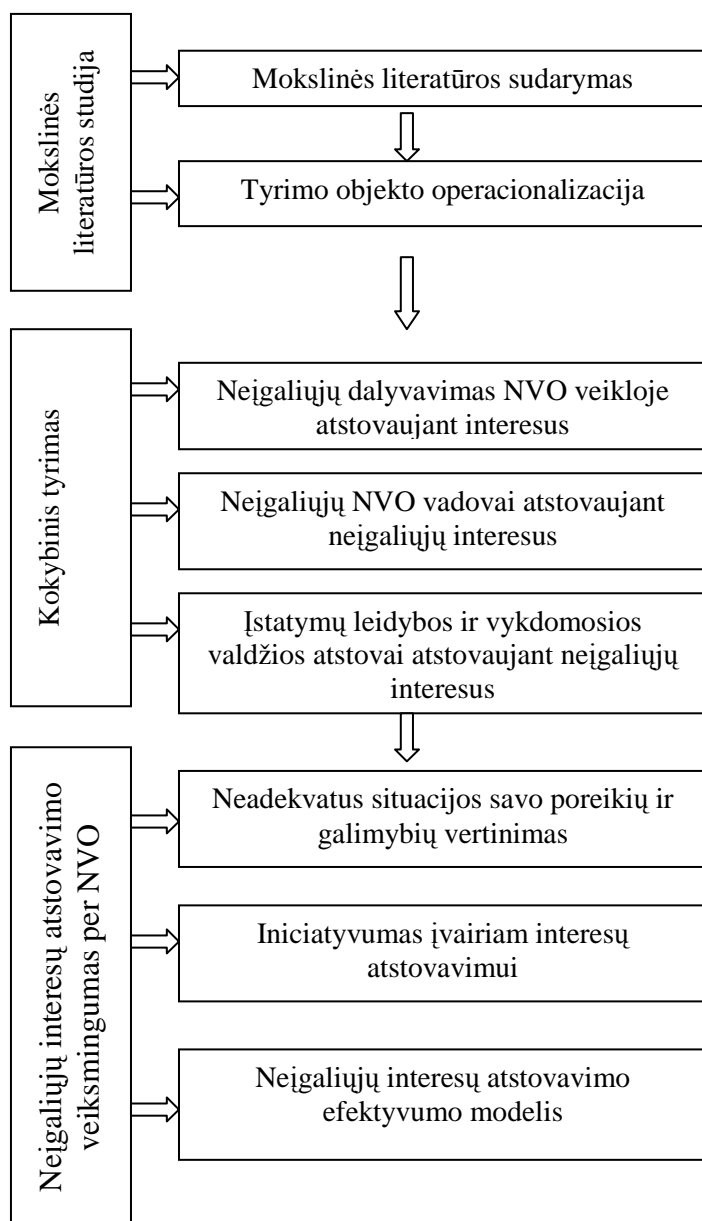
Vis labiau atsisakoma tarpinstitucinio ir tarpasmeninių santykių hierarchiškumo, o vis labiau pereina prie tarpinstitucinės ir tarpasmeninės partnerystės santykių. Partnerystė gali būti kuriama tik esant supratimui, kad sistema sudaro iš skirtingų resursų (kompetencijų), o ne iš ekspertų bei klientų. Partnerystė atsiranda tuomet, kai pradeda realiai veikti resursų mainai, tai yra, kai visi dalyviai traktuojami kaip galintys įnešti savo įnašą bendram tikslui pasiekti. Partnerystė – tai vienas kitą papildančių ekspertų tinklas. Partnerystė negalima neturint partnerius vienijančios idėjos. Idėjos nėra duotybė, nėra iš anksto nustatytų idėjų. Idėjos kuriamos kartu. Partnerystė atsiranda tada, kai dalyviai generuoja bendra pagalbos tikslą. Pasidalija įsipareigojimais bei atsakomybe, ieško papildomų resursų (Ruškus, Mažeikis, 2007, p. 163).

2. TYRIMO METODOLOGIJA IR STRUKTŪRA

2.1. Tyrimo metodologinis pagrindimas

Kokybiniame požiūryje remiamasi žiniomis, kurioms aktuali konstruktyvistų perspektyva: individų kompleksinė patirties prasmė, siekianti vystyti teoriją arba dalyvio perspektyvą, tai orientuojamasi į kaitą, sprendimus, problemas, politiką, bendradarbiavimą. Kokybinė metodologija įgalina nuosekliai plėsti žinias apie situaciją, siekiant apibūdinti socialinę realybę (Žydžiūnaitė, 2007). Kokybiniai interviu - tai laisva ir atvira forma, nes siekiama bendriausios informacijos apie temą. Tai įgaliną reiškinį suprasti, kas vyksta čia ir dabar (Tureikytė, 2003). Pasirinktas *pusiau struktūruotas interviu*. Taip suprantamas subjektyvus žmoniškosios patirties pasaulis: netaikomi griežti reikalavimai, o orientuojama į interpretacijas reiškinių tokia prasme, kurią suteikia tiriami žmonės. Kiekybiniams tyrimams būdinga tai, kad išorinis reiškinių požymis, kuris išreikštas rezultatas skaičiais bei matavimais, o kokybinis tyrimas orientuotas į interpretacijas, procesą, gilinamasi į reiškinius (Kardelis, 2002). Interviu siekiama suvokti informantų patirtį, sužinoti nuomones tiriamuoju klausimu, kuriais jie išsako savais žodžiais. Kiekvienas žmogus vartoja tam tikrus terminus gyvenimo įvykiams aprašyti, savo požiūriams išsakyti. Kokybinio tyrimo sąlyga – savo terminologijos bei išankstinių schemų neprimetimas, rėmimas informantų vartojamais terminais. Pagrindiniai duomenys gaunami interviu metu iš informantų pasisakymų, kurie padeda tyrėjui suvokti informantų požiūrius, nuomones, įsitikinimus (Rupšienė, 2007, p.63). Kokybinuose tyrimuose daroma prielaida, kad pirmiausia mokomasi iš tiriamojo siekiant jį išklaudyti bei formuojamas supratimas, besiremiantis jų idėjomis. Duomenys remiasi atskirais klausimais. Esminė tyrimo charakteristika - stabilumas bei duomenų lyginimas su iškylančiomis kategorijomis, nes siekiama išryškinti informacijos panašumus bei skirtumus. Kokybinio tyrimo rezultatų validumas užtikrinamas tuo, kad patikrinti rezultatai aptariami kartu su respondentais siekiant užtikrinti, ar tyrėjas teisingai suprato respondentų išsakytas mintis (Žydžiūnaitė, 2007). **Duomenų registravimas.** Tyrimo pradžioje buvo įrašinėjami duomenys garsajuostėje, bet daugumai respondentų atsisakius interviu įrašinėti į garsajuostę tyrimo eigos duomenys buvo registruojami konspektuojant pokalbį su respondentais (Girdzijauskienė, 2006). **Tyrimo duomenų apdorojimas.** Duomenys buvo apdorojami turinio *content* analizės būdu: buvo išskiriami esminiai semantiniai vienetai, kurie susiję su tiriamu reiškiniumi, bei pagal prasmes sujungiami į semantines kategorijas (Gailienė, 2007).

NEĮGALIŪJŲ INTERESŲ ATSTOVAVIMO TYRIMO ETAPAI

2 pav. NVO interesų atstovavimo veiksmingumas per NVO veiklas: tyrimo dizainas

2.2. Tyrimo eiga bei tiriamieji

Interviu dalyvavo neįgalieji, NVO vadovai bei valdžios atstovai. Interviu sudarytas iš 8 prasminių blokų: neįgaliųjų gebėjimas kooperuotis ir kt. (žr. į priedą Nr. 2). Pagal pusiau standartizuotą klausimyną buvo apklausti, NVO vadovai, taip pat šių organizacijų neįgalūs nariai (žr. į priedą Nr. 3) bei įstatymų leidybos ir vykdomosios valdžios atstovai: Šėdovos miesto seniūnas, Radviliškio rajono savivaldybės socialinės paramos skyriaus vedėjas. Apklausti ir Lietuvos

Respublikos Seimo nariai: Lietuvos darbo partijos Seimo narė Zita Žvikienė; Lietuvos socialdemokratų partijos Seimo narys Edvardas Žakaris.

2.3. NEĮGALIŪJŲ INTERESŲ ATSTOVAVIMO VEIKSMINGUMAS PER NVO VEIKLAS

2.3.1. Neįgaliųjų gebėjimo kooperuotis ypatumai

NVO tikslai dažniausiai apimantys interesų atstovavimą bei neįgaliųjų teisių gynimą vystant organizacijos veiklą. Atstovaujantys asmenys išskyrė tokius NVO tikslus: (žr. į 2 lentelę) propaguoti atstovavimo idėjas, kuriant palankią aplinką bei integracijos tikslus, kurie skatina atvirą visuomenę bei neįgaliųjų pagalbos svarbą atstovaujant jų interesus.

2 lentelė

Pagrindiniai organizacijos tikslai, NVO vadovų nuomone (N=9)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
Neįgaliųjų gebėjimas kooperuotis	Neįgaliųjų užimtumas	4	„Siekti, kad būtų neįgalieji ugdomi, vykdomas darbinis užimtumas...>“; „Nu, kad neįgalieji turėtų kokį užimtumą...>“.
	Neįgaliųjų teisių gynimas	6	„Tai mūsų organizacija gina visus su proto negalia asmenis, teises ginam, atstovaujam“; „...>atstovauti akluosius ir silpnaregius savivaldos institucijose, aišku, ginti jų teises ir interesus“; „Neįgaliųjų teisėms atstovauti, ginti jų interesus“; „...>atstovauti ir ginti jų teises. Kaip sakoma valstybė valstybei“.
	Sociokultūrinė veikla	8	„...>kultūrinis gyvenimas, sportas...>“; „...>poilsis...>“; „...>regėjimo negalę turinčių žmonių gerovės...>“; „...>kad jie jungtųsi į visuomenę...>“.
	Neįgaliųjų panašaus likimo subūrimas	5	„...>suburiam astmininkus ir plaučių ligomis sergančius žmones...>“; „Sutelkti silpnaregius bendrai veiklai...>“; „Mes suburiam tokias šeimas, kuriose yra du ir daugiau neįgalių narių...>“.

Išanalizavus kategorijas pastebima, kad NVO tikslu tampa kuo didesnis neįgaliųjų narių užimtumas, skatinama juos kuo daugiau užsiimti darbine veikla. Užimtumas akcentuojamas NVO su švietimo įstaigomis, kad visi vaikai mokytųsi kartu su neįgaliaisiais (žr. į 4 priedą). NVO vadovai labiausiai išryškino sociokultūrinę veiklą, kuri labiausiai atsispindėjo, tai yra svarbu ir patiems neįgaliesiems siekiant gerovės kūrimo. Pabrėžiamas sąlygų sudarymas siekiant geresnės neįgaliųjų gyvenimo kokybės bei siekiant turiningo laisvalaikio praleidimo, sėkmingai integruotis į visuomenę. Neįgaliųjų teisių gynimas išryškinamas NVO vadovų atstovavimas teisių klausimu, informacija parodant, kad svarbu informacijos sklaida neįgaliesiems supažindinant su įstatymine baze. Tai atspindi atstovavimo, kaip interesų gynimo, principo svarbą neįgaliesiems. Akcentuojama, kad NVO tikslas suburti neįgaliuosius pagal

panašų jų likimą, tai parodo, kad svarbiausiu tikslu NVO yra laikomas neįgaliųjų kooperavimasis. Tikslus apibūdina ir NVO priklausantys neįgalieji. (žr. į 3 lentelę).

3 lentelė

Organizacijos tikslai pagal priklausančiųjų neįgaliųjų narių nuomonę (N=14)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
Neįgaliųjų gebėjimas kooperuotis	Sociokultūrinė veikla	21	„Nu, tikslas turbūt padėti akliesiems, padėti bendrauti<...>nes paliečia labai neįgaliuosius...>“; „Nu, kaip savišvieta organizacijoje mūsų“ „...>tikslas yra toks, kad kuo daugiau žmonių negalvotų apie savo bėdas, savo negalę, o jeigu gali savo bėdomis pasidalinti su kitais...>“ „Tik integruotis į visuomenę, kad kažkiek taptume su sveikais panašesni“; „...>leisti laisvalaikį...>“.
	Neįgaliųjų panašaus likimo subūrimas	6	„Suburia plaučių ligomis sergančius...>“; „Mūsų tikslas organizacijos suburti<...>su grupėmis“; „...>neįgalieji nariai su fizine negale, todėl siekiama suburti“; „Žmonių su negalia subūrimas ...>“
	Socialinių paslaugų teikimas	5	„Reabilitacija, mes turim sauną“; „...>nu, ir tas visas socialines paslaugas teikiamas“; „Nu, kaip aš čia atlieku procedūras“;
	Neįgaliųjų užimtumas	3	„... kad visi turėtų užimtumą kokį nors“ „...>organizuojame užimtumą, mokome norinčius išmokyti įvairiausių rankdarbių...>“ „...>užimtumą neįgaliųjų organizuoti, man taip atrodo“
	Neįgaliųjų teisių gynimas	1	„Atstovauti ir ginti mūsų organizacijos narius ...>“

Neįgaliųjų NVO tikslas pabrėžiamas sociokultūrinė veikla. Akcentuojamas laisvalaikio praleidimas, poilsis. Iš dalies skatina neįgaliuosius ne tik padėti vieni kitiems, bet ir siekis integruotis į visuomenę, bendrauti su sveikais visuomenės nariais. Neįgaliesiems bendravimas pabrėžiamas: kaip užmirštos bėdos, rūpesčiai bei pati negalė, tai yra siekiama būti su visais lygiaverčiais. Pagal teiginių dažnumą išryškėjo, kad neįgaliuosius organizacijoje iš esmės vienija negalė. Tai psichologinis atsparos centras: jaučia, kad jie nėra vieni tokio pat likimo žmonės, siekis susiburti kaip vienai šeimai, būti visiems kartu, tai suteikia subjektyvų gerovės pojūtį. Įvardijama neįgaliųjų NVO tikslas socialinių paslaugų teikimo svarba. Pagal teiginių dažnumą mažiausiai pabrėžė neįgalieji, kad atstovaujami jų interesai. Tuo išryškina, kad trūksta NVO kompetencijų atstovaujant neįgaliųjų interesus ar patys neįgalieji nepatyrę jų interesų atstovavimo. Organizacijos tikslus akcentuoja ir įstatymų leidybos bei vykdomosios valdžios atstovai (žr. į 4 lentelę).

Valdžios atstovų tikslai atstovaujant neįgaliųjų interesus (N =4)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
Neįgaliųjų gebėjimas kooperuotis	Pagalbos teikimas neįgaliesiems	3	„Nu, kaip, sakoma, padėti tam neįgaliam“; „Kiek galima padėti neįgaliesiems“; „Suteikti pagalbą neįgaliesiems...“.
	Socialinis neįgaliųjų gerovės kūrimas	2	„...>kad jiems būtų geriau bei kažkiek taptų jų gyvenimas geresnis, nu, ir aplamai pagerėtų jų gyvenimo kokybė“; „...>tenkinti būtiniausias poreikius tiems žmonėms, kurių gaunamos pajamos yra nepakankamos, o gebėjimas pasirūpinti savimi dėl objektyvių, nuo jų nepriklausančių priežasčių yra ribotas...“

Išstatymų leidybos ir vykdomosios valdžios atstovų nuomonė atskleidė, kad svarbiausi valdžios atstovų tikslai: atstovauti neįgaliųjų interesus, socialinės neįgaliųjų gerovės kūrimas, pagalbos teikimas neįgaliesiems, užtikrinant neįgaliųjų gyvenimo kokybę. Kaip teigė Robbins (2006), organizacijos tikslai tampa vienu iš svarbiausių motyvacijos šaltinių, siekiant geresnių darbo rezultatų, tad konkretūs tikslai savaime veikia kaip vidinis stimulus. Apibendrinant šį klausimą kokybine analize leidžia palyginti visų apklaustųjų duomenis, kad visi kartu siekia neįgaliųjų gerovės bei integracijos į visuomenę atstovaujant jų interesus (žr. į 5 priedą). NVO vadovų pabrėžiamos įvairios veiklos, akcentuojant neįgaliųjų užimtumą, atstovavimą, subūrimą. Neįgalieji NVO nariai daugiausia akcentavo NVO tikslu sociokultūrinę veiklą, tai išryškino, kad neįgaliesiems yra svarbus bendravimas. Valdžios atstovai pabrėžė, kaip pagalbą, gerovę, tai išryškino jų pasisakymuose.

Domėjimasis neįgaliaisiais dabartiniu metu, jų socialinė integracija į visuomenę pakankamai išaugusi. Tai atskleidžiama NVO veiklos domėjimasi neįgaliaisiais atstovaujant jų interesus, skatinant jų kooperaciją. Apie domėjimasi neįgaliaisiais atskleidžiama NVO vadovų pasisakymuose (žr. į 5 lentelę).

NVO domėjimasis neįgaliųjų lūkesčiais, NVO vadovų nuomone (N =9)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
Neįgaliųjų gebėjimas kooperuotis	Ryšys su kitomis organizacijomis	13	„...>mano darbas ir aš su kitom draugijom susirišu...“; „Ir su ta tarnyba, kuri yra su mumis ryšys aklujų sąjungos...“; „...>informaciją pasisakom“; „Paskui suvedam su likimo draugais bendrauti...“; „...>Telefonu palaikom ryšį su visais...“;
	Siūlymai ištraukti į NVO	5	„...> nėra to, kurio kiekvieno nepriimtų į centrą kas nepriimtų į centrą...“; „...>nariai kviečia įstoti į draugiją, kad neįgalieji galėtų save realizuoti bendruose užsiėmimuose...“; „...>turi tą negalę ir kviečiamės įstoti...“.

Bandoma atskleisti domėjimąsi neįgaliaisiais, jų problemomis bei lūkesčiais per NVO veiklas atskleidžiama, kad domėjimasis neįgaliaisiais vyksta kartu su kitomis NVO parodant, kad užmegzti ryšiai siekia dar didesnės neįgaliųjų kooperacijos bei suinteresuotumo kooperuotis. Apklausa parodė, kad domėjimasis vyksta atstovaujant neįgaliųjų interesus per tam tikras institucijų įstaigas, kurios dažniausiai teikia informaciją apie neįgaliųjų problemas. Daugiausia teiginių atskleidė, siūlymai įstoti į NVO veiklą: viena vertus, domėjimasis neįgaliaisiais yra tik esant NVO nariais, kita vertus, visiškai nėra pagalbos NVO, kurie neišitraukę į NVO veiklas, o tai skatina kitų neįgaliųjų atskirtį. Domėjimasis neįgaliaisiais NVO vadovų pabrėžiami, kad skatinama įvairi NVO veikla taip apibūdinama galimybė skatinti pačius neįgaliuosius domėtis NVO veikla. Kitoje lentelėje pateikiama neįgaliųjų nuomonė, apie domėjimąsi jų lūkesčius (žr. į 6 lentelę).

6 lentelė

NVO domėjimasis neįgaliųjų lūkesčiais, NVO priklausančių narių nuomone (N=14)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
Neįgaliųjų gebėjimas kooperuotis	Pačių neįgaliųjų domėjimasis NVO	3	„...>ne nuo organizacijos priklauso...>“; „...>nariai turėtų būti aktyvesni ir patys reikšti savo poreikius...>“; „...>patys ateina neįgalieji...>“
	NVO domėjimasis neįgaliaisiais	7	„...>organizacijos priverstos domėtis neįgaliaisiais <...> privalo tai daryti“; „...>viskuo domisi organizacija, nes ji kaip mama visus išklauso, kiekvieno vargus...>“; „...>domisi manimi organizacija <...> bendraujam...>“; „Visada domisi<...>suprantančioje organizacijoje“; „...>rūpintis ypatingai, kas aktualu...>“.

Apžvelgiant šioje lentelėje pateiktus atsakymus neįgaliųjų priklausančių NVO išryškėjo dvi kategorijos. Vieni respondentai teigė, kad domėtis jų poreikiais, lūkesčiais turi patys neįgalieji, kitų nuomone, pati NVO daugiausia domisi neįgaliųjų lūkesčiais. Tai inicijuoja pačių NVO kūrybiškumą bei lankstumą atstovaujant neįgaliųjų interesus. Domėjimasis neįgaliaisiais, kooperacinė jų interesų atstovavimo forma dar labiau sustiprina NVO veiklas siekiant suburti. Be abejo, labai svarbus domėjimasis ir valdžios atstovų, siekiant atstovauti neįgaliųjų interesus, jų požiūriu, domėjimasis neįgaliaisiais yra kaip bendradarbiavimas: „*Socialinės paramos skyrius reguliariai domisi neįgaliaisiais ir informaciją apie neįgaliųjų lūkesčius renka bendradarbiaujant su nevyriausybinėmis organizacijomis*“. Apibendrinant galima teigti, kad domėjimasis neįgaliais skatina juos dar labiau įsitraukti į NVO veiklas, domėtis bendrais reikalais, siekiant neįgaliųjų kooperacijos. Periodiškas domėjimasis jais, ypatingai svarbu patiems neįgaliesiems, nes labiausiai tikimasi pagalbos iš valdžios pusės atstovaujant interesus. Leidžia palyginti, kad domisi neįgaliųjų problemomis bei lūkesčiais daugiausia NVO (žr. į 6 priedą).

2.3.2. NVO VEIKLOS EFEKTYVUMAS SKATINANT NEĮGALIŲJŲ SOCIALINĮ DALYVAVIMĄ

NVO veikla atveria ne tik galimybes neįgaliesiems tapti jos nariais, bet ir aktyviai joje dalyvauti. NVO vadovų interviu rezultatai sugrupuoti į kategorijas, kurios atspindi jų atsiveriančių galimybių klausimą (žr. į 7 lentelę).

7 lentelė

Neįgaliųjų gyvenimo kaita, įstojus į NVO, NVO vadovų nuomone (N= 9)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
NVO efektyvumas skatinant neįgaliųjų socialinį dalyvavimą	Darbinio užimtumo galimybė NVO	7	„... kad neįgalieji kviečiami į darbo terapijos užsiėmimus...>“...>“; „...>nu, ir sporto varžybos būna NVO ...>“; „...>žmogus apako <...> nebegalėjo dirbti dažytoju <...> pabaigę masažą dirba geruose kabinetuose su baltais chalatais“
	Materialiai paremti galimybė neįgaliuosius	1	„...>aptariam, ko kam reikia, ir būna kur „ <i>biednai</i> “ gyvena. Tai vieniems mes vežimėlį parūpinam. Tiesiog ieškom paramos...>“
	Soc.paslaugų teikimas NVO	5	„...>gal pasakyčiau, nu, kaip reiškias, jeigu vardinant maudymosi yra vat, skalbimas, prausimas yra...>“; „Nu, teikiame masažo paslaugas neįgaliesiems, kad kažkiek pagerinti sveikatą“
	Bendravimo poreikio tenkinimas	8	„...>tėvai, kurie augina neįgalų vaiką, toks branduolys, kurie kartais visi patiriam tą vienišumą...>“; „...>bendrauja, nes taip jaučiasi neįgalieji vieniši, o tai jau jiems psichologiškai geriau“; „...>išgyvena depresiją dėl pakitusio gyvenimo ir vienatvės kiekvienas neįgalus, pasijunta nereikalingi, o atėjęs užsimiršta savo negalę“; „...>nori užtušuoti pasikalbėti su kažkuo<...> truputį trūksta jiems bendravimo, jei kaimynai nebendrauja, artimieji“.
	Sociokultūrinio dalyvavimo galimybės NVO	7	„...>Nu, kaip va įvairūs renginiai<...> vieni pas kitus...>“; „...>turim ansamblių dainuojam, turim dramos būrelį vaidinam...>“; „...>ateina tokie entuziastai < ... >sakyčiau paprasčiausiai dainavimas. Susirenka žmonės, kurie turi balsus...>“.

NVO yra viena iš galimybių, susijusių su neįgaliųjų užimtumu. Darbo terapijos užsiėmimai išryškina galimybę užsiimti veikla bei daug ko išmokti. Nustatyta, kad nemažai atsakiusių vadovų kalbėjo apie galimybę neįgaliesiems išvykoms, sportinei veiklai. Mažai galimybių įvardinta dėl neįgaliųjų įsidarbinimo. Maža dalis respondentų įvardijo, kad suteikiama galimybė materialiai remti neįgaliuosius, išryškinant, kad jiems nėra pagrindinė galimybė atsiverianti įstojus į NVO, siekti materialinės gerovės. Pabrėžiamas socialinių paslaugų teikimas neįgaliesiems pasinaudoti, viena iš galimybių, asmens higienos priemonėmis bei skalbimo, masažo paslaugomis. Labiausiai akcentuojamas neįgaliųjų vienišumo jausmas, tai yra

bendravimo poreikio tenkinimas NVO: pasidžiaugiama, kad bendraujant atskleidžiami neįgaliųjų meniniai sugebėjimai, saviraiška. Tai yra galimybė ne tik NVO burtis, bet ir dalyvauti visuomeniniame gyvenime parodant asmenybės savitumą, įsiliejant neįgaliesiems į kūrybos procesą (žr. į 7 priedą). Tokiu būdu NVO veikla atveria galimybes neįgaliesiems integruotis į visuomenę. Atskleidžiama NVO narių, priklausančių organizacijai, galimybes NVO (žr. į 8 lentelę).

8 lentelė

Neįgaliųjų gyvenimo kaita, įstojus į NVO (N =14)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
NVO efektyvumas skatinant neįgaliųjų socialinį dalyvavimą	Soc.paslaugų teikimas	3	„Neįgaliesiems teikiamos priemonės, nu tos paslaugos ...>“; „...>geresnis gyvenimas paliko padėjo procedūros, kurias gaunu šioj organizacijoje...>“; „Smagu, kai gaunu socialines paslaugas, man ir rūbus išskalbia“
	Bendravimo poreikio tenkinimas	11	„Turi bendrauti, kad kuo mažiau patirtum vienišumą, žinot, kaip neįgaliesiems yra...>“; „Nu, svarbu bendrauti, kad nesijausti labai jau vienišam žmogui“; „Nu, kaip <...> vidinis pasaulis tapo užpildytas <...> savoj uždaroj vienatvėje<...> dažniausiai vieniši esam“.
	Sociokultūrinio dalyvavimo galimybės NVO	9	„...>dainuojam, pasiekimai kultūros srityje...>“; „Labai gerai, kai nemokamai veža į ekskursijas, suteikia daug gerų akimirku“; „...nes mūsų organizacija tiesa, padeda integruotis į visuomenę“;
	Materialiai paremti galimybė neįgaliuosius	2	„...>jeigu gaunam kokią didesnę labdarą <...> duoda koks verslininkas ten kokią kapeiką...>“; „Labai gerai yra labdara, aš juk <...> neįpirksiu brangių rūbų...>“
	Darbinio užimtumo galimybė NVO	3	„...integracija į darbą. Gal darbo paieška, darbą susiranda greičiau...>“; „...>Yra toks užimtumas...>“ „Yra kiek žinau organizuojami būreliai keramika, batika – floristika“

Dauguma narių jaučia vienatvę bei nesugeba prisitaikyti prie vykstančių pokyčių tiek savo asmeniniame gyvenime, tiek visuomenėje, jaučia socialinę izoliaciją. Todėl neįgaliesiems svarbu burtis į artimas grupes, kad nesijaustų vieniši, tai yra pagrindinė bei opi jų problema. Viena vertus, suteikia NVO galimybę tenkinti bendravimo poreikius, kurioje neįgalieji gali pasijusti ne tokie vieniši būnant su likimo draugais. Kita vertus, jie vertinami ir priimami tokie kokie yra. Atskleidžiama galimybė neįgaliesiems, svarbi sportinė NVO veikla. Aktyvi fizinė veikla padeda spręsti ne tik socialines, bet ir daugelį sveikatos problemų, gal iš dalies atstoja neįgaliesiems rehabilitaciją. Pabrėžiamos sociokultūrinės galimybės NVO. Meninės neįgaliųjų saviraiškos galimybės, kuri jiems taip pat labai svarbi. Viena vertus, atrodo, kad menkniekis dalyvauti meninėje veikloje, kita vertus, neįgaliam nariui NVO – tai vienintelė savirealizacijos

galimybė. Galima teigti, kad atskleidžiami neįgaliųjų gebėjimai, tai yra muzikine raiška. Tai prielaida dalyvauti kultūriniame gyvenime. Pabrėžiant užimtumo galimybę svarbu ne tik užsiimti veikla, bet ir galimybė iš dalies dalyvauti darbo rinkoje, tai yra susirasti darbą.

Apibendrinant neįgaliųjų galimybes NVO atlikus turinio analizės duomenis leidžia palyginti, kad vis dėlto neįgalieji siekia išvengti vienišumo jausmo, tai pagrindinis motyvas patiems neįgaliesiems, o tai daugiausiai teiginių patvirtina ir patys NVO vadovai (žr. į 8 priedą). Valdžios atstovai šiuo klausimu buvo nekompetentingi, jiems buvo informacijos stoka apie neįgaliųjų galimybes NVO, galbūt išryškina tai, kad nelabai ir domimasi neįgaliųjų problemomis valdžios atstovų.

Vyrauja nuomonė, jog neįgaliesiems trūkstant aktyvumo jie tokiu būdu lėtai integruojasi visuomenėje. To priežastis - visuomenėje nusistovėjęs stereotipinis mąstymas apie neįgaliuosius ir jų pačių motyvacijos stoka. Veiksnius, skatinančius pastarųjų aktyvumą, atskleidžia NVO vadovai (žr. į 9 lentelę).

9 lentelė

Neįgaliųjų aktyvumą skatinantys veiksniai, NVO vadovų nuomone (N = 9)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
NVO efektyvumas skatinant neįgaliųjų socialinį dalyvavimą	NVO darbuotojų kompetencija	2	„Nuo mūsų pirmininkų<...>priklauso neįgaliųjų aktyvumas <...> reikia, kiek galima, panaudoti kompetencijas savo“; „...>kaip paprastai visus šiltai sutinkam, kaip sakoma, tą kompetenciją šiek tiek parodyti“
	NVO vadovų empatiškumas	1	„...>Kantrus ir supratingas, nes darbas su negalė turinčiais žmonėmis reikalauja ypatingos atidos ir jautrumo“
	Pačių neįgaliųjų iniciatyvumas NVO	2	„Skatinam būti aktyviais, tai kad nebūt tarp keturių sienų izoliacijos, kai mes vadinam<...>nes buvimas kartu jau yra socialinė pagalba...>“; „...>kiti tėvai neįgaliųjų yra aktyvūs nori išeiti iš namų...>“;
	Materialinis paskatinimas neįgaliesiems	3	„Nu, ne visi aktyvūs, ne visi <...> nori<...>dovanų gauti. Ir žino, kad <...> bus apdovanoti, bus paskatinti“; „Pagrinde aktyvumas pasireiškia neįgaliųjų, kaip reikia labdaros ateiti į mūsų organizacija...>“; „Va, ateina daugiau <...> kad dalinsim rūbus, ateina ir patys pasyviausi neįgalieji“.

Neįgaliuosius būti aktyviais skatina NVO vadovų pagrįsta kompetencija bendraujant su neįgaliaisiais svarbu NVO vadovų tokios asmenybinės savybės kaip įsijautimas į neįgaliųjų padėtį - empatiškumas. Iš dalies skatinama aktyvi NVO veikla esant supratimui. NVO vadovai akcentuoja pačių neįgaliųjų aktyvumą. Pabrėžiamas materialinis paskatinimas neįgaliesiems, kuris atskleidžia, kad neįgalieji aktyvūs NVO veikloje įgaudami kaip vartotojo arba gavėjo statusą, kadangi NVO mažai ką siūlo neįgaliesiems, todėl neįgalieji yra priversti nuolat reikalauti

kurdami savo materialinę gerovę. Kokie veiksniai paskatina neįgaliuosius aktyvumo matyti iš pasisakymų (žr. į 10 lentelę).

10 lentelė

Neįgaliųjų aktyvumą skatinantys veiksniai, NVO narių nuomone (N= 14)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
NVO efektyvumas skatinant neįgaliųjų socialinį dalyvavimą	NVO vadovų empatiškumas	1	„Organizacijai <...> reikia bendrauti <...> Kaip sakant, tą sopulį patirtį su savimi...>“
	Kitų NVO įtaka neįgaliųjų aktyvumui	7	„Gali draugai, jeigu jie mokės pritraukti kitus neįgaliuosius, tik savo pavyzdžiu bei aktyvumu užkrečia kitus...>“; „Ir kiti užsikrečia reikia tik panorėti“; „Nu, kažkaip paskatina, kaip mane kas pakviečia, nu, va kitos organizacijos...>“;
	Pačių neįgaliųjų iniciatyvumas NVO	6	„Žmogus tik pats gali<...>, bet jeigu žmogus nenorės, tai jis ten neis<...>netgi pati pirmininkė neprivers...>“; „Trečdalis mūsų narių stengiamės aktyviai įsivesti save įvesti į gyvenimą...>“.
	Neįgaliųjų neigiamos patirtys NVO	3	„Mes esam filialas<...> Dirbama su neįgaliaisiais ir su reginčiais reikia daug kompetencijų turėti dirbant...>“ „... pas mus buvo prima vadovė, kuri<...>buvo visiška intriga ir neturėjo ji tokios negalios<...>visą laiką sakoma, kad tu esi aklas, tu turi tylėti<...>daryti tik taip kaip aš noriu...>“ „Neparengti darbuotojai organizacijoje.<...> Nes ne kiekvienas sveikas žmogus žino kaip bendrauti“

Įtaką neįgaliųjų aktyvumui turi kitų NVO pakvietimai, kurie didina neįgaliųjų motyvaciją dalyvauti NVO veikloje. Skatina ir įvairi veikla NVO. Aktyvumą skatinantis veiksnys yra kitų neįgaliųjų įtaka, nes mokosi vieni iš kitų aktyvumo dalyvaujant NVO veikloje. Atkreipiamas dėmesys, kad aktyvumas skatinamas pačių neįgaliųjų iniciatyvumas dalyvauti NVO veikloje ir už jos ribų. Įtaką aktyvumui turi NVO darbuotojų kompetencija. Pasitaiko NVO darbuotojų ir neigiamos nuostatos į neįgalųjį tokia situacija neįgaliesiems nepalanki. Tai ne skatina neįgaliųjų saviraiškos bei dalyvavimo NVO veikloje. Dėl neigiamų darbuotojų nuostatų nevyksta, netgi trukdantis veiksnys, neįgaliųjų integracijai į visuomenę (žr. į 9 priedą). Pateikiamos įstatymų leidybos ir vykdomosios valdžios atstovų nuomonės, skatinančios neįgaliuosius būti aktyviais (žr. į 11 lentelę).

11 lentelė

Neįgaliųjų aktyvumą skatinantys veiksniai, valdžios atstovų nuomone (N =4)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginių
NVO efektyvumas skatinant neįgaliųjų socialinį	Materialinis paskatinimas neįgaliesiems	1	„Lėšos, skirtos neįgaliųjų socialinės integracijos finansavimui“
	Teigiamas visuomenės požiūris į	1	„...besikeičiantis neigiamas visuomenės požiūris į neįgaliuosius paskatino neįgaliųjų socialinį aktyvumą“

dalyvavimą	neįgalųjį		
	Pačių neįgalųjų iniciatyvumas	1	„neįgalieji entuziastingai dalyvauja sociokultūriniame gyvenime, patys rodo iniciatyvumą“

Apibendrinami lentelę darome išvadą, kad materialinis paskatinimas siekia neįgalųjų aktyvumo suteikiant NVO finansinių galimybių veiklose. Pabrėžiama, kad aktyvumo turi visuomenės nuostatos į neįgaluosius. Įtaką neįgalųjų aktyvumui, atstovaujant neįgalųjų interesus, daug kas priklauso nuo neįgalųjų pačių aktyvumo ne tik mažose bendruomenėse, bet ir visuomeniniame gyvenime. Apibendrinant veiksnius skatinančius neįgalųjų aktyvumą kokybinio tyrimo analizė leidžia palyginti, kad daug kas priklauso nuo aplinkybių NVO skatinant neįgalųjų aktyvumą, tai yra darbuotojų NVO kompetencijos dirbant su negalę turinčiais nariais, bet ir pačių neįgalųjų iniciatyvumas, didelę įtaką turi vieni kitų aktyvumui (žr. į 10 priedą), tai galima teigti, kaip savipagalbos grupė, kuri aktyvina neįgaluosius.

NVO vaidmuo šiuolaikinėje visuomenėje atlieka nemažai vaidmenų siekiant lygių galimybių neįgaliesiems bei keičiant patriarchalinės visuomenės nuostatas į juos, tai yra NVO savo vaidmeniu siekia atstovauti jų interesus. Koks vaidmuo visuomenėje, NVO vadovų teigimu (žr. į 12 lentelę) siekiant daryti didelį NVO vaidmenį visuomenėje, kad ji taptų demokratiškesnė, tolerantiškesnė neįgalųjų atžvilgiu, siekiant mažinant neįgalųjų atskirtį nuo aplinkinių.

12 lentelė

NVO vaidmuo visuomenėje, NVO vadovų požiūriu (N= 9)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių skaičius	Respondentų teiginiai
NVO efektyvumas skatinant neįgalųjų socialinį dalyvavimą	Gerovės kūrimas neįgalųjų šeimos nariams	2	„...>iš sveikų šeimos narių, tai jie nepaprastai dėkingi <...> mes juos pavaduojam<...>, kad nebūtų sunku su neįgalioju sveikiesiems“; „Didelis vaidmuo<...>nuolat dėkoja man šeimos nariai, kad padedam...>“
	Neįgalieji kaip prašytojai	4	„...>ir aš jiems esu kaip rakštis valdžiai ir niekas nenori padėti“; „...>valdininkų nuolat girdėjom „o ko tiems invalidam reikia, ką jie neaprūpinti, pensiją gauna, <...>ar valgyt neturit ko“; „...>valdininkai ir sako pažiūrėk, vat ypač su vežimėliu ko reikia, „o ko jis ten nori nuolidžius pritaikyti tegul sėdi namie, tegul kiurkso <...>kad mano kūnas kitoks, kad aš nerangi...>“; „...>tai ar savivaldybės žinos asmeniškai visų neįgalųjų problemas...>“;
	NVO švietimas apie negalios žmones	3	„...>mūsų išleisti bukletai, kad visuomenė turėtų informacijos<...>,nes visuomenė neįgaluosius ignoruoja dėlto, kad neturi informacijos...>“; „Einam į mokyklas<...>neregiai pademonstruoja tą Brailio raštą...>“
	NVO neįgalųjų gebėjimų atskleidimo organizatorė	5	„...> visi pamato, kad neįgalieji yra gabūs dainai“ „...>tokie esam neįgalieji ir galim savo dainomis, savo talentais sušildyti, kad ir rūsčiausio žmogaus širdį...>“ „Daina skamba <...>kaip neįgalieji sugeba padainuoti...>“

NVO vaidmuo pabrėžiamas, kad neįgaliųjų artimieji yra dėkingi už pagalbą NVO darbuotojams. Tai išryškina, kad NVO tikrai reikalinga bei prasminga įstaiga teikiant pagalbą neįgaliesiems. NVO savo vaidmeniu turi įtakos neįgaliųjų gebėjimų atskleidimui, kaip organizatorė išryškinant, kad neįgalieji gali įgyvendinti savo siekius, tai yra dalyvauti kultūriniame gyvenime. Pabrėžiamas neįgaliųjų aktyvus dalyvavimas NVO veikloje gali būti labai reikšminga priemonė šiuolaikinės visuomenės teigiamoms nuostatomis į juos gerinimui. NVO visuomeninis švietimas, apie negalę turinčius žmones, parodant, kad egzistuoja visuomenėje kitokie žmonės. Švietimu skatinama visuomenės tolerancija kitoniškumui. Respondentų akcentavimas valdžios atstovų ignoravimas jų atžvilgiu dėl fizinės aplinkos nepritaikymo, įdarbinimo, parodoma tokia tendencija, kad neįgalūs visuomenėje yra kaip nuolat prašantis, reikalaujantis savo teisių (žr. į 11 priedą). Kitoje lentelėje matyti NVO vaidmuo neįgaliųjų narių nuomone (žr. į 13 lentelę).

13 lentelė

NVO vaidmuo visuomenėje, neįgaliųjų nuomone (N = 14)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
NVO efektyvumas skatinant neįgaliųjų socialinį dalyvavimą	NVO nariai kaip kliūtis visuomenėje	12	„...>į neįgaliuosius neigiamas požiūris, nu toks barjeras dar yra tarp sveikų ir neįgaliųjų, kaip kliuvinys“; „...>Trūksta tolerancijos, juk žmonės pavargę nuo ligų<...>Žiūri, va koks eina, gyviems kapų nėra“; „...>daugiau visuomenė narvuoja tuos neįgaliuosius <...>yra daug žmonių, kurie žiūri į tave kaip į durnių <...> tu su negale, tu ir durnius“; „...>į tave žiūri kaip ne į žmogų <..> žiūri su gailėsčiu, su tokia panieka...>“.
	NVO pagalbos teikėja	2	„...padedam visiems kam blogai“; „vaidmuo, toks, kad organizacija yra kaip <...>nu, čia pagalbos“.
	NVO neįgaliųjų gebėjimų atskleidimo organizatorė	6	„...>labai gražiai duetą dainuoja<...>tokie talentai“; „...>dainuojam parodome save, savo gebėjimus, tik daina mus jungia su visuomene...>“; „...>visuomenėje dainuodami gal parodome, kad ir mes galim gražiai dainuoti...>“;
	NVO švietimas apie negalios žmones	3	„...mokiniai<...>susipažinti kaip knygos atrodo, kaip dar garsinė knyga, viską susipažįsta bibliotekoje...>“; „...>kaip šviečiamoji dalis, kaip apie akluosius pranešama, supažindinama kas jie yra tokie...>“; „draugijos <...> daugiau informaciją teikti <...> aplamai informacijos apie neįgaliuosius...>“

Šiuolaikinėje informacinėje visuomenėje dar tiek daug neigiamos nuostatos į neįgaliuosius, daugiausiai teiginių akcentuojami, kaip neigiami dalykai. Jie jaučiasi, kaip kliūtis visuomenėje, nors turėtų būti nedaloma jos dalis. Tokiu būdu neįgalieji tampa pasyviais, jiems nieko nebesinori. Akivaizdu, kad visuomenė, kaip bendruomenė yra nepasirengusi priimti neįgaliuosius į savo tarpą. Jie kelia gailėstį, užuojautą, o tai nepadeda neįgaliesiems jaustis pilnaverčiais visuomenės nariais. Tai neigiamai veikia jų integraciją į visuomenę susiduriant su

neigiamomis visuomenės nuostatomis. Kita vertus, ne kliūtis atskleisti savo gebėjimus menine raiška visuomenėje. Išryškėja tendencija, kad neįgaliųjų gebėjimų atskleidimas, organizuojant NVO veiklą, visuomenėje skatina jų kūrybiškumą, kartu ir pilietinį aktyvumą, tai daugiausia jų matoma prasmė. Pabrėžiamas NVO vaidmuo visuomenėje šviečiant ją apie neįgaliuosius ne tik švietimo įstaigose, bet ir miesto bendruomenėse. Tuo parodoma, kad švietimas įgalina ne tik neįgaliuosius integruotis į visuomenę, bet ir visuomenei keisti nuostatas į neįgaliuosius, tai yra skatina visuomenės pozityvų požiūrį į juos. Pagalbos teikimas pabrėžė mažą vaidmenį NVO visuomenėje. Kitoje lentelėje atskleidžiami valdžios atstovų teiginiai NVO vaidmens visuomenėje. (žr. į 15 lentelę).

15 lentelė

NVO vaidmuo visuomenėje, valdžios atstovų teigimu (N= 4)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažniai	Respondentų teiginiai
NVO veiklos efektyvumas skatinant neįgaliųjų socialinį dalyvavimą	NVO aktyvumas atstovaujant neįgaliųjų interesus	7	„...>aktyviai veikia padedant neįgaliesiems vis tiek gal labiau neįgaliesiems...>“ „...>didelis vaidmuo neįgaliųjų yra, o ypač invalidų draugijos...>“ „...>problemų iškėlimas, kaip sako, labai nuo to kas priklauso. Visuomenė nežinojo, kad tokie egzistuoja...>“.
	NVO neįgaliųjų pasiekimai kultūrinėje veikloje	2	„...>kultūrinėje srityje tikrai mieste, tiek rajone tikrai daug pasiekę<...>vaidmuo yra tikrai nemažas“; „...>visuomenėje neįgalieji gali atskleisti savo gabumus, tai yra jie gražiai dainuoja turi nepaprastus balsus, taip malonu jų klausytis...>“
	NVO įvaizdžio kūrimas	2	„Be abejo, vis tiek apie neįgaliuosius ir gi kuria gerą įvaizdį, juos kelia prieš visuomenę“; „...tai ir įvaizdžio reikalai nu, neįgaliesiems...>“
	NVO veikla teigiamų nuostatų formavime	1	„Dėl nepakankamo švietimo ir informavimo žmonės su negale pasigenda palankaus visuomenės požiūrio...>“

Valdžios atstovai vaidmenį pabrėžia socialinės atskirties mažinimą neįgaliesiems atstovaujant jų interesus bei integruojant juos į visuomenę. NVO tarpininkė tarp neįgalios ir valdžios atstovų. Pabrėžiamas įvaizdžio kūrimas bei problemų kėlimas visuomenėje, tokia tendencija parodo, kad NVO atlieka nemažą vaidmenį visuomenėje keisdama nuostatas į neįgaliuosius. Pabrėžiama neįgaliųjų meninių galių atskleidimas visuomenėje per NVO veiklas. Neįgalieji dalyvaujantys NVO atskleidžia gebėjimus bei meniniais siekais kultūrinėje veikloje kuriant gerą NVO įvaizdį visuomenėje. Visų atsakiusiųjų nuomone, NVO vaidmenį galima palyginti (žr. į 12 priedą). Apibendrinant galima teigti, kad NVO vaidmuo atstovaujant neįgaliųjų interesus visuomenėje, yra nemažas, tačiau neįgalieji privalo rodyti iniciatyvumą integruojantis į ją. Berger (1995) apibūdina neįgaliųjų vaidmenį visuomenėje (šiuo atveju NVO) pabrėždamas, kad jų vaidmuo

siejamas su tam tikru identitetu, kuris ne duotas, o įgyjamas socialinio pripažinimo veiksmis. Todėl tampame tokiais, kokiais visuomenė mus laiko.

NVO ne tik siekia imti gaudama bei ieškodama finansinės paramos, bet ir duoda naudos miesto bendruomenei. Tai matyti šioje lentelėje (žr. į 16 lentelę).

16 lentelė

NVO nauda miesto gerovei, NVO vadovų nuomone(N=9)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
NVO efektyvinimas skatinant neįgaliųjų socialinį dalyvavimą	NVO įvairių veiklų nauda miesto bendruomenei	7	<p>„...>kaip iš socialinės paramos, tai mes juos lyg jų pavaduotojai...>“;</p> <p>„...>organizacija įkūrė šį centrą, tai tėvai gali vesti vaikus į centrą, truputį atsipūsti ir eiti į darbą<...>aišku, kad gerai <...> ir tėvai gali išeiti į darbą ir rajonui nauda, kad daugiau darbininkų“;</p> <p>„...rašom projektus išsaugoti regėjimą, užkirsti kelią skoliozei, stuburo iškrypimui <...>čia jau yra nauda miesto mokiniams...>“;</p> <p>„...>sveikinti savo seminarais su gydytojais, kad valstybei mažiau kainuotų...>“.</p>

NVO vadovų nuomone, jų organizacija prisideda prie miesto gerovės kūrimo, padeda valdžios atstovams. Atliekant visuomenėje naudingus darbus, jų įkurtuose centruose vaikai ugdomi bei prižiūrimi, tuo tarpu tėvai dirba, o tai jau miestui yra ekonominė nauda. Nemažai naudos neįgaliųjų NVO turi sveikatinimo projektinė iniciavimo veikla, kuri skatina užkirsti kelią ligoms tarp mokinių nepriklausomai, ar jie turi negalę, ar ne, ar tai švietėjiška seminarų veiklos plėtotė. Be abejo, tradiciškai NVO pagalbos teikėja sunkiai besiverčiantiems miesto žmonėms. Tai išryškina, kad pagalba suteikiama visiems miesto žmonėms, pagal galimybes, tai skatina NVO nemažą altruizmo naudą miesto bendruomenei (žr. į 13 priedą). Kitoje lentelėje pateikiami neįgaliųjų pasisakymai apie jų naudą miesto bendruomenei (žr. į 17 lentelę).

17 lentelė

Neįgaliųjų nauda miesto gerovei, NVO priklausančių narių nuomone (N = 14)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
NVO efektyvumas skatinant neįgaliųjų socialinį dalyvavimą	NVO koncertiniai pasirodymai miesto bendruomenei	6	<p>„...>Mūsų nauda miestui paskaičiuojama taip, tuo momentu kada ateina žmogus pasiklausti į mūsų koncertą jis tuo momentu neina pas daktarą<...> prailginam, atitolinam nuo ligų ir bėdų...>“;</p> <p>„...važiuojam į tarptautinius folkloro festivalius<...>į Čekiją<...> taigi ir miestui suteikia šlovės ir garbė Šiaulių miestui...>“.</p>
	Įvairūs darbai miesto bendruomenės labui	4	<p>„davė naudą miestui, nes teko įsitraukti į bažnyčios tvarkymą ir tą dieną buvome tik būtent neįgaliųjų organizacija...>“;</p> <p>„Nauda miestui buvo tokia, kad <...> gerumo dieną darėm <...> davėm ne tik neįgaliesiems bet sunkiai besiverčiantiems žmonėms, socialiai remtiniems“.</p>

Bendruomenės labui NVO priklausantys nariai įsitraukia į įvairius miesto darbus. Jų organizuojamos gerumo akcijos miesto žmonėms atskleidė, kad pačių neįgaliųjų siekis yra ne tik

pagerinti savo gerovę, bet ir padėti kitiems miesto gyventojams, paaiškėjo, kad neįgalieji gali duoti naudos miestui. Pabrėžiami neįgaliųjų koncertiniai pasirodymai miesto bendruomenei, išryškėja neįgaliųjų nauda dalyvaujant ne tik miesto kultūrinėje veikloje, bet ir tarptautiniuose festivaliuose, garsinant miesto vardą. Be to, neįgaliųjų nauda miestui, jų aktyvumas skatina bendravimą tarp jų bei miesto bendruomenės žmonių, iš dalies ir humanizuoja pačią visuomenę. Valdžios atstovų nuomonė apie NVO naudą bendruomenei atskleidžiama kitoje lentelėje (žr. į 18 lentelę).

18 lentelė

NVO nauda miesto gerovei, valdžios atstovų nuomone (N= 4)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
NVO efektyvumas skatinant neįgaliųjų socialinį dalyvavimą	NVO atstovaujanti neįgaliesiems	2	„Nevyriausybė organizacija efektyviai atstovauja neįgaliuosius...>“; „<...>rūpinasi jų dvasinių ir kultūrinių poreikių tenkinimu...>“
	Skatinamas neįgaliųjų veiklumas NVO	1	„...>padeda <...>, skatina žmonių su negale veiklumą verčiant juos lygiai su visais dalyvauti visuomenės gyvenime“

Pabrėžiama, kad valdžios atstovai teigiamai vertina NVO veiklą. Juo pabrėždami jos svarbą rūpinantis neįgaliųjų dvasiniais bei kultūriniais poreikiais, atstovaujant neįgaliųjų interesus. Atveriant galimybes dalyvauti miesto bendruomenės gyvenime. Išryškinama, kad nauda patiriama miestui, kai aktyvūs patys neįgalieji dalyvaujant miesto bendruomenėje kartu su visais žmonėmis, bet neišryškėjo valdžios atstovų teigimu, kokią būtent naudą gali duoti neįgalieji savo miestui (žr. į 14 priedą). Apibendrinant šio teorinio – hipotetinio kokybinio tyrimo dalį leidžia palyginti, kad neįgaliųjų NVO nauda miesto gerovei yra. Neįgalieji įgauna galinčiojo statusą kurdami miesto bendruomenės gerovę, prisideddami prie jos darbų, galbūt bendravimas su sveikaisiais įgauna kaip bendrumo įnašą miestui dirbant visiems kartu. Valdžios atstovai atskleidė, kad nauda NVO yra kaip pačių neįgaliųjų skatinimas bei atstovavimas jų interesams.

Įgyvendinant NVO veiklas atstovaujant neįgaliųjų interesus siekiama ir jos ateities perspektyvų. Toliau siekiant atstovauti, ginti neįgaliųjų interesus bei kuo didesnės jų socialinės integracijos. Lentelėje atskleidžiamos NVO veiklos perspektyvos, atstovaujant neįgaliųjų interesus, NVO vadovų teigimu (žr. į 19 lentelę).

19 lentelė

NVO veiklos perspektyva atstovaujant neįgaliųjų interesus, NVO vadovų nuomone (N=9)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
	NVO materialinės veiklos bazės stiprinimas	5	„...>dabar tik bijau, kad viskas nenutrūktų, kad viskas būtų kaip dabar yra...>“; „Nykstanti“; „...>duok Dieve, kad būtų finansavimo kažkiek...>“;

NVO efektyvumas skatinant neįgaliųjų socialinį dalyvavimą	Edukacinė NVO perspektyva	3	„...>tų studijų programų visokiausių<...>ir gali dirbti<...>“; „Darbą skatinti vat<...>lyg galėtų įsidarbinti...>“; „...>bus pokyčiai <...> toliau plėtoti seminarus...>“.
	Kompetentingų darbuotojų NVO perspektyva	2	„Turi vis tiek kažkoks socialinis darbuotojas ateiti į nevyriausybines organizacijas“; „Mes norėtumėm ateityje turėti savo NVO tifo pedagoga<...>buvo pas mus Gudonis ir apie tai kalbėjo...>“;
	NVO veiklos galimybių plėtotė atstovaujant neįgaliųjų interesus	17	„...>ieškoti rėmėjų iš Europos Sąjungos“; „bet pas mus palei dabartinę situaciją reikia tokių namų<...>prižiūrėti socialinio darbuotojo namai statomi<...>ten su proto negalia...>“ „...>pritaikyti fizinę aplinką...>“; „...>pagerės aptarnavimas tų žmonių. Jiems bus geriau, nors pensijos kyla, nu, aišku, viskas brangsta...>“; „...>invalidai sėkmingai integruojasi.>“

NVO veiklos perspektyvos galimybes pabrėžiama, kad nėra aiškios bei ilgalaikės jos strategijos, todėl perspektyva, kaip naujovė yra nesuprantama bei kelianti nerimą dėl ateities finansinio neužtikrinamumo. Tikimasi, kad ateityje NVO bus materialinės veiklos bazės stiprintoja padedant neįgaliesiems. Tai atskleidė nemažai teiginių NVO vadovai, ateities perspektyvos dėl finansavimo ar net organizacijos išnykimo. Pabrėžiama edukacinė NVO perspektyva, viena vertus, darbo paieškos perspektyva neįgaliesiems atskleidė galimybę ateityje įsidarbinti, tai siekimas didinti neįgaliųjų NVO dalyvavimą darbo rinkoje bei visuomenės gyvenime. Kita vertus, NVO nėra kompetentingos įdarbinant neįgaliuosius laisvoje darbo rinkoje, tai laikoma perspektyva jų įdarbinimui. Trūkumas NVO kompetentingų darbuotojų, kurie galėtų dirbti kompetentingai su negalę turinčiais žmonėmis, todėl pabrėžiamas būtinumas profesionalių darbuotojų perspektyva. Daugiausia teiginių atskleidė NVO perspektyvą, kaip galimybę plėtoti veiklą bei atstovauti neįgaliųjų interesus. Siekiant kuo daugiau įkurti Dienos centrus neįgaliesiems, fizinės aplinkos (žr. į 20 lentelę) prieinamumą bei kitomis veiklomis siekti neįgaliųjų interesų atstovavimo.

20 lentelė

NVO veiklos perspektyva atstovaujant neįgaliųjų interesus, NVO narių nuomone (N =14)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
	Neįgaliųjų būrimasis NVO kaip užimtumo skatinimas	9	„Mat mes laikysimės, tik vieni už kitus stovėdami bei burdamiesi“; „Nuostabiai draugaujančią bei susibūrusią draugiją“; „Na, plėtojama, tai kad būrelių būtų nu, va toks užimtumas...>“; „nes labai reikia neįgaliesiems kompiuterių kursų...>“.

NVO efektyvumas skatinant neįgaliųjų socialinį dalyvavimą	NVO materialinės veiklos bazės stiprinimas	8	„...>kad turėtume paramos iš kur nors“; „...>jei turtingesnės valstybės, tai sušelpėtų kažkuo“; „Kad kas paremtų nors truputėlį realiai, o ne dėl akių...>“
	Soc. paslaugų plėtra NVO	3	„tikimės, kad ateityje mūsų organizacija teiks neįgaliesiems socialines paslaugas <...> teiktų masažo, skalbimo, maudymosi“; „...>skalbimo mašiną reikia nusipirkti dar vieną, <...>Leisti vaistus neįgaliesiems...>“
	Tarptautiniai mainai su kitomis NVO	3	„...didelę reikšmę turėtų <...>su tarptautinėmis organizacijomis...>tokie, kad būtų mainai...>“; „...>reikia gal tokių mainų su Europa“;
	NVO sociokultūrinės veiklos perspektyva	3	„Nu, aš manau, gal daugiau integruosis truputėlį...>“; „Trūksta švietėjiškos pagalbos reikia...>“; „...>kad daugiau turėtume koncertų...>“.
	Kompetentingų darbuotojų galimybės NVO	3	„Irgi va to tiflopedagogo kur su lazdele mokina reikia...>“ „...>tai ir psichologas, tarkim kažkokie konsultantai <...> kaip nematančiam žmogui susiorientuoti, apsipirkti, bute susiorientuoti...>“;

Pabrėžiama daugiausiai teiginių neįgaliųjų būrimasis kaip užimtumo skatinimas NVO išryškino, kad jiems svarbu burtis, siekti bendrauti. Kita vertus, kai kurių jau susiformavusių tradicijų laikymasis, inovacijų trūkumas trukdo veiklos plėtrai. Neįgalieji nemato ateities vizijos NVO veikloje, išryškinama, kad ta pati veikla plėtojama bus ateityje. Išryškėja tendencija, kad perspektyvą neįgalieji mato materialinės veiklos bazės stiprinimu, jų nuomone, tai pagrindinis veiklos perspektyvos siekimas, jie mato prasmę. Akcentuojama svarba NVO veiklos teikiant neįgaliesiems socialines paslaugas. Pabrėžiami tarptautiniai mainai, kurie atskleidė, kad NVO perspektyvos siejamos su tarptautinėmis organizacijomis, siekiant padidinti tarptautinius mainus tarp neįgaliųjų. Tai skatintų neįgaliuosius siekti kompetencijos dalyvaujant įvairiose projektinėse veiklose ne tik kovojant su socialine atskirtimi, bet ir siekiant žinių, kartu skatinamas ir kultūrinis supratimas bei įvairovė. Sociokultūrinės veiklos perspektyva išryškino per mažą švietėjišką veiklą atstovaujant neįgaliųjų interesus, atkreipiant dėmesį į perspektyvą kaip būtinumą ne tik meninėje saviraiškoje, bet ir neįgaliųjų integracijoje. Pabrėžiama, kad ateityje reiktų kompetentingų darbuotojų neįgaliesiems, išryškino tai, kad patiems neįgaliesiems svarbu bei būtina veiklos perspektyva suteikiant jiems profesionalią pagalbą. Kitoje lentelėje atskleidžiama valdžios nuomonė apie NVO veiklos perspektyvas atstovaujant neįgaliųjų interesus (žr. į 21 lentelę).

NVO veiklos perspektyvos, valdžios atstovų nuomone (N = 4)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
NVO efektyvumas skatinant neįgaliųjų socialinį dalyvavimą	Skatinimas neįgaliųjų užimtumo NVO	2	„Neįgaliųjų užimtumo problemoms spręsti per mažai sukurta socialinių įmonių...>“; „...>pagal susirgimus, nes žmonės panašesni vienas į kitą, lengviau vienas kitą supranta, lengviau bendrauti paprasčiausiai“
	NVO socialinis iniciatyvumas, atstovaujant neįgaliųjų interesus	9	“Kas ar valstybė pradės kurti, bet valstybė vėl kažko kito nesukurs<...>organizacijos trys buvo, jos iš apačios atsirado valdžia jų nekūrė<...>žmonės patys privalo norėti“; „Čia priklauso nuo pačių tų nevyriausybinė organizacijų<...> turi būti motyvacija...>“; „...>žmogaus varomoji jėga yra problema. <...>Jeigu tu neturi problemos, nu, tai kažką tau siekti gyvenime, stengtis dingsta motyvai, vardan ko?...>“

Pačių NVO socialinis iniciatyvumas atstovaujant neįgaliųjų interesus išryškino, valdžios atstovų nuomone, kad ateities NVO vaidmuo atkreipiamas valdžios dėmesį į neįgaliųjų užimtumą. Teigiama, kad tik pačių NVO narių bei vadovų išliekantys glaudūs ryšiai skatins plačią bei efektyvią veiklą, tai yra siekiama kuo didesnio socialinių paslaugų bei didesnio NVO vadovų altruizmo atstovaujant neįgaliųjų interesus. Kaip teigė Ruškus, Mažeikis (2007), kad socialinio dalyvavimo efektyvumas tiesiogiai priklauso nuo jo tikslingumo, svarbu parodyti, kokiose atsiveria socialinės, politinės, ekonominės, kultūrinės erdvės, kad neįgalieji įsitrauktų į veiklas. Visų respondentų turinio analizės duomenys pateikiami šioje lentelėje (žr. į 15 priedą). Apibendrinant NVO veiklos perspektyvą galima teigti, kad NVO vadovų nerimas dėl finansavimo veiklų, bet tai neužkertamas kelias ir toliau atstovauti neįgaliųjų interesus. Neįgaliesiems svarbu burtis, siekti užimtumo bei materialinės naudos. Valdžios atstovai NVO perspektyvą mato, kaip pačios aktyvumą.

2.3.3. PAGALBOS, ATSTOVAUJANT NEĮGALIŪJŲ INTERESUS, PRIEINAMUMAS

Nereikia daug psichologinių žinių norint suprasti, kad kiekvienam žmogui reikalinga tam tikra pagalba. Problemos glūdi kiekviename žmoguje, o negalė yra viena iš jų. Todėl iš problemų kyla poreikiai bei pagalba. Tokias tendencijas atskleidė NVO vadovai, kokie būtent neįgaliųjų poreikiai, kokios pagalbos dažniausiai jiems reikia (žr. į 22 lentelę).

Pagalbos, atstovaujant neįgaliųjų interesus, poreikis, NVO vadovu nuomone (N =9)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
Pagalbos, atstovaujant	Socialinis neįgaliųjų		„Pagrindė nori ekskursijų<...>į zoologijos sodą<...>jie norėtų keliauti<...>poreikis pagrindė ekskursijos...>“; „Tie kurie guli reikia pampersų labai, juk neįgalieji neišsikalbs savo patalinės...>“;

neįgaliųjų interesus, prieinamumas	pagalbos poreikis	13	„Dėl gydymo pagrinde interesai<...>procedūroms vandens lengvatų nėra neįgaliesiems“; „Parduotuvėse jiems labai sunku <...> o dabar kainos neįžiūrimos, kad ir sveikam apie aklaį nebėra ką jau kalbėti...>“
	Edukacinės neįgaliųjų pagalbos poreikis	5	„Nu, vis to darbo ieško<...>bet kokio, kad tik dirbtų“; „...>ir moralinė, ir psichologinė. Nu, neįgaliųjų psichologinės, tai visą laiką ta baimė, kad jie visuomenėje nesuprasti yra“; „Kad neįgalus galėtų gyventi pagal savo ligą<...>, nes jam ir taip psichologiškai sunku, kai negalia kamuoja“.
	Materialinės pagalbos poreikis	4	„...>labdaros labai nori čia pats didžiausias poreikis...>“; „...>materialinė nauda reikalinga, nes visi tik ir nori tos labdaros...>“;

Kalbant apie pagalbos, atstovaujant neįgaliųjų interesus, poreikį pabrėžiamas edukacinis neįgaliųjų pagalbos poreikis parodė, kad neįgaliesiems reikalinga psichologinė pagalba susitaikant su negale, svarbu, nes dauguma neįgaliųjų išgyvena nevisavertiškumo jausmą. NVO vadovų akcentuojama, tokia pagalba kaip neįgaliųjų įdarbinimas. Siekiant ne tik jų užimtumo, bet ir materialinės naudos. Nors NVO nėra kompetentinga įdarbinti neįgaliuosius šiuo klausimu pasirūpina verslo plėtros centrai, bet negalė turintys žmonės linkę kreiptis į savo NVO. Informacija akcentuojama išryškinant pagrindiniu dalyku įsilieti į visuomenę. Ji susijusi su įstatymais, kurie suteikia interesų atstovavimo galimybes. Pastebima, NVO vadovų, kad neįgaliesiems reikalinga socialinė pagalba susijusi su jų sveikata. Pabrėžiamos tokios paslaugos kaip transporto svarba neįgaliesiems, nes dėl fizinės sunkios negalės ne visiškai gali savarankiškai nuvykti į gydymo įstaigas. Svarbu neįgaliesiems pagalba kaip išvykos, tai nėra pagalba, bet išryškėja, kad neįgalių labai siauras akiratis ir tik per NVO jie gali jį plėsti. Aplinkos pritaikymui reikalinga neįgaliesiems pagalba, kuri skatina didelį neįgaliųjų savarankiškumą. Išryškinama neįgaliesiems reikalingumas materialiai pagalba dėl sunkios finansinės padėties. Kitoje lentelėje pateikiame neįgaliųjų, priklausančių NVO, pagalbos poreikius (žr. į 23 lentelę).

23 lentelė

Pagalbos, atstovaujant neįgaliųjų interesus, poreikis, NVO narių nuomone (N =14)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
Pagalbos, atstovaujant neįgaliųjų interesus, prieinamumas	Socialinės pagalbos neįgaliesiems poreikis	19	„Nu, reikia, kad neįgaliesiems mokiniams pritaikytų aplinkas. O kuo skiriasi neįgalus nuo sveiko mokinio?“; „Išvažiuoti į ekskursiją...>“; „...>pas dantų gydytoją galėtume papulti tik tuom atveju, jeigu nueičiau penktą valandą ryte pasiimti talonėlį<...>bent jau žmonėms su negalia tai tikrai padaryti nuolaidą, kad nereiktų stovėti nuo penkių valandų“;
	Materialinės neįgaliesiems pagalbos	5	„...>yra duodamos labdaros...>“; „Būna dažnai poreikių, o ypatingai dėl malkų, nes neįgalieji neišgali nusipirkti malkų, kad galėtų gyventi

	poreikis		šiltai“;
	Edukacinės neįgaliesiems pagalbos poreikis	9	„...>svarbiausia, mano nuomone, moralinė parama, kad žmonės suprastų tą neįgalų žmogų...>“; „Be abejo, man reikia, kad susirasčiau darbo, kur nors, bet ne pas mus Lietuvoj“; „...>dėl įdarbinimo, tai žmonėms aišku, kad sunku. Ypač, kurie visai nemato...>“
	Neadekvatūs neįgaliųjų poreikiai NVO	3	„Susiformavusi neformali tradicija<...>kad neįgaliesiems tokios yra duodamos labdaros<...>, o kad kažką jie neįgalieji patys darytų“; „neįgalieji visą laiką nori kažko, kad tik duotų. Pas neįgaliuosius tai yra jau įprasta. Yra tradicija, kad duotų...>“

Pabrėžiama neįgaliųjų, kad daugiau jiems reikalinga socialinė pagalba. Išryškėja socialinių paslaugų reikalingumas: lankymas jų namuose, skalbimo paslaugos, maudimasis. Parodoma būtent negalę kaip problemą, kurią neįgalieji norėtų išspręsti. Būtent psichologinė pagalba susitaikant su ja. Nesusitaikymas su negale skatina neįgaliuosius save izoliuoti bei neužmegzti kontaktų su aplinkiniais. Kalbant apie negalę trūksta iš aplinkinių supratimo bei palaikymo, o tai kliūtis įsidarbinant nepripažįstant savo gebėjimų bei baimė dirbti. Atskleidžia, kaip kliūtį neįgaliesiems dalyvauti darbo rinkoje, integruotis jiems sunku. Neįsidarbinus neįgaliesiems dingsta motyvacija, tam įtakos turi neadekvatus savęs vertinimas. Išryškėja ir tokia neįgaliųjų pozicija, kad ne tik jiems būtų padedama, bet kad ir patys kitiems pasiūlytų pagalbą. Kitoje lentelėje atskleidžiamas valdžios atstovų požiūris į tai su kokiomis problemomis susiduria neįgalieji. (žr. į 24 lentelę).

24 lentelė

Pagalbos, atstovaujant neįgaliųjų interesus, poreikis, valdžios atstovų nuomone (N= 4)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
Pagalbos, atstovaujant neįgaliųjų interesus, prieinamumas	Socialinės pagalbos neįgaliesiems poreikis	5	„Neįgaliesiems reikalinga visapusiška pagalba mažinant<...>kliūtis, trukdančias jiems dalyvauti įvairiose gyvenimo srityse...>“; „Be abejo, privažiavimas, butai, laiptinės, pritaikymas...>“; „Neįgaliųjų poreikiai<...>yra, dažniausiai tai būna transporto poreikis...>“;
	Materialinis neįgaliųjų poreikis	4	„Na, aišku numeris vienas, be abejo, yra pensijos, tai čia kaip ir daugumai Lietuvos žmonių...>“; „...>jie ateina pašalpų prašo miesto seniūno...>“;
	Edukacinės pagalbos poreikis neįgaliesiems	2	„...>pagal darbo problemas, įsidarbinimo. dar šiandien kiek socialinės įmonės kiek priima<...>bet įsidarbina tai dažniausiai žmonės tik lengvos negalės...>“ „...>Reiškia poreikis yra, kad mokymas vyktų pagal gyvenamąją vietą. Dėl šito poreikio aš kreipiausi į Švietimo ministeriją bei į Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją...>“.

Edukacinės pagalbos poreikis, valdžios atstovų, pabrėžiamas neįgaliųjų įsidarbinimo problema, kad neįgalieji iš dalies pamiršti. Tai parodo neigiamas nuostatas į neįgaliuosius todėl

neįgaliesiems reikia išskirtinių sąlygų, viena iš sąlygų jų aplinkos pritaikymas. Darbdaviams, tai netinka. Parodoma, kad dar naujas reiškinys laisvoje darbo rinkoje. Oriam neįgalaus žmogaus gyvenimui užtikrinti. Pabrėžiama, valdžios atstovai nesiima interesų atstovavimo neįgaliųjų įsidarbinimo klausimu. Išryškėja tendencija, kad reikalinga neįgaliesiems neformalus mokymasis pagal gyvenamąsias vietas, nes grįžę neįgalieji iš kitų mokymosi centrų jie nesiorientuoja kitoje erdvėje, tai yra savo gyvenamojoje vietoje, o tai skatina dar didesnę jų izoliaciją. Pateikiami duomenys apie pagalbos neįgaliesiems prieinamumą (žr. į 16 priedą).

Apibendrinant galima teigti, kad daugumai neįgaliųjų labai reikalinga psichologo pagalba, daroma prielaida, kad aktyvinamas jų socialinis dalyvavimas. Valdžios atstovai labiausiai akcentavo neįgaliesiems materialinę pagalbą, o ne edukacinę atstovaujant jų interesus. Išryškina tai, kad finansine prasme remiama nors ir nepakankamai, bet trūksta edukacinių poreikių tenkinimo. Pagrindinis akcentas įvardijamas – socialinės pagalbos poreikis. Anot Leliūgienės (2003), socialinės pagalbos vaidmuo siejamas su problemomis bei poreikiais, kurie reikalauja plačios koordinacijos sprendžiant neįgaliojo problemas.

2.3.4. NEĮGALIŪJŲ INTERESŲ ATSTOVAVIMAS KAIP PILIETINIŲ INICIATYVŲ SKATINIMAS

Nagrinėjant neįgaliųjų interesų atstovavimą būtina atkreipti į interesų atstovavimo formas integruojant neįgaliosius į visuomenę. NVO atlieka nemažą vaidmenį įgyvendinant įvairias interesų atstovavimo iniciatyvas. Taip skatinami problemų sprendimai bei galimybės mažinant neįgaliųjų socialinę atskirtį užtikrinant neįgaliųjų pilietines teises. Atstovavimo formomis parodoma tendencija, kaip vyksta interesų atstovavimo tradiciškumas, NVO vadovų teigimu (žr. į 25 lentelę).

25 lentelė

NVO interesų tradicinės atstovaujamos formos, NVO nuomone (N =9)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
Neįgaliųjų interesų atstovavimas kaip pilietinių iniciatyvų skatinimas	Dalijimasis informacija iš kitų NVO	4	„Važiuoju<...>į kitus centrus <...> domėjimas kaip kitur organizacija dirba...>“; „Neįgaliųjų konsultavimas...>“; „...>prašom kartais būna kitų organizacijų, kad padėtų pagalbos“;
	NVO atstovavimas neįgaliesiems dėl lengvatų	4	„...>pabendravom su Santariškėm jie sako mes, ką jau ten bepadėsi<...> gražiai jam išpasakoji neįgaliam, kad rašykim, dar darykim tą viltį<...>kad palengvinti jam“; „Atstovaujam<...>interesus<...>dėl šitų ant autobusų parašytų numerių, mes rašom raštus...>“

	Tradicinis atstovavimo dėmesys neigiamam	7	„...>Poezijos šventė Aukštaitijos regiono mastu vat mes visada tradiciškai stengiamės atstovauti per tą šventę...>“; „Tradiciškai minima Lietuvos šventės mūsų organizacijoje...>“.
--	--	---	--

Pabrėžiama, kad neigaliuosius tradiciškai atstovauja dalindamiesi informacija vieniems su kitais. NVO vadovai pabrėžė, kaip vieną iš atstovaujamų formų, tradicinę atstovavimo formą, atstovaujant neigaliuosius dėl lengvatų. Akcentuojama atstovavimą lengvatų medicinos įstaigose, nes dažniausiai neigaliųjų lankoma vieta, ypač sergant sunkiomis ligomis, jiems labai svarbu tarpininkavimas NVO, tai matoma atstovavimo prasmė. Vykstantys susitikimai NVO bei valdžios atstovams siekiama atstovaujant interesus, ypač pritaikant viešąją aplinką, tai pagrindinis NVO uždavinys atstovauti neigaliuosius aplinkos pritaikymui, skatinamas jų dalyvavimas esant geroms aplinkos pritaikymo sąlygoms, akcentuojant fizinės aplinkos svarbą neigaliesiems. Pabrėžiama daugiausiai teiginių akcentuojant tradicinį dėmesį neigaliesiems. Minint svarbias jų gyvenimo šventes. Išryškinama, kad mažas interesų atstovavimas, siekiama paprastu elementariu dėmesiu negaliesiems (žr. į 17 priedą). Kitoje lentelėje matyti, tradicinės atstovaujamos formos neigaliųjų nuomone (žr. į 26 lentelę).

26 lentelė

NVO interesų tradicinės atstovaujamos formos, NVO priklausančių narių nuomone (N =14)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
Neigaliųjų interesų atstovavimas kaip pilietinių iniciatyvų skatinimas	NVO atstovavimas neigaliųjų interesus valdžios institucijose	8	„Atstovavo<...>Padėjo mūsų pirmininkė, kai reikėjo dokumentą tvarkyti“; „Nu, pirmininkė tradiciškai atstovauja, kai eina pas seniūną prašyti autobuso...>“; „...>Žakarį jaučiam, kad atstovauja<...> labai jis atstovauja mums...>“; „...>atstovavo, kad primos grupės invalidus įleistų be eilės pas gydytojus...>“; „Dabar tradiciškai ieškoma neigaliesiems darbo<...>, kad neigaliuosius įdarbinti“;
	Tradicinis atstovavimas NVO veikloje	7	„Dainuoti mūsų organizacijoje tradicinis atstovavimas, nes daina kelia nuotaiką“; „Patyriau atstovavimą, nes buvau kviečiama į kultūros namus dainuoti“; „...>kai miršta kas nors einam<...> aplankom sunkią jiems valandą...>“;
	Neigaliųjų atstovavimas savo interesams	3	„...mes vieni patys<...>jungiamės su kitais, jungtyje su kitais neigaliesiais“; „...>aš pats už save pastoviu, jei man ko reikia“; „...>jeigu yra man kokios problemos, tai pati stengiuosi išspręsti...>“.

Pabrėžiamas neigaliųjų, kurie dažniausiai patiriantys atstovavimą, NVO tradicinis atstovavimas reikalingas neigaliesiems kaip tarpininko, tai yra atstovavimas valdžios įstaigose neigaliesiems aktualiais klausimais: atstovavimas dokumentų tvarkymuose išryškinama reikalinga NVO

pagalba neįgaliesiems, nes pasitikima NVO vadovais, tarpininkaujant finansiniuose reikaluose, grindžiamas pasitikėjimas. Taip pat išryškėja valdžios atstovų atstovavimas neįgaliesiems, teikiant jiems pagalbą. Apibūdinamas atstovavimas NVO vadovų, kurie grindžia tradicine forma – atstovavimas veikloje. Neįgalieji akcentuoja atstovavimą, kaip tradiciją kultūrinėje veikloje. Jie tradiciškai kviečiami į kultūrinius renginius. Tai parodo, kad neįgalieji nesupranta atstovavimo prasmės, o tik dalyvavimą renginiuose. Lankant juos namuose esant problemos situacijai parodė, kad neįgaliesiems yra labai svarbi NVO. Pabrėžiamas atstovavimas sau išryškino, dažniausiai neįgalieji tradiciškai atstovauja savo interesams, įgalina patys save skatinant motyvaciją siekti savo tikslų patiems ne tarpininkaujant NVO ar atstovaujant valdžios atstovams. Tai prielaida, kad neįgalieji nepasitiki NVO veikla ir patys bando spręsti savo problemas savarankiškai. Kita vertus, stengiasi atstovauti valdžios institucijos. Tradicisku neįgaliesiems atstovavimu kalba taip: „Savivaldybė užtikrina <...>jaunimo su negalia papildomą ugdymą ir užimtumą, profesinį mokymą, socialinių paslaugų žmonėms su negalia įstaigų steigimą, socialinių paslaugų žmonėms su negalia...>“ Neįgaliųjų interesų atstovavimas tradiciniu būdu siekiama elementarios pagalbos atstovaujant jų interesus. Kita vertus, teorinė deklaracija valdžios atstovų. Pateikiamos tradicinės atstovaujama formų sampratos ypatumai (žr. į 18 priedą).

Apibendrinant šią tradicinę atstovaujama formą visų apklaustųjų kokybinio tyrimo analize leidžia pastebėti, kad atstovavimas interesų tradiciniu būdu atsispindi tik paprastu dėmesiu NVO vadovų teigimu. Viena vertus, tai mažiausiai atstovaujama neįgaliesiems, kita vertus, tokiu būdu skatinamas neįgaliųjų dalyvavimas NVO veikloje atstovaujant jų interesus. Siekiama neįgaliųjų subūrimo.

NVO interesų netradicinės atstovavimo priemonės yra aktuali naujovė, kuria skatinama neįgaliųjų pilietinė iniciatyva. Tai matyti pateiktoje lentelėje (žr. į 27 lentelę).

27 lentelė

NVO interesų netradicinės atstovaujamos formos, NVO nuomone (N =9)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
Neįgaliųjų interesų atstovavimas kaip pilietinių iniciatyvų skatinimas	Pokalbis tarp NVO narių	2	„Geriau ginamos teisės pasišnekėjimu tarp organizacijos narių“; „Įvairūs pokalbiai, kas negero neįgaliesiems<...>svarbu, kad išgirstų gerą žodį“
	Atstovavimas aukštuose valdžios organuose	5	„...>atstovavau, kad gautų rezistentu nukentėjusio pensiją. Ir va po keturių metų ačiū Dievui<...>gauna pensiją<...>.keturis metus atstovavau reikalų užsienio ministerijoje...>“; „...>reikėjo atstovauti dėl paskolos neregiam<...>nu, tada kreipiamės į seimo narę, kad padėtų“; „Teko atstovauti, kai neįgaliųjų nenorėjo ligoninė registruoti...>“.

NVO vadovai teigiamai vertina tarp NVO narių pokalbius, kurie ir padeda spręsti įvairias problemas, ir gerai nusiteikia. Suprantamas interesų atstovavimas kaip geresnis neįgaliųjų

gynimas per bendravimą, palaikant neįgaliuosius psichologiškai, nes jiems, NVO vadovų, nuomone, svarbu. Kita vertus, neparodė NVO vadovai atstovaujant neįgaliuosius diegiant naujoves, todėl mano, kad atstovavimas tik neįgaliųjų bendravimo sąveika su NVO. Išryškinama tendencija, daugumos teiginių NVO vadovų nuomone, neįgaliųjų interesų atstovavimas aukštuose institucijose parodė, netradicinį atstovavimą, kreipimasis į pačias aukščiausias valdžios darbuotojus siekiant pagalbos neįgaliesiems. Tai parodoma, kad neįgalieji negali išspręsti savo problemų vietinėse valdžios įstaigose, tai yra seniūnijose, savivaldybėse, tik suteikia pagalbą turintys kompetentingų galių padėti žmogui. Tai parodoma ir pačių neįgaliųjų nuomonės (žr. į 28 lentelę).

28 lentelė

NVO interesų netradicinės atstovaujamos formos, NVO priklausančiųjų narių nuomone (N= 14)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
Neįgaliųjų teisių atstovavimas kaip pilietinių iniciatyvų skatinimas	Dalyvavimas netradiciniuose renginiuose	3	„...>tokia privilegiją einam koncertuoti į amfiteatrą...>“; „...>netradicinis, kad pakvietė apaštalu bažnyčia, mes ten giedojom...>“;
	Atstovavimas aukštesnėse valdžios institucijose	6	„...>organizacija gynė neįgalųjį<...> priklausė I grupei, o jam davė III grupę, o tas žmogus leisgyvis vos paeina. Rašėm skundus į sveikatos tarnybas...>“; „...>Buvo išvyką į Seimą mūsų rajono Seimo narį...>“; „Na, netradicinis atstovavimas<...> kai reikėjo pinigų už mokslą...>“; „...>netradiciškai atstovauja <...> suranda rėmėjų organizuoja labdarą kokią“.

Pateiktomis kategorijomis galima pastebėti, kad apklaustieji džiaugiasi galimybe dalyvauti netradiciniuose renginiuose, tai yra neįgaliųjų koncertiniai pasirodymai religinėse bendruomenėse. Parodant jiems dalyvavimą, kitokiuose renginiuose, nes jiems yra tai svarbu. Netradicinėmis atstovavimo formomis kviečiami neįgalieji įsitraukti į religines veiklas. Išskiriamas NVO atstovavimas aukštesniu lygiu pabrėžiant neįgaliesiems svarbą suteikiant pagalbą. Pabrėžiama neįgaliesiems finansinė parama už studijas, laikoma dar kaip naujovė, parodant NVO siauras galimybes neįgaliųjų studijų rėmimui. Pastebima neįgaliųjų susidūrimas su socialiniu neteisingumu, tai yra įrodant savo sveikatos problemas, kas priklausoma įstatymų numatyta tvarka. Siekiant įvertinti neįgaliųjų interesų atstovavimą netradiciniu būdu (žr. į 19 priedą) parodomos NVO interesų atstovavimo netradicinės formos.

Apibendrinant turinio analizės duomenis galima pastebėti, kad neįgalieji yra atstovaujami NVO, valdžios atstovai netradiciniu būdu neatstovavo neįgaliųjų. Teiginių dažnis dėl neįgaliųjų atstovavimo aukštesnėse valdžios institucijose leidžia daryti prielaidą apie NVO pagalbą neįgaliesiems, kaip teises atstovaujant juos kiek galima jam padėti.

Neįgaliųjų interesų atstovavimo efektyvumą dabar lyginant su ankstesniu laikotarpiu išryškėja kylantys sunkumai, NVO vadovai pateikia, su kokiais sunkumais susiduria atstovaudami neįgaliųjų interesus (žr. į 29 lentelę).

29 lentelė

**Sunkumai, su kuriais tenka susidurti atstovaujant neįgaliųjų interesus,
NVO vadovų nuomone (N =9)**

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
Neįgaliųjų interesų atstovavimas kaip pilietinių iniciatyvų skatinimas	NVO susidūrimas su biurokratizmu atstovaujant neįgaliųjų interesus	8	„...>O kai nueini pas juos, tai jie ir „ <i>vėl ateini ir vėl čia prisigalvojau nesąmonių</i> “, tai vėl užsidarai žmogus savyje. Kai centrą kūrėm, jėzau, valdžias atšaudavo „ <i>kiek pinigų, kiek čia bus tos naudos iš to centro ir vėl ta čia sugalvoja</i> “ <...>Sunkiai teko su valdžia kovoti“; „...>mes jiems įkyrėjom iki gyvo kaulo, dakyrėjom. Jiems užtenka savų spręstinių, kaip jie sako darbingo amžiaus<...>, o čia dar invalidai, sėdėk ir murksėk“;

Aptariant šioje lentelėje pateiktą kategoriją išryškėjo, kad daugiausia sunkumų kyla dėl įstatymų įrodinėjimo valdžios atstovams, jie nesitiki naudos iš kurių neįgaliųjų Dienos centrų, tai nesiekama neįgaliųjų subūrimo. Pabrėžiamas, biurokratiniais barjeriais, NVO vadovai mano, kad neįgalieji įkyrūs, todėl, kad jie yra nesuprasti valdžios atstovų, būtent neįgaliuosius labiausiai atstovauja NVO. Išryškėja, tai kad valdžios atstovai patys nemoka atstovauti neįgaliųjų interesų, tai pastebimos problemų sprendimo stoka sveikiems, o ką jau kalbėti apie neįgaliuosius, kita vertus, pastebima tai, kad siekiama valdžios atstovų neįgaliųjų didesnės atskirties. NVO vadovai išryškina pačių neįgaliųjų dalyvavimą kaip efektyvumo kriterijų, tai matyti šioje lentelėje (žr. į 30 lentelę).

30 lentelė

**Neįgaliųjų socialinis dalyvavimas kaip interesų gynimo efektyvumo kriterijus,
NVO vadovų nuomone (N= 9)**

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
Neįgaliųjų interesų atstovavimas kaip pilietinių iniciatyvų skatinimas	Neįgaliųjų galimybės dalyvauti visuomeninėje veikloje	3	„mes gi sėdėjom namie<...>prieš kokius šešis, penkis metus nematydavom neįgalus<...>, o dabar ir į koncertą eina neįgalieji“; „Nu, aišku izoliuoti buvo, gal dabar tik pradeda išeiti į žmones“; „...>patys neįgalieji pradėjo išeiti į žmones, negu seniau, tarp savo keturių sienų juk buvome visi...“
	Ribotos galimybės dalyvauti visuomeninėje veikloje	1	„...>Žmogus sako vaikšta vaikšta į kampą iš kampą, nu, ko man daryti, kur man išeiti dėl savą invalidumą niekur negal' išeit“

Pabrėžiant efektyvumo kriterijų akcentuojama, NVO vadovų nuomone, leidžia palyginti, kaip buvo atstovaujama neįgaliųjų interesams anksčiau ir dabar. Ankstesnis laikotarpis akcentuojamas neįgaliųjų izoliacija, beįgališkumas. Dabar atsiveria galimybės dalyvauti visuomenės gyvenime,

neužsisklęsti, nes kartais negalė yra kliūtis pilnavertiškai dalyvauti visuomenės gyvenime, riboja galimybes jiems dalyvauti visuomenės gyvenime. Šiuo atveju NVO veikla neturi pati galimybių padėti neįgaliesiems skatinant jų socialinį dalyvavimą. Kitoje lentelėje (žr. į 31 lentelę) pateikiama neįgaliųjų nuomonė apie kylančius sunkumus atstovaujant neįgaliųjų interesus dabartiniu laikotarpiu.

31 lentelė

**Sunkumai, su kuriais tenka susidurti atstovaujant neįgaliųjų interesus,
NVO priklausančių narių nuomone (N =14)**

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
Neįgaliųjų interesų atstovavimas kaip pilietinių iniciatyvų skatinimas	Valdžios atstovų empatijos stoka	3	„Mes reikalaujam nuolat iš valdžios, kad savivaldybė padėtų...>“; „Politikai<...> visiškai neskiria dėmesio neįgaliesiems<...>mes esame krislas politikų akiratyje...>“; „...>nėra gero žodžio iš valdžios <...> kam tie neįgalieji reikalingi“
	Socialinių garantijų stoka	2	„...>Draugija mūsų viską turėjo sakykim<...> atsitikdavo kokia nors nelaimė neįgaliajam, tai iškarto būdavo visokios pašalpos, labai paremdavo draugija...>“; „...>Nu, buvo ir ekonominė organizacijos padėtis stipresnė, jinai pati įdarbindavo dauguma savo narių<...> dabar tai tik liko prisiminimai...>“

Sunkumus, su kuriais tenka susidurti atstovaujant neįgaliųjų interesus, respondentai pažymi valdžios empatijos stoką efektyviai ginant jų interesus. Empatiškumo stoką valdžios atstovai sukuria nepalankias situacijas bei barjerus, tai yra formuoja nepalankias paramos formas padėti neįgaliesiems. Anksčiau neįgalieji jautėsi užtikrinti tiek ekonomine, finansine, tiek socialine, dvasine prasme. Jų nuomone, situacija blogėja, tai neskatina neįgaliųjų socialinės integracijos.

2.3.5. NVO VEIKLOS PRASMINGUMAS, ATSTOVAUJANT NEĮGALIŪJŲ INTERESUS

Interesų atstovavimas priklauso nuo daugelio veiksnių, pavyzdžiui, kaip atstovaujama, koks yra neįgaliųjų interesų atstovavimo pobūdis organizacijose. Interesų atstovavimas siejasi su neįgaliųjų poreikiais, jų interesų atstovavimo pobūdžiu NVO (žr. į 32 lentelę).

32 lentelė

NVO vadovų interesų neįgaliesiems atstovavimo pobūdis (N =9)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
NVO veiklos prasmingumas,	NVO individualus atstovavimas pagal poreikius	4	„Pobūdis atstovauti pagal neįgaliojo interesą<...>per didelę darbo patirtį jau iškart žinai, ko žmogui reikia<...>svarbiausia atstovauti“ „Kaip ko kam reikia pagal poreikius“; „Jei reikia su vienu kalbamės<...>teko atstovauti, kad mergaitė būtų priimta į darbo biržą ir galėtų dirbti...>“; „...>stengiuosi atsižvelgti į asmenį...>“

atstovaujant neįgaliųjų interesus	NVO grupinis interesų atstovavimas	5	„Ėjom pas gydytojus dėl etato organizuojame grupę, neįgalius vaikus auginančius tėvus...“; „Organizuojam tos valdžios susitikimus <...>, kad neįgalieji galėtų mašinas kur statyti“; „Pirmiausia surenku iš visų pageidavimus daugumos neįgaliųjų <...> prašėm savivaldybės, kad būtų geltonai laiptai nudažyta <...> kad jis matytų pradžią ir pabaigą...“.
-----------------------------------	------------------------------------	---	--

Neįgaliųjų interesų atstovavimo pobūdis NVO grupuojamas į dvi kategorijas. NVO dažniausiai atstovauja daugumai neįgaliųjų individualiai pagal jų poreikius. Padėti neįgaliesiems stengiamasi ir grupėmis - NVO grupinis interesų atstovavimas. Atsižvelgiant į individualius neįgaliųjų poreikius, individualus NVO vadovų atstovavimas užtikrina kokybiškesnį jų interesų atstovavimą, NVO atstovauja daugumos neįgaliųjų interesus. NVO grupinis atstovavimas atskleidė, kad interesai atstovaujami daugumos narių siekia patenkinti daugumos lūkesčius. Neįgaliųjų interesų atstovavimo pobūdį atskleidžia NVO priklausančiųjų neįgaliųjų narių požiūris (žr. į 33 lentelę).

33 lentelė

Interesų atstovavimo pobūdis, NVO priklausančiųjų narių požiūriu (N=14)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
NVO veiklos prasmingumas, atstovaujant neįgaliųjų interesus	NVO galimybių stoka, atstovaujant neįgaliųjų interesus	3	„Šiaip ji negali daug atstovauti<...>įstatymų organizacija vis tiek keisti negali...“; „...>pati organizacija dar nelabai išgali ir gali kiekvienam atstovauti...“; „Net iš pirmininkų reikalaujama daugiau nei jiems mokama, jie vis tiek galingi nėra...“
	Grupinis atstovavimas neįgaliųjų požiūriu	3	„Grupėi atstovauja...“; „dažniausiai atstovauja grupei, grupinis dažniausiai atstovavimas, nes mes grupė jaučiamės saugesni, iš mūsų niekas nepasijuoks...“; „...>atstovauja mūsų organizacija ir grupėj...“
	Individualus atstovavimas neįgaliųjų požiūriu	3	„...>nuo poreikių priklauso ir individualiai atstovauja, kaip darbo ieško neįgalus<...> pirmininkai individualiai atstovauja žmones“ „...>individualiai atstovaujama mūsų organizacijoje neįgalieji. Juk neįgaliesiems taip ir reikia atstovauti...“; „...>ir vienam kartais, kaip problemą vienam neįgaliam reikia spręsti“
	Baimė būti atstovaujamiems	1	„Mūsų organizacija gink Dieve mes niekur asmeniškai niekur neinam...“

Cia ryškėja keturios kategorijos: NVO priklausančiųjų narių nuomone, svarbi šių organizacijų veiklos galimybių stoka atstovaujant neįgaliųjų interesus. Grupinis atstovavimas neįgaliųjų požiūriu ypatingai svarbus. Tai užtikrina neįgaliųjų saugumą- „nes mes grupė jaučiamės saugesni, iš mūsų niekas nepasijuoks...>“. Individualus atstovavimas neįgaliųjų požiūriu NVO veikloje yra būtinas, tai įrodo patys neįgalieji teigdami, kad „...>individualiai

atstovaujama mūsų organizacijoje neįgalieji. Juk neįgaliesiems taip ir reikia atstovauti...>“. Baimė būti atstovaujamiems NVO priklausančių narių požiūriu demonstruoja, kad neįgalieji nepasitikėdami savo galiomis, patys linkę nuvertinti ir organizacijų galimybes. Tai gali lemti kai kurių NVO organizacijų veiklos pasyvumą.

34 lentelė

Interesų atstovavimo pobūdis, valdžios atstovų nuomone (N =4)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
NVO veiklos prasmingumas, atstovaujant neįgalųjų interesus	Grupinis neįgalųjų atstovavimas	2	„Vienos problemos yra susijusios su įstatymais<...> yra tekę teikti projektus<...>ar rengi kokį poįstatyminį aktą, ar kreipiuos į ministrą, kad kažką išnagrinėtų ir pakeistų savo įstatymą“; „Aš manau, kad čia mes bendrai atstovaujam su jais mes čia sutariam. Ir bendrai atstovaujam“
	Atstovavimo perdavimas kitoms institucijoms	1	„Nevyriausybinių organizacijų fondas, remiantis nevyriausybines organizacijos veiklą“

Neįgalųjų interesus atstovaujančios valdžios atstovų nuomone, dažniausiai vykdomas grupinis neįgalųjų atstovavimas, nes tai gali lemti įstatymų pataisais- „Vienos problemos yra susijusios su įstatymais<...> yra tekę teikti projektus<...>ar rengi kokį poįstatyminį aktą“. NVO veiklos prasmingumą, atstovaujant neįgalųjų interesams, valdžios atstovai regi atstovavimo perdavime kitoms institucijoms, tai rodo, kad interesų atstovavimas yra finansinė parama NVO. Neįgalųjų interesų atstovavimo ypatumai (žr. į 20 priedą). atskleidžia interesų atstovavimo pobūdį: NVO vadovų, neįgalųjų NVO narių ir valdžios atstovų požiūriais. NVO vadovų nuomone - neįgalųjų interesų atstovavimas vyksta individualiai, NVO grupinis interesų atstovavimas. Neįgalieji NVO nariai pritaria grupiniam ir individualiam neįgalųjų požiūrio atstovavimui. Patys neįgalieji pripažįsta NVO galimybių stoką ir pačių baimę būti atstovaujamiems.

Apibendrinant galime teigti, kad neįgaluosius NVO atstovauja individualiai atsižvelgiant į neįgalųjų poreikius bei abipusį susitarimą. Valdžios atstovai neįgaliesiems, individualiai, linkę spręsti grupiniu susitarimu, vengiant atsakomybės, perduodant kitoms institucijoms atstovauti neįgalųjų interesus.

Išnagrinėjus prasmingumą NVO veiklos, vadovų požiūriu, atstovaujant neįgalųjų interesus, (žr. į 35 lentelę) naudingumo prasme buvo išskirtos trys kategorijos.

35 lentelė

Teigiamos patirtys, atsirandančios atstovaujant neįgalųjų interesus, NVO vadovų požiūriu (N= 9)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
NVO veiklos	Teigiama emocinė patirtis	2	„Daugiau ir linksmiau šypsosi neįgalieji. Šypsena yra geras dalykas“; „Kad gali padėti neįgaliam, tai labai džiugu<...> bet kažkiek sumažinti skausmą“;

prasmingumas, atstovaujant neįgaliųjų interesus	Teigiama informacinė patirtis	3	„...>atstovauji jų tuos interesus. Ir yra nauda, kad<...>neįgalieji suteikti informaciją. O tai didelė nauda“; „...>Pasiremiam vieni kitų žiniomis...>“; „...>manau, kad čia didelė nauda<...> gauni ir įvairios informacijos“
	Materialinė nauda	2	„Dėl materialinės paramos yra visada nauda, vis tiek, nu, gal ta labdara...>“; „...>važiuom į Seimą kovojom dėl lengvatų neįgaliesiems...>“

Teigiama emocinė patirtis neįgaliesiems atstovaujant interesus, išryškino, teigiamos tarpusavio sąveikos būtinumą tarp narių. Atskleidė informacinės patirties naudą, kuri parodė, kad neįgalieji teigiamai vertina informacijos srautus susijusius su jų problemų analizavimu, tai neįgaliuosius skatina imtis veiklos.- teigiamą vadovų požiūrį nagrinėjant neįgaliųjų problemas, abipusį supratingumą. Neįgalieji pripažino, atstovaujant jų interesus, patiriantys materialinę naudą. Tai parodo, kad atstovavimas suprantamas tik materialios naudos prasme. Teigiamos patirtys, atsirandančios atstovaujant neįgaliųjų interesus, NVO priklausančiųjų narių nuomone (žr. į 36 lentelę).

36 lentelė

Teigiamos patirtys, atsirandančios atstovaujant neįgaliųjų interesus, NVO priklausančiųjų narių nuomone (N= 14)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
NVO veiklos prasmingumas, atstovaujant neįgaliųjų interesus	Psichologinio paskatinimo nauda neįgaliesiems	5	„...>gerą žodį išgirstų<...> yra kaip paskatinimas mums neįgalieji žmonėms“; „...>man buvo nauda, kad aš čia atėjau, kad paskatinta buvau dainuoti...>“; „...>gauna, kai atstovauja<...> išsipasakoji nuoskaudas<...> Nes sveikas neįgaliojo vis tiek nesupras...>“.
	Neįgaliųjų nusivylimas NVO	6	„Naudos žmogus nepatiria dėl aplinkos nepriteikimo...>“; „...>mūsų valstybė nuo viršaus pūna. Gerai, kad neįgalieji streikus daro...>“; „Jokios naudos mes negaunam...>“; „...>sunku dirbti su neįgaliais, o ypatingai kai negalė ne viena jis turi negalę prie negalės...>“.

Patirtys atstovaujant neįgaliųjų interesus išryškino dvi kategorijas: psichologinio paskatinimo nauda neįgaliesiems ir neįgaliųjų nusivylimas NVO. Tai prieštaringos kategorijos- pirmoji duodanti psichologinę naudą neįgaliesiems, skatinanti juos aktyvesnei veiklai, antroji- nuvilianti neįgaliuosius negaunant iš organizacijos apčiuopiamos naudos, todėl pastarieji respondentai nusivilia ir pačia NVO. Tai pripažįsta ir valdžios atstovai, teigdami, kad „neįgaliųjų interesai efektyviai atstovaujami siekiant užtikrinti didesnę naudą neįgaliesiems“, bet apie pačią naudos išraiškos formą jie nutylėjo. Psichologinis paskatinimas NVO neįgaliesiems palaiko juos morališkai, skatina būti aktyvesniais. Pūro (2003) nuomone kiekvienam žmogui prireikia

paramos, neįgaliųjų atstovavimo mastas priklauso ne tik nuo aplinkybių, bet ir nuo paties neįgaliaus žmogaus.

2.3.6. NVO BENDRADARBIAVIMAS SU VALDŽIOS INSTITUCIJOMIS

Neįgaliųjų interesų atstovavimas yra svarbus veiksnys bendradarbiaujant NVO su valdžios institucijomis. Taip kuriamas stiprus pamatas, sudarant palankias sąlygas atstovauti neįgaliuosius mažinant jų socialinę izoliaciją, kaip vieną iš svarbiausių faktorių neįgaliesiems. Skatinama ne tik NVO, bet ir valdžios institucijas aktyviau dalyvauti neįgaliųjų interesų atstovavimo procese teikiant jiems visapusišką pagalbą. Kita vertus, neįgalieji, kaip piliečiai, patys turėtų būti suinteresuoti NVO bei valdžios institucijų bendradarbiavimu, kuris užtikrintų visapusišką interesų atstovavimą. Atskleidžiami būdai NVO bei valdžios institucijų bendradarbiavimas (žr. į 37 lentelę).

37 lentelė

**NVO bendradarbiavimo būdai su valdžios institucijomis,
NVO vadovų nuomone (N= 9)**

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
NVO bendradarbiavimas su valdžios institucijomis	NVO dalyvavimas projektinėje veikloje siekiant finansinės paramos	11	„...>Nu, bet šiaip geriausiai atveju leidžia rašyti į savivaldybė projektus...>“; „...>rašyti tuos projektus mes valdžiai ir tiek...>“; „Mes rašom projektus miesto rajonui...>“; „Kai važiovome į sostinę<...>, tai pusę kainos mokėjo savivaldybė. Duoda pinigų renginiams“; „...>gauti paramą<...>Tik paramą suteikė Seimo narė, nes ji padėjo mums parėmė lėšomis...>“.

Pabrėžiamas NVO būdas bendradarbiauti su valdžios atstovais išryškinant dalyvavimą projektinėse veiklose siekiant lėšų finansavimo NVO veikloms. Neįgaliesiems teikiant finansinę paramą organizuojant ekskursijas ir pan. taip iš dalies skatinamas socialinis aktyvumas. NVO veiklos plėtojamos tik jas remiant finansiškai. Žalimienės, Rimšaitės (2007), teigimu, NVO, kurios skelbiasi esančios nevalstybinėmis, didele dalimi priklauso nuo valdžios finansavimo. Kita vertus, svarbūs NVO bei valdžios atstovų institucijų santykiai (žr. į 38 lentelę).

38 lentelė

NVO bei valdžios institucijų santykiai, NVO vadovų nuomone (N =9)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
NVO bendradarbiavimas su valdžios institucijomis	Valdžios abejingumas neįgaliesiems atstovaujant	11	„Rajono valdžia turi daugiau dėmesio skirti neįgaliųjų organizacijoms. Nesulaukiam jokie socialinio skyriaus paramos...>“; „Bet jau pažadais tai tikrai<...> juk jie valdžia pirmą sakė, kad mes<...> pasiimtume iš mokyklų krepšelius, tai ir turėsit lėšų, <...>socialinės paramos skyrius galėtų rūpintis labiau“;

	interesus		„Nesiskaito valdžia su mumis<...>Įrodinėjam, kad tokie esame...>“; „...>to supratimo iš valdžios<...> Sako ant neįgaliųjų „oi koks tu nabagėlis“. Jie valdžios atstovai tik neįgaliajam galvą paglosto ir atrodo išklauso“;
	NVO glaudūs santykiai su valdžios atstovais	2	„...>Seimo narį turim Edvardą Žakari<...> mūsų santykiai su valdžios institucijomis yra gan geri...>“; „...>Jei taip imant, tai geri santykiai ko gero valdžios yra kaip bendradarbiaujame su aukštais darbuotojais...>“

NVO vadovai bei valdžios institucijų pabrėžiami santykiai, kurie išskiria dvejomis kategorijomis: neigiami santykiai – abejingumas; teigiami - glaudūs santykiai. NVO vadovai atstovauja neįgaliuosius, bet jiems pirmiausia tenka susidurti su kompetencijų stoka. Labiausiai akcentuojamas valdžios atstovų, šiandienos realybė, abejingumas neįgaliųjų atžvilgiu. Tuo išryškinant iniciatyvumo slopinimą neįgaliųjų, negatyvios informacijos stoką, atstovaujant interesus. Maža dalis teiginių išryškino, kad glaudūs, geri santykiai su valdžios atstovais atstovaujant. Šie santykiai išryškėja, kad daugiausiai pagalbos sulaukiama iš Seimo narių, tuo atskleidžiant visapusišką bendradarbiavimo kompetenciją atstovaujant neįgaliųjų interesus, esant supratimui. Apibendrinant išryškėja paradoksaliūs santykiai NVO bei valdžios atstovų. Kaip teigė Žalimienė, Rimšaitė (2007), valdžios ir nevyriausybinių sektoriaus santykiai plėtojasi, bet jų ryšiai yra gana paradoksaliūs. Kitoje lentelėje atskleidžiami NVO ir valdžios institucijų bendradarbiavimo būdai (žr. į 39 lentelę).

39 lentelė

NVO bendradarbiavimo būdai su valdžios institucijomis, NVO narių nuomone (N=14)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
NVO bendradarbiavimas su valdžios institucijomis	Neadekvatūs bendradarbiavimo būdai	1	„Dažniausiai neįgalusis nori tai pats nenori nieko daryti. Nori, kad būtų paruošta paduota. Pripratę, kad tu turi man duoti“.
	Valdžios atstovų biurokratizmas	11	„Buvo prižadėti pinigai rajono mero ir nedavė<...> jis pažadukas...>“; „...>jie nieko nedaro, o visur biurokratija. Kai rinkimai žada...>“; „Oi, kaip valdžia nesirūpina valdžia neįgaliaisiais...>“; „Mūsų valdžia mus ignoruoja, daug žada, bet nieko nesiima ir nepadedą nevyriausybiniams organizacijoms...>“; „Vien tik iš gražių žodžių ir pasišaipymų nieko nebus...>“; „...>neįmanoma išstrupinti iš tokios mažos sumos, tai nepaprastai mažas dėmesys...>“;
	Seimo atstovų		„...>Nu, va Žakaris padėjo, kad į Vilnių nuvažiuoti galėtume...>“; „Tai dabar kažkiek geriau, kaip yra Žakaris tikrai, tai efektyviai ginamos teisės<...>savas

	dėmesys NVO	7	atstovas ir iš karto pasijuto...>“; „Daug Žakaris padeda<...>ateina pas mus į susirinkimą...>“.
--	-------------	---	--

Pastebima, neįgaliųjų nuomone, išryškėja bendradarbiavimo būdai su valdžios atstovais, valdžios biurokratizmas, pasisakė prieš valdžios atstovus. Tai trukdo ne tik NVO veiklos plėtotę. Išryškino ir tai, neįgaliųjų nuomone, kad trūkumas lėšų finansuojant neįgaliųjų veiklas, o tai kliūtis neįgaliesiems įsitraukti į veiklas. Esant biurokratizmui nėra prasmės bendradarbiauti NVO su valdžios atstovais, vardan ko? Dalis teiginių parodė, kad bendradarbiavimas yra neadekvatus, tai yra patys neįgalieji gyvena globos lūkesčiu, dideliu pasyvumu, siekiant savo gerovės, tikisi pagalbos iš valdžios institucijų. Kita vertus, respondentų teigimai įvertino Seimo atstovų dėmesį pasijusti lygiaverčiais ir lygiateisiais nariais, išryškėja, kad yra abipusis supratimas vieni iš kitų. Anot Ruškaus, Mažeikio (2007), kad socialinio dalyvavimo projekto dalyviai privalo išsiaiškinti bei susitarti dėl veiklos prasmės, tai apibrėžiamas kaip iššūkis dalyvių santykiams.

Neįgaliųjų įtraukimas, atstovaujant neįgaliųjų interesus, tai skatinamas jų įsitraukimas į aktyvų problemų sprendimą, patiems spręsti kas jiems reikalinga, viena vertus, tai didina neįgaliųjų socialinę integraciją, kita vertus, siekiama neįgaliųjų lygiavertiškumo, lygiateisiškumo. Tai matyti iš NVO vadovų pasisakymų (žr. į 40 lentelę).

40 lentelė

Neįgaliųjų įtraukimas į problemų sprendimo procesą, NVO vadovų nuomone (N =9)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
NVO bendradarbiavimas su valdžios institucijomis	Pačių NVO vadovų sprendimai	3	„...>mes sprendžiam už juos visa taryba mūsų organizacijos ir ką nusprendžiam tą ir vykdom“; „Nelabai įtraukiami neįgalieji. Tiesiog tik organizacijos vadovas eina“; „Kiekvieną mėnesį yra pas mus posėdžiai...>“
	Pačių neįgaliųjų sprendimai	1	„Neįgalieji ir patys turi ieškoti būdų problemoms išspręsti kartu padedant NVO. Dabar neįgalieji nori viską gauti ant lėkštės“

Daugiausiai teiginių išryškino neįgaliųjų neįtraukimas sprendžiant jų problemas. Nesuteikiama galimybė neįgaliesiems patiems įsitraukti spręsti problemas užtikrinant NVO kaip demokratiškumo sąlygą efektyviam jų sprendimo priėmimui. Dažniausiai NVO vadovai bei organizacijos taryba koordinuoja neatsižvelgdama į neįgaliųjų nuomonę spręsti bei priimti sprendimus patiems neįgaliesiems. Kita vertus, mažai pastebima neįgaliųjų įtraukimas į problemų sprendimo procesą, tai yra patys priima sprendimus, bet nepakankamai. Tokiu būdu neįgalieji vėliau tampa vis pasyvesni. Kitoje lentelėje išryškėja pačių neįgaliųjų nuomonė apie jų įtraukimą į problemų sprendimo procesą (žr. į 41 lentelę).

Neįgaliųjų įtraukimas į problemų sprendimo procesą, NVO narių nuomone (N=14)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
NVO bendradarbiavimas su valdžios institucijomis	Neįgaliųjų nedalyvavimas sprendimuose	6	„Ne, ne įtraukiami<...>visi pirmininkai, viršininkai turėtų būti, nu, neturi būti pasipūtę, nes negali pūstis prieš neįgalųjį...>“ „Turbūt, mes niekada nesame įtraukti niekur, kad mūsų nuomonė būtų išklaudyta...>“; „Mūsų niekada niekas neįtraukdavo į problemų sprendimą...>“; „...>neįtraukia, kad mes dalyvautume...>“; „...>jie nenori mūsų, kad mes kalbėtume...>“.
	Grupiniai susibūrimai	1	„...>iškilius problemai sukviečiame narius į susirinkimą ir bendromis jėgomis bandome spręsti iškilusias problemas...>“

Siekama įvertinti, kad neįgalieji dar neįtraukiami į problemų sprendimą, atstovaujant jų interesus, tai daro už juos kiti. Tai parodė daugiausiai nuomonių kategorijos atsakymų, išryškinama ne tik NVO vadovų, bet ir valdžios atstovų, kad neįgalieji nori globėjiškos pagalbos. Dažniausiai neįgalieji bendrauja grupėse, tarpusavyje, apgailestauja, kad valdžios atstovai neįtraukia, nes ne įdomi jų nuomonė, tai yra neatsižvelgiama į individualių sprendimų nuomonę. Tokiu būdu negalima tikėtis teigiamų NVO veiklos pokyčių. Kitoje lentelėje parodoma valdžios atstovų nuomonė apie neįgaliųjų įtraukimą į problemų sprendimo procesą (žr. į 42 lentelę).

Neįgaliųjų įtraukimas į problemų sprendimo procesą, valdžios atstovų nuomone (N=4)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
NVO bendradarbiavimas su valdžios institucijomis	Įtraukiami per NVO neįgalieji	2	„Nu, taip tai tik per nevyriausybinių organizaciją, juk kito mechanizmo šiandien nėra“; „Visi klausimai ir problemos, susijusios su neįgaliaisiais, sprendžiamas tariantis su jais ir atsižvelgiant į jų nuomonę“

Valdžios atstovų nuomone, neįgalieji pavieniui, tai yra individualiai neįtraukiami į problemų sprendimo procesus, dažnai daroma už juos, tai bandoma parodyti, kad tik per NVO neįgalieji gali bent šiek tiek dalyvauti sprendimo priėmimuose atstovaujant jų interesus. Pastebima, kad nėra pokyčio ateityje neįgaliesiems spręsti patiems, bet tik per NVO. Neįgaliųjų įtraukimas labiau padėtų spręsti problemas bei padėtų tobulėti valdžios institucijai, gebėti spręsti kartu problemas su neįgaliaisiais. Kita vertus, siekti daryti įtaką privalo patys neįgalieji, tai matyti iš NVO vadovų pasisakymų (žr. į 43 lentelę).

Neįgaliųjų įtaka valdžios sprendimams, NVO vadovų nuomone (N = 9)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
			„...>Nu, ko čia daug įtakosi“;

NVO bendradarbiavimas su valdžios institucijomis	Neįgaliųjų įtakos stoka atstovaujant interesus	6	„...>Prie žmogaus turi taikyti vyriausybė, savivaldybė prie neįgalaus...>“; „...>nu, ir pasirinkimas nėra iš tikrųjų didelis...>“; „...>Stengėsi valdžia tada pritraukti neįgaliuosius, kai rinkimai...>“ „...>prašyti rajono valdžios informuoti apie įstatymus, lengvatas kuriems jos priklauso“.
--	--	---	--

Išryškėja tendencija, kad neįgaliųjų įtaką valdžios sprendimams yra NVO galių nelygybė. Teigiama, kad neįgalieji neturi lygių galimybių daryti įtaką valdžios sprendimams. Neįgaliesiems tenka pasyviojo vaidmuo. Parodoma, kad valdžios atstovai neturi informacijos apie neįgaliųjų lūkesčius. Išryškinama tokia tendencija, kad ir patys valdžios atstovai nesuinteresuoti įtraukti neįgaliuosius sprendžiant bei atstovaujant neįgaliųjų interesus. Tai matyti pačių neįgaliųjų nuomonė (žr. į 44 lentelę).

44 lentelė

Neįgaliųjų įtaka valdžios sprendimams, NVO priklausančių narių nuomone (N=14)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
NVO bendradarbiavimas su valdžios institucijomis	Neįgaliųjų įtakos galių stoka valdžios institucijai	5	„Mes nieko nepadarysime jokios įtakos...>“ „...>Galėtų dažniau kviesti neįgaliuosius“; „...>Nei mes pakeisim, nei nieko tos valdžios...>“; „...>valdžia neprisileidžia neįgalaus, tai ką kalbėti kad įtaką padaryti...>“; „...>neįgalieji valdžiai negali daryti jokios įtakos<...>mes jiems nerūpime“

Siekiant įvertinti neįgaliųjų interesų atstovavimą darant įtaką patiems neįgaliesiems išryškėjo tokia tendencija, kad jų įtaką daryti valdžios sprendimas menka, tai parodoma, kad neįgalieji neturi galių siekiant įtakos savo interesams. Pastebimos neigiamos nuostatos į neįgaliuosius valdžios atstovų, išryškinamas neįgaliųjų negebėjimą kažką keisti. Tokiu būdu užkertamas kelias interesų atstovavimo judėjimui bei socialinei neįgaliųjų integracijai ignoruojami, valdžios atstovų, jų interesai. Prarandama galimybė apginti savo interesus darant įtaką tuo išryškinant, kad jie neturi lygių galimybių lygiateisiškai daryti įtaką valdžios sprendimams jų pačių naudai. Sekančioje lentelėje pateikiama valdžios atstovų nuomonė darant įtaką patiems neįgaliesiems (žr. į 45 lentelę).

45 lentelė

Neįgaliųjų įtaka valdžios sprendimams, valdžios atstovų nuomone (N=4)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
NVO bendradarbiavimas su valdžios institucijomis	Neįgaliųjų aktyvumas darant įtaką valdžios sprendimams	4	„Visi klausimai ir problemos, susiję su neįgaliaisiais, sprendžiami tariantis su jais ir atsižvelgiant į jų nuomonę“; „...>kad būtų aktyvumas <...>tačiau rezultatas nėra patenkinamas...>“; „...>tik per organizacijas turi jungtis į organizacijas <...> vis tiek <...> jos turi būti aktyvinamos“; „...>jie kažkokių didelių sprendimų negali priimti“

			<...> čia turi būti <...> bendrom jėgom sujungus vieną, tada galima įtakoti...>“
--	--	--	--

Valdžios atstovų teigimu, neįgaliųjų problemos sprenčiamos kartu su jai bendradarbiaujant, tačiau pripažįsta, kad rezultatas atstovaujant neįgaliųjų interesus, nėra patenkinamas. Pastebima, kad įtaką neįgaliųjų valdžios sprendimams turi pačių neįgaliųjų aktyvumas, to labai pasigendama. Pateikiami kategorijų palyginimai visų apklaustųjų teigimu daroma įtaka valdžios sprendimams atstovaujant neįgaliųjų interesus (žr. į 21 priedą). Apibendrinant galima teigti, kad neįgalieji neturi įtakos daryti valdžios sprendimams, bet ir trūkumas pačių neįgaliųjų iniciatyvumo atstovaujant interesus savo naudai.

2.3.7. INTERESŲ ATSTOVAVIMO KONFLIKTAI

Organizacijose yra pasitaikančios konfliktinės situacijos, kurios atskleidžia interesų atstovavimo bei derinimo nesutarimus. Pastebėta, kad interesų konfliktai gilina kompetencijas siekiant spręsti problemas. Vykstantis konfliktai atskleidžiami NVO vadovų nuomone (žr. į 46 lentelę).

46 lentelė

NVO/valdžios institucijų/NVO interesų atstovavimo konfliktai, NVO vadovų nuomone (N= 9)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
Interesų atstovavimo konfliktai	NVO interesų atstovavimo konfliktų latentškumas	5	„...>nu geriau patyli, nu ką tu ten pasišakosi. Jei pamatai, kad nepageidaujamas esi, nu ką. O į konfliktus labai didelius mes nesileidžiam, nes reikės dar kartą sugrįžti...>“; „Neįvyksta<...> nu, nebūna tokių konfliktų“; „...>jeigu mes pradėsime pyktis su valdžia, tai viskas, durys uždaro visam laikui. Ir jokios pagalbos nebebus“; „Bijau su valdžia ką sakyti...>“; „...>jeigu ten trunkysi durim ir ten turi ir nusileisti...>“

NVO interesų atstovavimo konfliktų latentškumas atskleidė, kad konfliktinės situacijos labiau yra latentinės formos, nei išreikštos. Tai baimė dėl ateities NVO veiklos, dėl finansavimo teikimo iš valdžios atstovų pusės. Konfliktų nebuvimas iš dalies užkertą kelią toliau vystyti NVO veiklą siekiant didesnio interesų atstovavimo veiksmingumo. Ryškėja, kad trūksta žinių NVO vadovams, valdžios atstovams, neįgaliesiems kaip spręsti konfliktines situacijas. Tai matyti kitoje lentelėje (žr. į 47 lentelę).

47 lentelė

NVO/valdžios institucijų/neįgaliųjų interesų atstovavimo konfliktai, NVO narių nuomone (N =14)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
Interesų atstovavimo	NVO interesų		„...> organizacijos atstovai jau moka užglaistyti <...> nu, kartais vienas kitas aštriai, griežtai pasako <...> kaip

konfliktai	atstovavimo konfliktų latentiškas	6	bebūtų nesišakojama prieš valdžia labai tai jau va“; „...>jei, pavyzdžiui, organizacija pradės kapotis su valdžia, tai tas pats kas pagalbos kitą kartą kreiptis į sieną“; „...>Mes stengiamės neiti su valdžia į konfliktus“.
	Interesų konflikto perkėlimas neįgaliesiems	2	„...>kokie būtų reikalai organizacijos, kokioje vietoje būtų neįgalus, jei būtų konfliktai vis tiek kaltas būtų neįgalus...>“; „Oi, rietenų būna<...> tarpusavio susitarimo tarp neįgaliojo ir tos valdžios institucijos, bet ne visada suranda trečioji pusė, kaip trečias brolis Jonas dažnai neįgalus. Dažnai būna sunku neįgaliam būti tuom trečiu broliu Jonu, man irgi yra tekę būti...>“

Apibendrinat konfliktus tarp NVO vadovų, valdžios atstovų, neįgaliųjų galima pastebėti pastarųjų baimę dėl pagalbos netekimo. Jie dažnai jaučiasi kalti dėl įvairių konfliktinių situacijų. Pastebimas neįgaliųjų pasyvumas, nes jie iš valdžios atstovų nieko nesitiki. Akivaizdus neįgaliųjų slėpimas savo poreikių, interesų. Valdžios atstovai apie konfliktus kalbėjo taip:

„Nu, taip mėgstama visur jų yra pagrindiniai yra kur tiktai pakvimpa materialiniais dalykais <...> reikia nereikia <...> ir valdžios su nevyriausybinėm, kuriai valdžiai patinka, kuriai neleidžia ramiai miegoti čia irgi, kaip sakoma, toks kirbinimas, didesnis mažesnis, bet kurie neleidžia ramiai, čia ir kontrolės dalykai šiek tiek priverčia dirbti pakontroliuoja ir taip toliau, kaip sakoma, tie konfliktai yra pastoviai tai gerąją prasme, bet ir yra kurie nieko gero neduos ir išsidraskom“ (plačiau žr. į 22 priedą).

Visi šie teiginiai parodė, kad dažniausiai kylantys interesų konfliktai atsiranda dėl materialinių dalykų. Ruškus, Daugėla ir kt. (2006) mano, kad kooperacija, neįgaliųjų, administracijos dialogas apibūdinamas kaip „autistinis“, nėra legitimizuoto interesų konflikto. Interesų konfliktas kol kas yra labiau latentinis, neišreikštas, neinstitucionalizuotas. Apibendrinant šį teorinio – hipotetinio tyrimo modelio bloką galima teigti, kad kliūtis yra neįgaliųjų baimė reikšti savo poreikius, reikalauti iš valdžios atstovų. Latentinės konfliktinės pasekmės gali ir toliau skatinti neįgaliųjų pasyvumą bei uždara gyvenimo būdą.

2.3.8. PARTNERYSTĖS KŪRIMAS KAIP PASITIKĖJIMO NVO RAIŠKA

Partnerystės kūrimu pasitikėjimas, ypač svarbus tobulinant NVO veiklą. Tokiu būdu siekiama socialinio bendravimo, kaupiama žmonių patirtis atstovaujant neįgaliųjų interesus, kita vertus, taip plėtojama socialinė neįgaliųjų integracija į visuomenę bei pilietinės visuomenės sklaida. Šioje lentelėje matome, koks NVO vadovų asmeninis indėlis atstovaujant neįgaliųjų interesus (žr. į 48 lentelę).

Asmeninis indėlis atstovaujant neįgaliųjų interesus, NVO vadovų nuomone (N= 9)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
Partnerystės kūrimas kaip pasitikėjimo NVO raiška	Laiko sąnaudos atstovaujant interesus	3	„...>Aišku dar kartais ir to laiko tenka organizacijai aukoti<...> nori nenori tenka aukoti laiką“; „...>Daug tenka važinėti, daug laiko aukoti“; „...>Laikas mano...>“
	Parama neįgaliesiems priimant negalės faktą	4	„Mano asmeninis įnašas į LASS organizaciją yra tai, kad žmonėms padedu neprarasti ryžto<...> Kad neįgalieji negalvotų apie savo negalę...>“; „...>aš stengiuosi, suprantat, kad žmogui tiesiog, kai ateina pirmą kartą jį išklausti, jeigu jam sunku dėl negalės kažkaip padėti apsiprasti...>“;
	Organizacinis indėlis į NVO	6	„...>organizuoju dėl pastato renovacijos, ieškau nuolat rėmėjų <...> kiek teko projektų rašyti man vienai niekas nepadėjo...>“; „...> darbas yra organizacinis - koordinavimas“ ; „...>Nu, gal pradėjau sukurti nuo pradžių, kaip sakoma, tą įvaizdį neįgaliųjų organizacijos, kad ne viskas čia jau taip blogai. Nu, gal, bet tiesiog santarvė atsirado...>“

Dauguma pateiktų teiginių suprantame, kad NVO vadovai savo veiklą apibrėžia organizaciniu darbu, kaip indėlį atstovaujant neįgaliųjų interesus, tai yra NVO veiklų varomoji jėga. Siekiama nebijoti problemų bei kurti gerą NVO įvaizdį. Pastebima, NVO darbas yra skatinti spręsti pačių problemas. Akivaizdžiai išryškinamas NVO vadovų indėlis atspindintis gerinant savijautą neįgaliesiems, tai yra teikiant paramą neįgaliesiems priimant negalės faktą. Tuo parodant ne tik empatiškumą, bet ir neįgaliųjų įsijungimą į NVO veiklas. Galbūt ir iš dalies patys neįgalieji pajunta savivertę. Pabrėžiama, kad nemažai vadovų dirba vien iš idėjos bei negaunant atlygio užtai, galima teigti, kad įneša savo indėlį kaip savanoriai atstovaujant neįgaliųjų interesus. Asmeninį indėlį į NVO gali įnešti ir patys neįgalieji (žr. į 49 lentelę).

Asmeninis indėlis atstovaujant neįgaliųjų interesus, priklausančių NVO narių nuomonė (N =14)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
Partnerystės kūrimas kaip pasitikėjimo NVO raiška	Organizacinis darbas NVO	12	„Kviečiu neįgaliuosius, kad ateitų<...> agituoju, kad paremtų mūsų organizaciją dviems procentais vis gerai...>“; „...>Koncertų radimas, reikia organizuoti kur galim pakoncertuoti, kur labdarą gauti...>“; „...>Rašiau projektą kompiuterių kursams, kad mokytūsi, reikėjo organizuoti...>“; „...>Prisidedu prie kolektyvų, buvo mano asmeniškai dainos įrašytos, klipas buvo <...> aš dainuodamas įnešu kažką savo...>“
	Pagalba kitiems neįgaliesiems	2	„...>Buvo gaisras prezidentei, tai aš blėką pyragą nuvežiau jai“; „...>savo aktyvumu kitus suburti savo žmonės, nu, tokia pagalba, kad įtraukti kur nors...>“;

	Laiko sąnaudos atstovaujant interesus	2	„...>aukoju savo laiką“ „...>specialiai aukojau laiką...>“;
--	---------------------------------------	---	--

Respondentų teiginiuose akcentuojamas jų indėlis į NVO veiklą. Pabrėžiamas jų aktyvumas ir patirties NVO sklaida. Ji akivaizdžiausia meninėje - kultūrinėje neįgaliųjų veikloje. Tokiu būdu ištraukiama ne tik į NVO veiklą, bet ištraukiama į visuomenės pilnavertį gyvenimą. Taip plėtojami socialiniai ryšiai, stiprėja neįgaliųjų motyvacija kaip išsipareigojimas NVO tuo parodant, kad neįgalieji nariai gali save realizuoti, pasijusdami reikalingi, vertingi. Tai skatina neįgaliųjų pasitikėjimą savimi bei kitais nariais. Pastebima pagalba kitiems nariams, kuri atskleidė, kad patys neįgalieji nėra abejingi, jaučiama visų bendrystė suteikiant pagalbą kitiems esant problemai, duoda gerų rezultatų įnešant indėlį į NVO veiklą. Išryškėja neįgaliųjų indėlis akcentuojant laiko sąnaudas, pastebima, kad neįgalieji gali taip pat skirti laiko organizacijai nuveikiant įvairius darbus. Bendra kryptinga veikla leidžia pasiekti gerų rezultatų sprendžiant individualias problemas, bet ir turi įtakos leidžiant valstybinius įstatymus tokius teiginius pagrindžia pateiktoje lentelėje valdžios atstovai (žr. į 50 lentelę).

50 lentelė

Asmeninis indėlis, atstovaujant neįgaliųjų interesus, valdžios atstovų nuomone (N=4)

Prasminis vienetas	Kategorija	Teiginių dažnis	Respondentų teiginiai
Partnerystės kūrimas kaip pasitikėjimo NVO raiška	Neįgaliųjų subūrimas	3	„...>kokios taip bebūtų neįgaliųjų organizacijos ar kitos organizacijos<...>organizuota ta jėga, nu, jinai ir ištikrųjų yra jėga, nes čia ir valdžią priverčia dirbti...>“; „Asmeninis, nu, tai kaip seniūno važiuoju <...> dėl visų šitų projektų<...>dėl pastatų renovacijos draugijos“; „Reguliariai vyksta susitikimai nevyriausybinių organizacijos ir socialinės paramos skyriaus“
	Įstatymų priėmimas neįgaliųjų naudai	1	„...>Vienas indėlis yra iš, pavyzdžių, kai buvo priiminėjimas socialinių įmonių įstatymas stojant į Europos Sąjungą ir buvo keičiami statusai norėjo Lietuvoj priimti labai nepalankų įstatymą <...> Tada mes labai greitai kūrėme neįgaliųjų įmonių asociaciją <...> privertėme priimti labai normalų ir palankų įstatymą vien dėlto, kad turėjome organizaciją visuomeninę...>“

Partnerystės kūrimas valdžios atstovų nuomone parodė, kad indėlis atstovaujant neįgaliųjų interesus yra siekti jų subūrimo bei tarpininkavimo projektinėse veiklose, būtent vienijimasis duoda gerų rezultatų komandiniam darbui atstovaujant neįgaliųjų interesus. Neįgaliųjų subūrimas yra bendravimas teikiant informaciją, nes bendravimu įgaunama patirtis siekiant plėsti NVO efektyvumą, parodant abipusį ryšį bei pasitikėjimą tiek valdžios atstovų, tiek NVO vadovų bei pačių neįgaliųjų. Įnešamas indėlis organizuojant veiklas nulemia ir naudą visiems neįgaliesiems (žr. į 23 priedą), išryškinant politikų aktyvumą bei supratimą, kad neįgalieji kuo daugiau integruotųsi į visuomenę bei aktyviai dalyvautų joje. Ruškaus, Mažeikio (2007)

nuomone, partnerystė atsiranda tuomet, kai pradeda realiai veikti resursų mainai, tai yra, kai visi dalyviai traktuojami kaip galintys įnešti savo įnašą bendram tikslui pasiekti.

Atlikus tyrimą išryškėjo visų respondentų požiūris į neįgaliųjų interesų atstovavimą, tai matyti tyrimo apibendrinančioje lentelėje (žr. į 51 lentelę).

51 lentelė

Respondentų požiūris į neįgaliųjų interesų atstovavimą

Atstovavimas ir veiklos sritys	NVO vadovai	Neįgalieji NVO nariai	Valdžios atstovai
	Teiginių dažnis	Teiginių dažnis	Teiginių dažnis
Neįgaliųjų gebėjimas kooperuotis	41	46	5
NVO veiklos efektyvumas skatinant neįgaliųjų socialinį dalyvavimą	83	107	29
Pagalbos, atstovaujant neįgaliųjų interesus, prieinamumas	22	33	11
Neįgaliųjų interesų atstovavimas kaip pilietinių iniciatyvų skatinimas	34	32	-
NVO veiklos prasingumas, atstovaujant neįgaliųjų interesus	16	21	3
NVO bendradarbiavimas su valdžios institucijomis	34	31	6
Interesų atstovavimo konfliktai	5	6	1
Partnerystės kūrimas kaip pasitikėjimo NVO raiška	13	14	4

Atlikus tyrimą „Neįgaliųjų interesų atstovavimas per NVO veiklas“ išryškėjo, kad daugiausia prasmės kooperuotis mato patys neįgalieji. Neįgalieji ilgą laiką buvę izoliuoti jaučia poreikį kooperuotis (46 teiginiai). NVO vadovai suvokia, kad jie turi jiems padėti - ginti jų interesus bei siekti neįgaliųjų kooperacijos (41 teiginys), kai tuo tarpu valdžios atstovai NVO veikloje neįžiūri galimybės neįgaliesiems burtis bendrom veiklom vykdyti (5 teiginiai).

Neįgalieji, skirtingai nei kitos respondentų grupės, NVO veiklą (kaip efektyvią), skatinant neįgaliuosius socialiniam aktyvumui, vertina pakankamai gerai (107 teiginiai). NVO vadovai akcentavo, kad pačių neįgaliųjų socialinis dalyvavimas svarbus (83 teiginiai). Neįgaliųjų socialinis dalyvavimams, valdžios požiūriu, įmanomas tik per NVO veiklas (29 teiginiai).

Pagalbos prieinamumą, jos gavimą dažniausiai neįgalieji mato iš NVO (33 teiginiai) nei iš valdžios atstovų pusės (11 teiginių). Ryškėja tai, kad valdžios atstovai yra abejingi žmonėms, kurie yra socialinėje atskirtyje. Pagalbos prieinamumą suteikia NVO neįgaliesiems (22 teiginiai).

Išryškėja tendencija, kad neįgaliųjų interesų atstovavimas, kaip pilietinių iniciatyvų skatinimas, pabrėžiamas NVO vadovų (34 teiginiai), neįgalieji pilietiškumo skatinimą per NVO veiklą įsivaizduoja mažiau veiksminga NVO (32 teiginiai). Deja, nei vienas valdžios atstovas pilietiškumo atstovavimo NVO veikloje neišvelgė.

NVO veiklos prasingumą, atstovaujant interesus daugiausia prasmės mato neįgalieji, tai yra daugiausia naudos patiriama, nes atstovaujama pagal jų poreikius (21 teiginys), neįgalieji tikisi iš NVO pagalbos ir ją gauna. NVO vadovai pagrindė naudą, kad jų veikla geriau padeda neįgaliesiems nei valdžios atstovų teikiama pagalba (16 teiginių). Valdžios atstovai neišryškino naudos neįgaliesiems atstovaujant jų interesus, tai įrodo, kad mažas pagalbos prieinamumas neįgaliesiems (3 teiginiai).

Atstovavimo bruožas išryškėja kaip bendradarbiavimas NVO su valdžios atstovais, neįgalieji atskleidė, kad svarbu bendradarbiavimas su valdžios institucija siekiant didesnės pagalbos (31 teiginys). NVO vadovų požiūriu ypatingas siekimas bendradarbiavimo siekiant neįgaliųjų gerovės kūrimo (34 teiginiai). Valdžios atstovai mažiausiai suinteresuoti siekiant bendradarbiavimo su NVO (6 teiginiai), o tai iš dalies ignoruojama NVO veikla bei patys neįgalieji.

Konfliktinių situacijų sukėlėjai neįgalieji atskleidžia daugiausiai teiginių (6 teiginiai) siekiant savo interesų atstovavimo. Išryškinama, kad tik konfliktu galima tenkinti neįgaliųjų poreikius. NVO vadovai linkę mažiau skatinti konfliktines situacijas (5 teiginiai). Valdžios atstovai mažai konfliktuoja su NVO, nes nemato prasmės (1 teiginys).

Kuriant partnerystę kaip interesų atstovavimo resursų pasidalijimą išryškino, kad neįgalieji daugiausia įneša savo indėlį į NVO veiklas, nes matoma subjektyvios gerovės siekimu (14 teiginių). NVO vadovai siekia taip pat įnešti savo indėlį plečiant NVO veiklą (13 teiginių). Valdžios atstovai parodė, kad jų indėlis mažas atstovaujant neįgaliųjų interesus, išryškinama, kad valdžios atstovai nemato didelės prasmės atstovauti neįgaliųjų interesams (4 teiginiai).

Tyrimas leido pamatyti realią, neįgaliųjų interesų atstovavimo, situaciją, kurioje susiduria NVO vadovai atstovaujant neįgaliųjų interesus bei pačių neįgaliųjų skirtingi požiūriai į jų interesų atstovavimą. Dar nėra skiriama pakankamai dėmesio, atstovaujant neįgaliųjų interesus, ne tik NVO, bet ypatingai valdžios atstovų, kas lemia nepakankamą neįgaliųjų įsiliejimą į visuomenę.

IŠVADOS

1. Remiantis tyrimo rezultatais, galima teigti, kad NVO aktyviai prisideda mažinant neįgaliųjų socialinę atskirtį, atstovaudama jų interesus. NVO efektyvumas skatina neįgaliųjų socialinį dalyvavimą. Dalyvavimas NVO įvairiose veiklose, tai kartu pasirodymas visuomenėje. Pirma hipotezė pasitvirtino dalinai, kad aktyviausi neįgaliųjų interesų atstovavimo srityje turi būti patys neįgalieji. Tokias galimybes atveria glaudus neįgaliųjų ryšys su NVO.
2. Priežastys, trukdančios neįgaliuosius būti aktyviems, yra neigiamos visuomenės nuostatos į neįgaliuosius. Be to, pastebimas pačių neįgaliųjų pasyvumas bei neadekvatus savęs vertinimas. Neįtraukimas neįgaliųjų į jų pačių problemų sprendimą, tai diskriminacijos išraiška, kuri skatina neįgaliuosius kaip prašančiųjų vaidmenį.
3. Tyrimas atskleidė, kad siekiant tinkamai atkreipti valdžios dėmesį atstovaujant neįgaliųjų interesus spręsti per NVO veiklas neįgaliųjų problemas būtinas jų pačių ir NVO vadovų bei valdžios atstovų bendradarbiavimas, nes tik visų suinteresuotų institucijų komandinis darbas gali duoti teigiamų rezultatų. NVO tarpininkauja tarp neįgalios ir valdžios institucijų. Viena vertus, neįgalieji kuria socialinius tinklus NVO, siekia plėsti veiklą, bet kita vertus, sprendžiant daugelį problemų, ypač finansines, problemas, akivaizdus valdžios atstovų abejingumas neįgaliųjų žmonių atžvilgiu.
4. Atlikus tyrimą galima teigti, kad pasitvirtino antra hipotezė, kad bendradarbiavimas atstovaujant neįgaliųjų interesus tarp neįgaliųjų, NVO vadovų ir valdžios atstovų nepakankamas. Apibūdinant respondentų teiginius, galime daryti išvadą, kad patys neįgalieji turi būti ne tokie pasyvūs, NVO padedami, aktyviau ginti savo interesus.
5. Tyrimo metu surinktais duomenimis atskleidžiama, kad interesų atstovavimo konfliktų latentškumas tarp NVO vadovų bei neįgaliųjų baimė kurti socialinius tinklus prieš valdžios atstovus atstovaujant neįgaliųjų interesams atskleidžia pasyvumą bei neskatinami neįgalieji patiems priimti sprendimus siekiant dar didesnio neįgaliųjų iniciatyvumo.

REKOMENDACIJOS:
NVO vadovams, valdžios atstovams, neįgaliesiems

Rekomendacijos NVO vadovams:

1. Remiantis atliktu tyrimu rekomenduojama, kad būtina pagerinti NVO veiklą atstovaujant neįgaliųjų interesus, tai yra skatinant visuomenėje didesnę vaidmenį NVO atliekant šviečiamąją misiją apie negalės žmones, akcentuojant ne tik jų darbų svarbą, bet ir naudą pačiai visuomenei. Tokiu būdu bus užtikrintas didesnis visuomenėje neįgaliųjų pripažinimas bei stereotipų kaita, ypač neįgaliesiems ir sveikiesiems, visiems kartu dirbant miesto bendruomenės labui;
2. Skatinti neįgaliųjų motyvaciją siekti išsilavinimo, teikiant kuo didesnę informaciją apie studijų galimybes;
3. NVO būtina plėsti tarpininkavimo neįgaliesiems įsidarbinimo paslaugas, palaikant, skatinant jų teigiamą požiūrį į galimybes, savo gebėjimais atverti jų galimybes dirbti laisvoje darbo rinkoje;
4. Siekti dažnomis psichologinėmis konsultacijomis NVO neįgaliesiems padėti skatinti neįgaliųjų motyvaciją dalyvauti įvairiose veiklose pasitelkiant profesionalius psichologus, dirbančius individualiai ar grupėje.

Rekomendacijos valdžios atstovams:

1. Plėtoti NVO, neįgaliųjų bei valdžios didesnius ryšius siekiant didesnio dialogo, ypatingai valdžios atstovų neįgaliųjų supratimą atstovaujant jų interesus;
2. Siekti atstovauti neįgaliųjų interesus suteikiant daugiau galių patiems neįgaliesiems, ypač patiems neįgaliesiems įsitraukti į problemų sprendimo procesą bei priimant patiems sprendimus, užtikrinant neįgaliųjų susibūrimas siekiant spręsti aktualias neįgaliųjų problemas, tai yra siekti patiems valdžios atstovams spręsti visiems kartu problemas.
3. Užtikrinti visokeriopą dalyvavimą patiems neįgaliųjų NVO kaip jų interesų atstovus į miesto ar rajonų tarybas, tai būtų laikoma, kaip lygių galimybių skatinimas interesų atstovavimo veiksmingumui, siekiant efektyvumo susivienijant siekti pastangų įgyvendinant neįgaliųjų lūkesčius.

Rekomendacijos neįgaliesiems:

1. Neįgalieji turėtų kuo daugiau įsitraukti į įvairias ne tik į NVO veiklas, bet ir už jos ribų, tai skatintų visuomeninį dalyvavimą, tiesiog privalu atsikratyti pasyviojo vaidmens. Neįgaliųjų iniciatyvumas suteiktų teisę produktyviau, kokybiškiau atstovauti jų interesus.

Magistro darbo literatūros sąrašas

1. *Atstovavimo sutrikusios raidos žmonių teisėms pagrindai.*(2003) Pūras, D. (Sud). Vilnius: Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija „Viltis“.
2. Bagdanavičius, J., Grigas, R., Senkus, V. (2006). *Vadybos sociologijos aspektai.* Vilnius. VPU
3. Bagdanavičius, J. (2005). *Socialinės sferos sociologija: teorinis metodologinis aspektas.* Vilnius: VPU
4. Bagdonas, A., Lazutka, R., Vareikytė, A., Žalimienė, L. (2007). *Skirtingi, bet lygūs visuomenėje ir darbuotėje.* Vilnius. Vilniaus universiteto leidykla.
5. Bagley, C, Ackerley, C. L. (2006). I am much more than just a mum. Social capital, empowerment and Sure Start. *Journal of Education Policy.* Vol. 21. No. 6, 717-734.
6. Balčiūnaitė, R.(2003). Protinės negalios asmenų artimųjų (brolių ir seserų) tapatumo problemos socializacijos procese. J. Pivorienė (Sud.). *Socialiniai neįgalumo aspektai: žmogui reikia žmogaus* (p.72-81). Kaunas: VDU
7. Berger, P. L., (1995). *Sociologija: humanistinis požiūris.* Kaunas
8. Berger, P. L, Luckmann, Th. (1999). *Socialinės tikrovės konstravimas.* Vilnius: Pradai
9. Bučinskas, A., Raipa, A. (2001). Piliečių dalyvavimo ir valdžios institucijų veiklos sąveika. *Tiltai.* 4 (17),1-8.
10. Butkuvienė, E. (2005). Dalyvavimas savanoriškoje veikloje: situacija ir perspektyvos Lietuvoje po 1990 –ųjų. *Sociologija: mintis ir veiksmai.* Nr. 2 (13). p., 86 – 99.
11. Bourdieu, P., Wacquant, Lois, J.D. (2003). *Įvadas į refleksyviąją sociologiją.* Vilnius. Baltos lankos
12. Deveikis, L., Poviliūnas, A. (1998). *Žmogaus teisės ir pilietinė visuomenė.* Vilnius.
13. Civitas. *JAV pilietinio ugdymo metmenys.* (1995). Poviliūnas, A. (Sud.). Vilnius
14. Coleman, S. James. (2005). *Socialinės teorijos pagrindai.* Vilnius. Margi raštai.
15. Dahrendorf, R. (1996). *Modernusis socialinis konfliktas.* Vilnius
16. Durkheim E. (2001). *Sociologijos metodo taisyklės.* Vilnius. Vaga
17. Emanuelsson, I. (2003). Integracija ir segregacija, inkluzija ir ekskluzija. Labinienė, R., Aidukienė, T., Tinglev, I. (Sud). *Inkluzinis ugdymas: užsienio mokslininkų akiratyje.* Straipsnių rinkinys. (p. 7-14). Vilnius
18. Elster J. (2000). *Socialinių mokslų elementai.* Vilnius: Vaga
19. Erin, M. Curran, Ph. D. (2007). The Relationship between Social Capital and Substance Use by High School Students. *Journal of Alcohol & Drug Education.* Vol 51. (2), 59-73.
20. Geleževičius, R. (2004). *Interesų grupės ir lobizmas.* Vilnius
21. Girdzijauskienė, V. (2006). *Kokybinis interviu.* Vilnius

22. Gailienė, I. (2007). Neįgaliųjų nuostatų į negalę ir į neįgaliuosius semantinis turinys. *Specialusis ugdymas*. Nr. 2 (17), p. 8 – 18.
23. Guščinskienė, J. (1999). *Organizacijų sociologija*. Kaunas. Technologija p. 37
24. Gudonis, V. (1990). *Aklųjų reabilitacija ir integracija*. Šiauliai
25. Gudonis, V. (1996). Požiūrio svarba integruoto ugdymo sąlygomis. J. Ambrukaitis, (ats. Red.). *Vaikų, turinčių specialiųjų mokymosi poreikių, ir suaugusių neįgaliųjų asmenų socializacija..* Mokslinės praktinės konferencijos medžiaga. (p. 104-106) Šiauliai
26. Ilgius, V. (1999b). Nevyriausybinų organizacijų vaidmuo ir privatus NVO finansavimas. LLRI konferencija „Filantropija nuo išimčių prie tradicijos“ http://www.lrinka.lt/index.php/temos/kitos_temos/nvo_veiklos_reguliavimas/pransimai_prezentacijos (žiūrėta 2008 m. balandžio 18 d.);
27. Jonutytė, I. (2007). *Savanorystė socialinio ugdymo sistemoje*. Monografija. Klaipėda
28. Jucevičienė, P. (2007). *Besimokantis miestas*. Monografija. Kaunas
29. Jucevičienė, P. (1996). *Organizacinė elgsena*. Kaunas
30. Jočienė, D. Vadapalas V. (2001). *Nevyriausybinių organizacijų tarptautinėje ir Europos sąjungos teisėje*. Vilnius EUGRIMAS
31. Kagendo, M., N. (2001). Policed Identities: Childrien with Disability. *Educational Studies*. Vol 32, 3, p. 289-300
32. Kaminskas, R. (2001). Interesų grupės ir valstybės santykiai: politikos tinklų analizės problemos. *Filosofija, sociologija*. Nr. 3, p.20-30.
33. Kuznecovienė, J. (2003). Socialinė sąveiką, grupės ir organizacijos. Leonavičius, V. (Sud.). *Sociologija*. (p.80-94) Kaunas: VDU
34. Kučikas, A. (2006). Nevyriausybinių organizacijų išgyvena sudėtingą laikotarpį. <http://www.bernardinai.lt/index.php?-1105941482> (žiūrėta 2008 m. balandžio 17 d.).
35. Laurėnas V. (2006). Pilietinės visuomenės teorinis ir empirinis modeliavimas. Šiliauskas, S. (Sud.) *Pilietinės visuomenė: politikos įpilietinimo projekcijos*. (p. 137-154). Kolektyvinė monografija. Klaipėda
36. Kraujutaitytė, L. (2002). *Aukštojo mokslo demokratiškumo pagrindai*. Monografija. Vilnius.
37. Kvieskienė, G. (2000). *Socializacijos pedagogika. Įvadas į socialinę pedagogiką*. Vilnius
38. Leliūgienė, I. (2003). Socialinė pedagogika. Kaunas p.336
39. Leliūgienė, I. (2003). Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas. Kaunas. Technologija
40. Leliūgienė, I., Baršauskienė, V. (2001). *Sociokultūrinis darbas bendruomenėje*. Monografija Kaunas.

41. Lukošaitis, A. (2004). Interesų grupės. Krupavičius, A.; Lukošaitis, A. (Sud.). Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida.(p.179-212). Kaunas
42. Legauskas, V. (2004). Žmogaus socialinės motyvacijos pagrindai. Sociologija: mintis ir veiksmai. Nr. 2(13), 53-63.
43. Margauskaitė, D. (1999). Pilietiškumas Lietuvoje: realijos ir galimybės. Mažeikis, G. (Sud.) *Pilietinės visuomenės etinės problemos Lietuvoje*.(p. 32-36). Šiauliai
44. Matonytė, I. (2004). Socialinis kapitalas: nuo mokslinių tyrimų perspektyvų prie empirinių pastebėjimų. Gero valdymo klausimas. *Sociologija: mintis ir veiksmai*. Nr. 1(12), 22-37.
45. Matonytė, I. (2003). Politologijos sociologija. Leonavičius, V. (Sud.). *Sociologija*.(p. 138-165). Kaunas: VDU
46. Mažeikis, G. (2005). *Filosofinės antropologijos pragmatika ir analitika*. Mokslinė monografija. Šiauliai. Saulės delta.
47. Mesonis, G. (2003). Valdžių pasidalijimas: teisinės valstybės charakteristika. Birmontienė, T. (Sud.). *Konstitucingumas ir pilietinė visuomenė*. (p.109-131) Monografija. Vilnius
48. Ozmon, H. A., Craver, S. M. (1996). *Filosofiniai ugdymo pagrindai*. Vilnius
49. Oliver, M. Sapey, B. (2006). *Social work with disabled people*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
50. Offer, S., Schneider, B. (2007). Children's Role in Generating Social Capital. *Social Forces*. Vol. 88, No. 3. , 1125-1142
51. *Praktinis vadovas Lietuvos nevyriausybinėms organizacijoms* (1999a). Ilgius, V. (Sud.). Vilnius: nevyriausybių organizacijų informacijos ir paramos centras.
52. Pivorienė, J.(2003). Integracijos modeliai: nuo medicininės reabilitacijos ir finansinės kompensacijos prie visuminio požiūrio į neįgalumą. Pivorienė, J. (Sud.). *Socialiniai neįgalumo aspektai: žmogui reikia žmogaus*. (p. 104-118). Kaunas: VDU
53. Pivorienė, J. (1998). Fiziškai neįgalių žmonių integracijos ypatumai. A. Vosyliūtė . (Sud). *Socialinės grupės raiška ir ypatumai*. (p. 222-225). Kaunas: VDU
54. Poviliūnas, A. (2001). Pilietinė visuomenė. Rimkutė J. (Red.) *Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą*. (p. 43-59). Vilnius: HOMO LIBER
55. Putnam, R. D. (2001). Kad demokratija veiktų. Vilnius: Margi raštai
56. Ranonytė, A. (2006). Lietuvos moksleivių pilietiškumo ir tautinio tapatumo formavimosi prielaidos. *Acta Pedagogica Vilnensia*. Nr. 16., p. 63-73.
57. Radzevičienė, L. (2006). *Globos institucijose augančių kūdikių emocijų raida*. Monografija. Šiauliai

58. Radzevičienė, L. (2003). *Vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, psichosocialinė raida*. VšĮ Šiaulių universiteto leidykla
59. Robbins, S. P. (2006). *Organizacinės elgsenos pagrindai*. Vilnius
60. Rupšienė, L. (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*. Metodinė knyga. Klaipėda
61. Ruškus, J., Daugėla, M., Blinstrubas, A., Žukauskas, S., Šaparnis, G. (2007). *Aukštasis mokslas ir studentai, turintys negalę. Būklės ir galimybių tyrimas: mokslo studija*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
62. Ruškus, J. (2002). *Negalės fenomenas*. Monografija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla
63. Ruškus, J., Mažeikis, G. (2007). *Neįgalumas ir socialinis dalyvavimas. Kritisė patirties ir galimybių Lietuvoje refleksija*. Monografija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla
64. Stoškus, K. (1999). Nuo patriotizmo iki pilietiškumo universitetų. Vilimienė, R. (Sud.). *Idėjos ir iniciatyvos: apie pilietiškumą, visuomeninį veiksma ir suaugusiųjų švietimą*. Vilnius: DANIELIUS.
65. Sutton, C. (1999). *Socialinis darbas, bendruomenės veikla ir psichologija*. Vilnius
66. Seligman, Adam B. (2004). *Pilietinės visuomenės idėja*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla. P. 215
67. Seddon, T., Billett, S., Clemans, A. (2004). Politics of social partnerships: a framework for theorizing. *Journal of Education Policy*. Vol. 19, No. 2, 123-142;
68. Stumbraitė, E. (2006). Nevyriausybines organizacijos Lietuvos pilietinės visuomenės struktūroje. Šiliauskas, S. (Sud.) *Pilietinė visuomenė: politikos įpilietinimo projekcijos*. (p. 156- 170). Kolektyvinė monografija. Klaipėda
69. Šimašius, R. (2004). Filantropija ir nevyriausybines organizacijos. R. Šimašius (Red.) *Knyga 2004 – 2008 Seimo nariams ir rinkėjams*. (p.175 – 181). Lietuvos laisvosios rinkos institutas.
70. Šiliauskas, S. (2005). Pilietinės visuomenės ir pilietiškumo diskursai modernioje demokratijos refleksijoje. *Viešoji politika ir administravimas*. Nr. 11. p. 26-33.
71. Škėma, L. (1996). Politinė lietuvių tautos organizacija. Bagdonavičius, V. ir kt. (Red.) *Sociologija Lietuvoje*. Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga. 1 knyga. (p.101-105). Kaunas
72. Šimašius, R. (2007). *Ne pelno organizacijos: Prigimtis ir reglamentavimas*. Vilnius. EUGRIMAS
73. Šimašius, R. (2003). *Ne pelno organizacijų ekonominės veiklos teisinio reglamentavimo problemos*. www.teise.org/admin/docs/upload/2003%20remigijus.doc (žr. 2008 01 29)

74. Tureikytė, D. (2003). Sociologinių tyrimų metodologija ir metodai. Leonavičius, L. (Sud.). *Sociologija*. (p. 20 – 40). Kaunas. VDU
75. Tocqueville de A. (1996). *Apie demokratiją Amerikoje*. Vilnius: Amžius
76. Vosyliūtė, A. (2002). Varguomenė: būtis ir egzistenciniai išgyvenimai. *Filosofija ir sociologija*. Nr. 4, p. 23 – 30.
77. Zaleskienė, I. (1998). Asmuo, visuomenė ir valstybė. Socialinė atskirtis. *Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje*. (p.17-23). Vilnius
78. Žydžiūnaitė, V. (2007). *Tyrimo dizainas: struktūra ir strategijos*. Mokomoji knyga. Kaunas
79. Žalimienė, L., Rimšaitė, L., (2007). Nevyriausybių organizacijų metamorfozės – nuo labdaringos pagalbos vargšams XVIII amžiaus iki socialinių paslaugų rinkos dalyvio šiuolaikinėje visuomenėje. *Socialinis darbas*. Nr. 6 (1), 83-95.

Efficiency of Disabled People Interests Representation through Activities of Non-governmental Organizations

Summary

Relevance of the survey is predetermined by the fact that in this period, within the context of social integration, large role falls on NGO when representing disabled people's interests. Therefore, this survey was conducted in order to ascertain the efficiency of representation of disabled people's interests through different activities of non-governmental organisations, interrogating not only managers of the organisation, the disabled people themselves, while revealing their experience in the representation of interests but also governmental representatives.

Theoretical analysis of the concept of social integration and opportunities of social participation in non-governmental organisation was performed in this survey. Object of the survey: efficiency of representation of disabled people's interests by NGO.

Two hypotheses have been brought up:

- Disabled people themselves should be the most active in the field of representation of disabled people's interests;
- Cooperation in representing disabled people's interests among disabled people, NGO managers and governmental representatives is insufficient.

Tasks of the survey:

1. To analyse scientific literature on the issues related to disabled people's social participation, representation of their interests in public through the NGO activities.
2. Referring to the analysis of scientific literature, to prepare the survey instrument revealing the efficiency of representation of disabled people to NGO and governmental representatives, while representing their interests.
3. To establish participation opportunities and reasons preventing disabled people from participation in social life.
4. To reveal institutional interaction while resolving the disabled people's issues.
5. Referring to the results of the survey data, to provide recommendations to NGO managers, disabled people and governmental representatives.

The survey was conducted with the method of data content analysis. Fifteen disabled people belonging to NGO took part in the survey and four governmental representatives were interrogated, including legislative and executive governmental representatives.

In the empirical chapter, opportunities opening to disabled people, efficiency of NGO and social participation and representation of interests through the NGO activities were analysed.

The most substantial *conclusions* of the empirical survey:

1. Following the survey results it is possible to assert that NGO actively contributes to the reduction of social separation of disabled people, while representing their interests. Efficiency of NGO encourages social participation of disabled people. Participation in various NGO activities is also

appearance in the society. This way, the first hypothesis has proven out partly that disabled people themselves should be the most active in the field of representation of disabled people's interests. Such opportunities open thanks to close contact of disabled people with NGO.

2. Reasons preventing disabled people from being active include negative attitude of the society towards disabled people, which afterwards emphasizes passiveness of disabled people and their inadequate self-estimation.
3. On one hand, disabled people create social networks and NGO strives to expand its activity, but on the other hand it strikes against financial situation which stresses indifference among governmental representatives with regard to representation of disabled people's interests. Having completed the survey it is possible to state that the second hypothesis has proven out that cooperation in representing disabled people's interests among disabled people, NGO managers and governmental representatives is insufficient.
4. With the help of data collected in the course of this survey it was revealed that the delitescence of conflicts with regard to representation of interests among the NGO managers and fear to create social networks by disabled people against governmental representatives, while representing their interests, reveal passiveness and disabled people are not encouraged to take their own decisions in order to achieve their higher proactiveness.

Keywords: non-governmental organisations, social integration, civil society, social participation of disabled people, representation of interests.